

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 45

ANDRA KAMMAREN

1968

12—30 december

Debatter m. m.

Torsdagen den 12 december

	Sid.
Svar på frågor av:	
herr Hugosson (s) ang. den grekiska konsulärrepresentationen i Sverige	3
herr Lindahl (s) ang. viss rådgivning till beskickningschefer	5
herr Ullsten (fp) ang. åtgärder mot vapenexport till Nigeria	6
herr Nordgren (h) ang. beslutad utredning om samordning och för- enkling av företagens uppgifts- och uppbördsskyldigheter	9
fru Nettelbrandt (fp) ang. förbättrade skatteregler för folkpensio- närer	10
herr Wikner (s) ang. rätten att fiska i vissa fjällsjöar	11
herr Eriksson i Bäckmora (cp) ang. översyn av bestämmelserna om statligt stöd till jordbrukets rationalisering m. m.	12
herr Rimås (fp) ang. kompensation till skogsägare för vissa förlus- ter	14
herr Nilsson i Agnäs (h) ang. villkoren för tillstånd att spränga inom naturreservat	15
herr Elmstedt (cp) ang. slutförandet av fiskprisutredningens arbete .	17
herr Ståhl (fp) ang. kapitalkrisen i Duroxbolaget och herr Björk- man (h) ang. det ekonomiska resultatet av Duroxbolagets verk- samhet	18
herr Werbro (fp) ang. tidpunkten för beslut beträffande tjänste- ställning inom krigsmakten	27
herr Lorentzon (vpk) ang. pälsdjursuppfödning i Norrland i syssel- sättningsfrämjande syfte	28
herr Mundebo (fp) ang. informationen om bostadstilläggen	29
herr Sjöholm (fp) ang. åtgärder mot barnmisshandel	32

	Sid.
Svar på interpellationer av herr Lorentzon (vpk) ang. sysselsättningsläget i Ådalen och av herr Martinsson (s) i samma ämne.	34
Lag om förskott vid upplåtelse av bostadsrätt, m. m.	48
Godkännande av föreslagna ändringar i och tillägg till Internationella valutafondens stadga, m. m.	59
Rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall m. m.	65
Beskattningen som miljöpolitiskt instrument, m. m.	83
Höstsessionens avslutning.	90

Samtliga avgjorda ärenden

Torsdagen den 12 december

<i>Första lagutskottets</i> memorial nr 57, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande viss översyn av medborgarskapslagstiftningen. . .	48
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 71, ang. lag om förskott vid upplåtelse av bostadsrätt, m. m.	48
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 48, ang. utgifter på tilläggsstat I (jordbruksärenden,	59
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 66, ang. godkännande av föreslagna ändringar i och tillägg till Internationella valutafondens stadga, m. m. .	59
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 40, ang. rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall m. m.	65
<i>Statsutskottets</i> memorial nr 201, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om ökat utrymme för ämnet hemkunskap inom grundskolan.	83
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 70, rörande beskattningen som miljöpolitiskt instrument, m. m.	83
— nr 72, om ändring i kommunalskattelagen, m. m.	88
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 67, om bemyndigande för styrelsen för riksdagens förvaltningskontor att bevilja pensioner och gratifikation i vissa fall.	88
— nr 68, ang. visst bemyndigande för fullmäktige i riksgäldskontoret i anslutning till uppdraget att anskaffa bostäder åt riksdagsledamöter.	88
— nr 69, ang. ökning av garantifonden för Svenska skeppshypotekskassan.	88
— memorial nr 70, ang. bestämmelser om revision av riksdagsförvaltningen.	88
— nr 71, ang. engångsunderstöd åt Margaretha Frantz.	88
<i>Statsutskottets</i> memorial nr 200, ang. tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1968/69.	88

Torsdagen den 12 december

Kl. 10.00

§ 1

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 394, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i giftermålsbalken, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

§ 2

Svar på fråga ang. den grekiska konsularrepresentationen i Sverige

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Hugosson har till mig ställt frågan huruvida jag anser det önskvärt med en utökning av den grekiska konsularrepresentationen i Sverige under nuvarande inrikespolitiska förhållanden i Grekland.

Som en allmän kommentar vill jag säga att regeringens inställning till uppkommande frågor om konsularrepresentation för stater, med vilka vi upprätthåller officiella förbindelser baserar sig på huvudsakligen praktiska överväganden.

Antalet konsulat ett främmande land har i Sverige kan därför inte sägas avspegla arten av våra politiska förbindelser med landet i fråga eller ha något samband med hur vi bedömer landets regering. Konsulaten har ingen politisk uppgift. De har i första hand att bistå hemlandets medborgare i frågor av konsular natur, t. ex. att utfärda pass, viseringar, äktenskapscertifikat och andra intyg och att lämna bistånd i rättsliga frågor och sjöfartsfrågor.

Herr Hugosson frågar om jag anser det önskvärt med en utökning av den grekiska konsularrepresentationen i Sverige. Såvitt jag vet är någon sådan utökning inte aktuell. Tvärtom förhåller det sig så, att antalet grekiska konsulat i Sverige minskat på senare år.

Vidare anförde:

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Först ber jag att få tacka hans excellens herr utrikesministern för svaret på min enkla fråga.

Eftersom jag formulerat min fråga mycket allmänt är det naturligt att jag fått ett allmänt svar. Orsaken till den allmänna formuleringen av min fråga är av konstitutionell natur. Jämlikt § 90 regeringsformen äger vi inte rätt att här i kammaren diskutera ett enskilt ärende.

En generalkonsuls uppgifter är huvudsakligen av praktisk natur, säger utrikesministern i svaret. Det är väl riktigt. En generalkonsuls uppgift är att verka för ökat handelsutbyte mellan hemlandet och det land han representerar. Detta innebär att en grekisk generalkonsul kommer att verka mot den »handelsbojkott» som vårt land företagit mot Grekland. På sätt och vis innebär det också att en grekisk konsul agerar mot den politik som Sverige bl. a. har fört i Europarådet.

Vidare är det konsulns uppgift att tillvarata grekiska medborgares intressen i Sverige. Det är ju fullt legitimt, och mot det har väl ingen några invändningar att göra. Erfarenheterna från Sverige är i det fallet inte heller oroväckande, men vi har fått rapporter från andra europeiska länder som säger

Svar på fråga ang. den grekiska konsulärrepresentationen i Sverige

att de grekiska generalkonsulaten har använts som spioncentra för den illegala regimen i Grekland. Därför kan det ifrågasättas huruvida de konsulter som finns i dessa länder verkligen tillvaratar de grekiska medborgarnas intressen.

Jag vill gärna understryka att en konsuls uppgift skall vara av praktisk natur. En utländsk konsul i Sverige skall verka för att hjälpa sitt lands medborgare under deras vistelse hos oss. Då vill jag emellertid fråga utrikesministern: Om en tilltänkt grekisk generalkonsul i Sverige gör politiska uttalanden i frågor, där vi har en helt annan uppfattning än den vederbörande ger uttryck för, är då en sådan person önskvärd som konsul i Sverige?

Vidare vill jag fråga: Vilka reella möjligheter har regeringen att hindra utnämningar av utländska konsulter i vårt land?

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Jag vill först påpeka för herr Hugosson att det mig veterligt inte finns någon officiell svensk handelsbojkott mot Grekland. En annan sak är att det här hemma finns starka opinionsyttringar mot den grekiska regimen, vilka t. ex. tar sig uttryck i att folk undviker att resa som turister till Grekland. Det förekommer emellertid alltjämt handel mellan våra båda länder.

Herr Hugosson såg vidare frågan från den synpunkten att en grekisk konsul i vårt land kan använda sin ställning för att, såsom herr Hugosson uttryckte det, spionera på grekiska flyktingar. Utan att diskutera något särskilt fall vill jag ändå påpeka att det kanske är bättre att ha en »hederlig svensk», som företräder Grekland, än att exempelvis en representant för den grekiska militärjuntan skall tillvarata grekernas intressen i Sverige.

Slutligen vill jag säga att med vilket land vi än har förbindelser och alldeles

oavsett hur vi betraktar dess regim, så är det givet att vi inte kan ingripa mot en utländsk konsul för att han i vårt land säger vänliga ord om den regim som han representerar. Detta gäller vare sig hans mening överensstämmer med vår uppfattning eller ej.

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Det är helt riktigt att vi inte har någon officiell svensk handelsbojkott mot Grekland; det är jag fullt på det klara med. Men icke förty kan man glädjande nog konstatera att svenska folket bedriver en form av handelsbojkott mot Grekland och att vår turistström till Grekland väsentligt har reducerats. Jag ser detta som något mycket positivt och som ett uttryck för den avsky svenska folket känner inför den utveckling vi fått bevittna i Grekland.

Ja, visst är det bättre att vi får en hederlig svensk som representant för Grekland i vårt land än en grek, som är ett direkt verktyg för den grekiska juntan. Men man kan verkligen ifrågasätta hederligheten hos tilltänkta konsulter som gör uttalanden i press och massmedier över huvud taget med följande innehåll: »— När jag kom till Grekland första gången 1963 var allt lugnt och behagligt. Alla greker satt på kaféer och samtalade. Greken är lite besvärlig att få att arbeta. Om man jämför det med bilden jag har av Grekland idag är det en stor skillnad.»

Den nya illegala militärjuntan i Grekland skall alltså enligt denne »hederlige» svensk ha fått till stånd en väsentlig förbättring i det grekiska kynnet. Herr talman! Jag ifrågasätter om det är en riktig beskrivning av förhållandena i Grekland som denna person lämnat till press och övriga massmedier.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Jag vill bara göra en kort anmärkning med anledning av herr Hugossons senaste yttrande. Jag har för

Svar på fråga ang. viss rådgivning till beskickningschefer

min del naturligtvis inte samma uppfattning som denne »hederlige svensk», men det finns hederligt folk här hemma som inte har någon utpräglad politisk uppfattning och än mindre kunnskap om politiska förhållanden. Och det kan väl hända, att om sådana kommer till Grekland och bara ser den yttre gatubilden, så märker de ingenting särskilt. I kraft av militärjuntans makt råder lugn, och det tryck underifrån som finns tar sig inga särskilt våldsamma utbrott anant än i rena undantagsfall.

Det finns svenskar som åker till Grekland och drar sina slutsatser på basis av dessa förhållanden. Men herr Hugosson och jag har en annan uppfattning. Och jag vill än en gång säga att om en konsul som representerar en regim, vilken från våra utgångspunkter inte alls är av det slag vi skulle önska, kan vi i och för sig inte ingripa mot denna person, när han företräder sin regering alldeles oavsett hur vi betraktar regimen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. viss rådgivning till beskickningschefer

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Lindahl har till mig ställt följande enkla fråga: Anser utrikesministern att de svenska beskickningscheferna har behov av en fördjupad rådgivning angående uttolkningen av den svenska politiken?

Frågeställaren berör här ett problem som av naturliga skäl är föremål för utrikesledningens ständiga uppmärksamhet. Angeläget är att våra representanter utomlands upprätthåller en nära kontakt med regeringens in- och utrikespolitik, dess bakgrund, motiv och målsättningar. De flesta av våra beskick-

ningschefer tillbringar största delen av sin aktiva tid på poster utomlands. Utan en kontinuerlig och ingående information hemifrån skulle de riskera att förlora kontakten med det tänkande som ligger bakom regeringens politiska beslut.

När herr Lindahl frågar huruvida behov av fördjupad rådgivning finns vill jag understryka att ingenting naturligtvis är så bra att det inte kan förbättras. Utrikesledningen lägger ned betydande omsorg på att tillgodose våra beskickningschefers behov av information och handledning. Det sker i många olika former: genom prenumeration på tidningar och tidskrifter, utsändande av riksdagsprotokoll och annat riksdagstryck, genom distribution av promemrior över samtal mellan representanter för utrikesdepartementet och för främmande makter, genom omfattande delgivning av texter till föredrag, uttalanden m. m. av regeringsledamöter samt genom den verksamhet som utrikesdepartementets pressbyrå bedriver i form av sammanställningar av den svenska pressdebatten i in- och utrikespolitiska frågor. Ett mindre antal beskickningar får telegrafiskt dagliga nyhetssammandrag. Vi kommer att utöka denna krets. Därutöver samlas arligen de beskickningschefer, vanligen ett 50-tal, som i samband med semester besöker Sverige, till en genomgång i utrikesdepartementet. Därvid erbjuds tillfälle till kontakt med medlemmar av regeringen, organisationer, företag etc. Önskvärt vore naturligtvis att våra beskickningschefer kunde få möjlighet att oftare än som nu är fallet besöka Sverige. Detta är emellertid en kostnadsfråga.

Det är alltså inget tvivel om att vi på UD strävar efter att tillhandahålla material som berör svensk politik, men jag är medveten om att här finns en inbyggd svårighet. I den strida floden av uppgifter i pressen och debatten gäller det ju att skilja ut vad som är väsentligt.

Svar på fråga ang. åtgärder mot vapenexport till Nigeria

Jag behöver inte bli missförstådd, herr talman, om jag tillägger att själva rikedomerna i debatten kan öka svårigheten för utlandstjänstemän, som inte på länge fått tillfälle att tjänstgöra i hemlandet. Jag tar denna frågan allvarligt och är beredd att undersöka om det finns ytterligare möjligheter att klargöra huvudlinjerna och fördjupa förståelsen av vad som sker i det svenska samhället.

Vidare anförde

Herr LINDAHL (s):

Herr talman! Först vill jag tacka utrikesministern för det klarläggande svaret på min fråga. Den framställdes mot bakgrunden av en aktuell händelse, men har en principiell innebörd.

Vi ställer, med rätta, stora krav på cheferna för våra utländska beskickningar och deras medarbetare. Det är naturligtvis en grannlaga uppgift att på olika håll i världen — bl. a. inför organisationer, inför affärsintressen och massmedia — verka som exakta uttolkare av den svenska politiken. Av den som skall ge korrekta informationer krävs goda kunskaper. Det framgår av utrikesministerns svar att man vidtagit en rad åtgärder i syfte att tillmötesgå dessa krav och att ytterligare åtgärder förbereds.

Jag utgår från att den som utomlands har att företräda svenska intressen känner ett mycket starkt behov av fortlöpande informationer om den svenska debatten. Därför hälsar jag med största tillfredsställelse beskedet att de dagliga telegrafiska nyhetsanvändningen skall byggas ut.

Inom politiken hemma och utomlands sker snabba scenförändringar. I en ny politisk situation, exempelvis när vi diskuterar frågan om den svenska vapenexporten, är det för opinionsbildningen utomlands angeläget att korrekta uppgifter kan lämnas mycket snabbt. Det kan naturligtvis i en ny och till-

spetsad situation ligga nära till hands att beskickningstjänstemännen identifierar sig med svenska handelsintressen och svenska exportkretsar. Desto större vikt måste vi då lägga vid de grundläggande värderingar som vår politik bygger på.

Mot denna bakgrund vill jag beteckna utrikesministerns svar som mycket tillfredsställande.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. åtgärder mot vapenexport till Nigeria

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Ullsten har ställt frågan till mig om den svenska regeringen avser att ensam eller tillsammans med andra länder ta initiativ till en internationell överenskommelse i syfte att åstadkomma embargo på vapenexport till Nigeria till dess att konflikten mellan den federala regeringen och Biafra har bilagts.

Den tragedi som utspelas i Nigeria har upprört opinionen i hela världen. Helt naturligt har särskilt de nya staterna i Afrika varit angelägna om att konflikten löses. Motsättningar av det slag som präglat förhållandet mellan olika folkgrupper i Nigeria föreligger på många håll i Afrika. De sammanhänger med att kontinenten påtvingats sin politiska organisation av de forna kolonialmakterna. Som bekant samarbetar emellertid de afrikanska staterna aktivt för att lösa uppkommande politiska tvister.

De afrikanska staternas enhetsorganisation antog vid ett möte i Alger den 16 september i år en resolution om Nigeriakonflikten, i vilken man bl. a. väddar till utbrytarledarna att samarbeta med

Svar på fråga ang. åtgärder mot vapenexport till Nigeria

de federala myndigheterna för att återställa freden och enheten i Nigeria. Man ber vidare »alla medlemsstater i FN och den afrikanska enhetsorganisationen att avhålla sig från alla åtgärder ägnade att skada enheten, den territoriella integriteten och freden i Nigeria». Resolutionen antogs med 33 röster mot 4.

Den övervägande majoriteten av de afrikanska staterna har således markerat sin uppfattning att konflikten i Nigeria är en inre nigeriansk angelägenhet. Ett embargo för vapensändningar till Nigeria har inte föreslagits av de afrikanska staterna. Underförstått i Algerresolutionen är dock naturligtvis att utbrytarledaren inte bör förses med vapen. Tanken på ett vapenembargo avseende Nigeria-Biafra har utan resultat ventilerats både offentligt och vid privata samtal med berörda länders ledare under de senaste månaderna. Ett förslag att exempelvis ta upp saken i FN:s generalförsamling skulle vinna mycket ringa anslutning.

Regeringen tillämpar som bekant förbud mot export av krigsmateriel till alla länder som kan betraktas som orosområden. Den fredliga utvecklingen i världen skulle främjas av att samtliga vapenexporterande stater tillämpade en dylik praxis. Hithörande frågor hör hemma i det stora allmänna nedrustningskomplex som det ankommer på FN att behandla.

Den insats som Sverige kan göra för att bistå Nigerias hårt prövade befolkning ligger på det humanitära planet. All erfarenhet säger oss att våra möjligheter att lämna fortsatt humanitär hjälp till den nödlidande befolkningen skulle försvåras eller rent av omintetgöras om Sverige tog initiativ som kunde framställas som politiskt kontroversiella. Vi har därför hittills konsekvent undvikit uttalanden eller ställningstaganden med politisk udd mot någon av parterna.

Sammanfattningsvis vill jag alltså säga, att ett initiativ av Sverige för att

åstadkomma ett vapenembargo beträffande Nigeria, inklusive utbrytarregionen Biafra, skulle vara en innehållslös gest. Den skulle inte ändra det nuvarande sakläget i fråga om vapenexport och inte heller gagna den nödlidande befolkningen. Däremot skulle ett sådant initiativ kunna skada våra fortsatta möjligheter att lämna humanitärt bistånd.

Vidare anförde:

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Innan denna dag är slut kommer ytterligare cirka 14 000 biafraner att ha skjutits eller svultit ihjäl. Inom det område där striderna pågår finns omkring 5 miljoner människor. Om ingenting sker som innebär att striderna upphör eller att svälten stoppas, kommer denna befolkning att vara utrotad inom ett år. Det är mot denna bakgrund och med hänsyn till vad man vet beträffande de begränsade möjligheterna att åstadkomma några livsmedelssändningar i fortsättningen en illusion och ingenting annat att tro att man kan åstadkomma något annat än en kort, uppehållande manöver den vägen.

Vad som måste till är en politisk lösning; annars är katastrofen ett faktum. Båda sidorna i Nigeria, Biafra och Lagosregeringen, är låsta i sina positioner, och stormakterna är lika handlingsoförmögna. I detta läge kan det enligt min mening finnas en möjlighet för en neutral stat som Sverige att spela en roll. Den lösning jag tycker att vi skall arbeta för — jag är ledsn att utrikesministern avvisar den som så helt orealistisk — är ett stopp för vapensändningarna till både den federala regeringen och Biafra som ett första steg mot vapenstillestånd och förhandlingar. Många bedömare anser att det inte är sannolikt att stormakterna själva kommer att ta något sådant initiativ — jag tänker närmast på England, Frankrike och Sovjet — men att de mycket väl

Svar på fråga ang. åtgärder mot vapenexport till Nigeria

kan tänkas acceptera ett vapenembargo, om initiativet kommer från något annat håll.

Det är riktigt att OAU — som utrikesministern nämner — har uttalat sig på ett sådant sätt att man kan förmoda att organisationen skulle vara mot ett initiativ till vapenembargo. Detta uttalande gjordes emellertid i september, och sedan dess har situationen ytterligare förvärrats. Det är inte längre möjligt att diskutera det som sker i Biafra som en intern nigeriansk angelägenhet; det rör sig om den största mänskliga tragedi vi bevittnat efter andra världskriget.

Jag tror inte heller att den pessimism, som Torsten Nilsson ger uttryck för när han menar att ett initiativ av detta slag från svensk sida skulle omöjliggöra fortsatta livsmedelssändningar, i alla lägen måste vara berättigad. Det är en sak, om vi skulle ensidigt kräva ett stopp för vapenleveranser till den federala regeringen, men om vi intar en neutral position och eftersträvar vad även den afrikanska enhetsorganisationen och hela världsoptionen önskar, förutsättningar för förhandlingar, har jag svårt att tänka mig att vi därmed skulle omintetgöra våra möjligheter att också under tiden hjälpa humanitärt.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Som framgick av mitt svar känner jag lika mycket för nigerianska folket som herr Ullsten. När han säger att man bör eftersträva en politisk lösning, överensstämmer detta med min egen uppfattning. Men vi undgår inte att hålla oss till de realiteter som är för handen.

Under min närvaro vid FN:s generalförsamling var jag i tillfälle att träda i kontakt med företrädare för åtskilliga av de afrikanska staterna och även representanter för både den federala regeringen och de biafranska utbrytarna. Erfarenheterna från dessa samtal gör att jag vet att det är en fåvitsk öns-

kan när herr Ullsten tror att vi från svensk sida, på grund av att Sverige är en neutral stat, skulle kunna få till stånd en allmän uppslutning omkring ett vapenembargo. Däremot skulle vi, om vi tog ett sådant initiativ, avhända oss möjligheterna till hjälpsändningar.

Herr Ullsten säger att 14 000 människor i detta område kommer att dö under dagens lopp. Det är ju detta som är det fruktansvärda. Skall vi då vara så pessimistiska att vi riskerar att inte kunna utnyttja möjligheten att under den samlade aktion, som verkställs runt om i världen och i vilken Sverige deltar, komma den stackars befolkningen i Biafra till hjälp?

Jag vill dessutom understryka att Sverige har observatörer i Nigeria som följer striderna och som skall kontrollera, huruvida det pågår »folkmord». Dessa observatörers närvaro verkar dämpande på stridshandlingarna inom området. Men i samma ögonblick som vi skulle ta det initiativ som herr Ullsten önskar, skulle vi dels avskära Röda korsel från möjligheterna att komma till hjälp med livsmedel och läkemedel, dels skulle de svenska observatörerna omedelbart sändas hem. Därmed skulle kanske den krigföring som redan nu är brutal komma att brutaliseras än mera.

Se där bevekelsegrunderna för att jag inte kan ansluta mig till den uppfattning som herr Ullsten här företräder.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Utrikesministern säger att vi måste hålla oss till de realiteter som föreligger. Det var det jag försökte göra när jag gav uttryck för en viss pessimism beträffande möjligheterna att under någon längre tid hålla cirka fem miljoner människor, eller kanske ännu flera, vid liv genom luftsändningar av livsmedel vilka dessutom skall utföras under mycket svåra flygförhållanden. Planen måste landa på flygfält som utsetts för ständiga bombardemang från den federala sidan. Det är klart att det

Svar på fråga ang. beslutad utredning om samordning och förenkling av företagens uppgifts- och uppbördsskyldigheter

är fullständigt otänkbart att vi den vägen skulle kunna göra mycket mera än en ganska begränsad insats. Därför menar jag att den utväg som nu är realistisk att diskutera, om man vill åstadkomma något som innebär att man hejdar en omfattande människoutrotning i detta land, är en politisk lösning av problemet.

Om vi ser på de andra stater som skulle kunna komma i fråga, finner vi att t. ex. England inte kan ta något initiativ; det kan rent av vara en fördel att England inte fjärrar sig från den federala regeringens sida utan har kvar sina påtryckningsmöjligheter. Sovjetunionen kan självklart inte heller ta något initiativ av samma skäl, eftersom också Sovjet levererar vapen till området. USA har på olika sätt ställt sig på den federala regeringens sida. Den afrikanska enhetsorganisationen, som vore en annan part som kunde tänkas ta ett initiativ, har också mer eller mindre ställt sig på den federala sidan. De länder som skulle kunna göra någonting är de neutrala. De skulle kanske kunna åstadkomma ett diplomatiskt initiativ, som ledde till ett vapenembargo, vilket väl måste vara förutsättningen för förhandlingar i framtiden.

Jag vet också att det inom exempelvis regeringspartiet i Kanada finns starka intressen för att åstadkomma en sådan lösning. Men det är mycket möjligt att man från kanadensisk sida menar sig vara alltför nära lierad med England för att vilja ta några initiativ själva. Det är dock sannolikt att man skulle välkomna ett initiativ exempelvis från Sveriges sida.

Det är självklart att utrikesministern här inte kan redogöra för eventuella planer på ett initiativ, men det vore bra om han inte helt avvisade tanken.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Jag vill understryka

att den beskrivning som herr Ullsten gav av förhållandena bestyrker vad jag har sagt. De intressen som exempelvis Storbritannien, Sovjetunionen och Frankrike representerar gör det i själva verket otänkbart att dessa länder skulle kunna gå med på ett initiativ av det slag herr Ullsten tänkt sig. Jag kan försäkra herr Ullsten att jag, om jag visste att det skulle leda till resultat, skulle ta ett sådant initiativ i morgon dag, ja, redan innevarande dag. Men jag vet att det är så verklighetsfrämmande att man inte skall ge sig in på det. Samtidigt vet jag att vi däri-genom skulle fränhända oss alla möjligheter till det humanitära histånd som vi i dag levererar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5**Svar på fråga ang. beslutad utredning om samordning och förenkling av företagens uppgifts- och uppbördsskyldigheter**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Nordgren har frågat mig när den av 1965 års riksdag beslutade utredningen om samordning och förenkling av de uppgifts- och uppbördsskyldigheter som av det allmänna ålägges företagen kommer att tillsättas.

Sedan de tidigare planerade reformerna av uppbördsväsendet numera genomförts är nu den lämpliga tidpunkten inne att påbörja den avsedda utredningen. Direktiven är sedan någon tid under utarbetande i finansdepartementet. Jag avser att föreslå Kungl. Maj:t att tillsätta utredningen så snart detta arbete slutförts.

Vidare anförde

Svar på fråga ang. förbättrade skatteregler för folkpensionärer

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för finansdepartementet för det positiva svaret på min fråga. Jag konstaterar med stor tillfredsställelse finansministerns meddelande om att direktiven nu är under utarbetande och att utredningen kommer att tillsättas snarast. Jag hoppas självfallet att det då också blir en parlamentarisk utredning.

Då detta är den sista fråga jag — i varje fall på några år — har tillfälle att få svar på, är jag naturligtvis, herr finansminister, särskilt glad för det positiva svaret, vilket dels ger ett klart besked om att ännu en av de frågor angående den del av näringslivet som jag ofta har besvärat både kammaren och finansministern med nu synes få sin lösning.

Jag tackar finansministern för den förståelse han härmed visar de många mindre och medelstora företagen och deras anställda. Jag hoppas att utredningen kommer att underlätta en del av det arbete som både vi företagare och våra anställda har att utföra.

Till slut riktar jag ännu en gång ett hjärtligt tack till herr finansministern för det positiva svaret liksom ett tack för alla de många andra gånger jag har fått besvara finansministern med dessa och liknande frågor. Det har självfallet, som jag hoppas, varit i ett för oss båda gemensamt syfte att utveckla en betydelsefull gren inom det svenska näringslivet, nämligen hantverket och den mindre och medelstora industrin.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på fråga ang. förbättrade skatteregler för folkpensionärer

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Fru Nettelbrandt har frågat mig när förslag till förbättrade skatteregler för folkpensionärer kommer att föreläggas riksdagen.

Frågan är föremål för övervägande inom regeringen. Något besked om dag för framläggande av eventuella förslag kan inte nu anges.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att riksdagen nyss antagit ett av regeringen framlagt förslag om förbättrade möjligheter till extra avdrag för nedsatt skatteförmåga. Detta beslut kommer att innebära en förbättring för vissa folkpensionärer redan i fråga om det innevarande inkomståret.

Vidare anförde

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret på min fråga.

Den förbättring som de ökade möjligheterna till extra avdrag för nedsatt skatteförmåga kommer att medföra är obestridlig men är en detalj i sammanhanget och rör inte hela den fråga som jag har ställt. Beträffande själva frågeställningen är finansministerns svar dess värre synnerligen magert.

I början av detta år ställde herr Wedén en interpellation i denna fråga. Han fick i sitt svar av finansministern en hänvisning till pensionsförsäkringskommittén som skulle komma att framlägga förslag. Någon motsvarande hänvisning gör inte finansministern nu. Kommittén har under våren, såvitt jag förstår, framlagt förslag i de delar som kan avse just denna fråga. Det vore av intresse att med anledning därav få frågan något belyst.

Denna fråga är mycket gammal och har varit föremål för upprepade motioner i riksdagen. Det var verkligen med stor glädje som vi inom bevillningsutskottet i början av år 1967 kunde konstatera att enighet kunde upp-

Svar på fråga ang. rätten att fiska i vissa fjällsjöar

nås kring denna fråga. En fullständigt enig riksdag fattade också i början av det året ett beslut. Vad var då innebörden i detta? Jo, man hänvisade till att frågan är komplicerad, men man sade också att den snarast borde bli föremål för en utredning. Vidare ansåg man det tänkbart att lösa denna fråga inom ramen för utredningen om definitiv källskatt.

Riksdagen angav av vilket skäl man inte ansåg det vara förenat med några principiella betänkligheter att lösröka denna speciella fråga för en tidigare handläggning inom utredningen. Riksdagens handläggning resulterade i en direkt hemställan om en skyndsamt utredning varvid man särskilt hänvisade till den definitiva källskatten.

Det är under sådana förhållanden märkligt att det snart två år efter detta eniga beslut ännu inte finns någon utredning att hänvisa till och att förslag om regler inte finns framlagda. Enligt vad jag har mig bekant gäller grundlagen fortfarande, och i den finns alltså en bestämmelse om att svenska folkets urgamla rätt att sig själv beskatta utövas av riksdagen. Regeringen bör därför ta särskilt allvarligt på frågor som rör just beskattningsrätten.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på fråga ang. rätten att fiska
i vissa fjällsjöar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Wikner har frågat om jag kommer att vidta åtgärder som i större utsträckning än hittills ger möjligheter för ortsbefolkningen och

övriga fritidsfiskare att fiska i statens, bolagens och övriga enskilda ägares fjällfiskevatten.

Frågan om ökat fritidsfiske i de av herr Wikner angivna vattnen har i väsentliga delar behandlats i betänkanden av fritidsfiskeutredningen och rennäringsakkunniga. Då betänkandena och remissyttranden däröver för närvarande bereds inom jordbruksdepartementet är jag inte beredd att nu närmare besvara herr Wikners fråga.

Vidare anförde:

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min fråga. Naturligtvis är jag inte nöjd med detta svar; det är verkligen intetsägnande. Jag kommer därför inte att släppa saken i första taget utan ämnar följa upp den. Jakt- och fiskefrågor är inte jordbruksministerens starkaste intresse. De är dock mycket viktiga, och mer demokratiska regler måste genomföras.

Min inställning till frågan om fjällfiskevatten kan jämföras med min inställning till jaktfrågorna. Av urgammal hävd har människorna rätt till fiske.

De bästa fiskevattnen bör därför inte förbehållas dem som har råd att betala dyra arrenden. Jag hoppas att många delar denna min inställning. Fjällfiskevattnen räknas till de bästa fiskevattnen.

Herr talman! Jag vet att samer, som driver fjällrensköttsel, enligt renbeteslagen äger rätt att jaga och fiska på utmark dels inom Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker ovan odlingsgränsen samt på renbetesfjällen i Jämtland under hela året, dels också inom lappmarkerna nedanför odlingsgränsen under den tid fjällappar äger att där uppehålla sig med sina renar. Jag vill understryka att jag inte är ute

för att ta ifrån lapparna deras fiskevatten. Jag vet också att områdena i Norrbottens och Västerbottens fjälltrakter ovan odlingsgränsen liksom de s. k. renbetesfjällen i Jämtland ägs dels av kronan, dels av enskilda. Respektive länsstyrelser har rätt att efter samernas hörande upplåta vissa områden för fritidsfiske, således mot avgifter. Men då det gäller Jämtlands län är det endast cirka 20 procent av kronans fiskevatten som upplåtes till sportfiske. Jag tror mig också veta att en del mycket goda fjällfiskevatten utarrenderas till kapitalstarka svenskar och utlänningar. Det är detta jag vill komma åt. Man borde utarrendera dessa fiskevatten till kommunerna och deras turistnämnder — då kanske man kunde få så hyggliga priser, att allmänheten fick möjlighet att använda dessa fiskevatten.

Jag hoppas verkligen att fritidsfiskeutredningen skall föranleda en proposition. När kommer i så fall den propositionen, herr statsråd?

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Den sista frågan har herr Wikner inte ställt förut. Jag kan emellertid svara att jag hoppas att vi skall kunna ta ställning till fritidsfiskeutredningens förslag i så god tid, att proposition i ärendet kan föreläggas nästa års riksdag.

Herr **WIKNER** (s):

Herr talman! Vad jag ville ha reda på var just, om en proposition kommer. Jag har faktiskt hört att fritidsfiskeutredningens resultat skulle vara så mager att det inte kunde ligga till grund för någon proposition. När jag nu hört att det skall framläggas en proposition hoppas jag få återkomma med ytterligare synpunkter i denna fråga.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på fråga ang. översyn av bestämmelserna om statligt stöd till jordbrukets rationalisering m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Eriksson i Bäckmora har frågat när en översyn kommer att göras av kungörelsen om statligt stöd till jordbrukets rationalisering samt av tillämpningsföreskrifterna för densamma med särskilt beaktande av norrlandsjordbrukets behov av förbättrade stödåtgärder.

Kungörelsen om statligt stöd till jordbrukets rationalisering trädde i kraft den 1 juli 1967. Erfarenheterna har hittills inte gett anledning till översyn av kungörelsen. Lantbruksstyrelsen utfärdade i januari i år preliminära anvisningar rörande tillämpningen av kungörelsen. Inom styrelsen pågår en överarbetning av dessa anvisningar, vilka bl. a. omfattar det särskilda stödet till rationalisering av jordbruket i Norrland. Denna beräknas vara färdig i början av nästa år.

Vidare anförde:

Herr **ERIKSSON** i Bäckmora (cp):

Herr talman! Jag ber först att få tacka jordbruksministern för svaret. Jag har ställt denna fråga mot bakgrunden av nu kända erfarenheter och det vitala intresse denna fråga har för människorna i de nedläggningshotade bygderna. Ett annat skäl är det förhoppningsfulla uttalande statsminister Erlander gjorde under valrörelsen, att han kunde tänka sig en omprövning av rationaliseringskungörelsen och dess tillämpningsföreskrifter. Av det svar jag nu fått framgår också att det pågår en överarbetning av anvisningarna, vilka bl. a. omfattar det särskilda stödet till jordbruket i Norrland. Jag ber att få tacka för det positiva beskedet.

Svar på fråga ang. översyn av bestämmelserna om statligt stöd till jordbrukets rationalisering m. m.

För att hålla mig till den konkreta frågeställningen vill jag framhålla, att det nu börjar finnas utarbetade prognoser och kartläggningar hos lantbruksnämnderna, som ger en ganska god bild av hur förhållandena på landsbygden kommer att se ut när nedläggningsplanerna har genomförts. Har man varit i tillfälle att ta del av dessa planer — i den mån de offentliggjorts — förstår man att dessa hos de berörda människorna har skapat oro för tryggheten och framtiden. Deras framtida öden ligger i händerna på lantbruksnämnderna, som efter eget bedömande ringat in byar och hela socknar som belagts med dödsförklaringens stämpel utan att människorna beretts tillfälle att ge sin syn på problemet. Även om det här är fråga om prognoser så är denna stämpel — vare sig den är blå eller röd — tillräcklig för att stoppa all utveckling för bygden i fråga. Det är förståeligt om berörda människor känner oro inför en sådan utveckling.

Den hårda nedläggningspolitik, som nu framträder så markant och som tillämpas med stöd av gällande tillämpningsföreskrifter, skapar många mänskliga problem som myndigheter och samhället inte alltid kan beakta. Jag undrar om de överföringsvinster som skulle bli resultatet av denna jordbruksrationalisering hittills bestått i något annat än att friställda jordbrukare hamnat i arbetslöshetsköerna.

För Norrlands vidkommande är en mjukare tillämpning av anvisningarna angelägen eftersom utslaget där blir stort och verkningarna för framtiden överblickbara. Det behövs en generösare kreditgivning. Det kombinerade jord- och skogsbruket måste ges prioritet. All erfarenhet hittills har visat att det är de bästa driftsnormerna i Norrland och familj jordbruket som måste utgöra riktmärket för en sådan framsynt politik. Jag hoppas att man vid den överarbetning som jordbruksminis-

tern i dag aviserat kommer att beakta de synpunkter jag här har anfört.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag finner det angeläget att rätta till ett missförstånd. Det är inte så, herr Eriksson i Bäckmora, att statsministern uttalat att kungörelsen skulle omarbetas. Däremot har han uttalat att om erfarenheterna skulle visa att det var nödvändigt att göra det, så skulle man inte tveka inför den uppgiften.

Sedan man nu sett resultatet av det första årets verksamhet har man väl — det tror jag att jag vågar säga — allmänt blivit på det klara med att även den nya kungörelsen medgivit en successiv rationalisering. Det förhåller sig inte alls så, att de nya bestämmelserna omöjliggjort ett successivt uppbyggande av företagen. Jag skall inte i dag anföra några siffror, men jag är säker på att herr Eriksson i Bäckmora, om vi satte oss ned och gick igenom materialet, skulle ge mig rätt i att rationaliseringskungörelsen inte hindrat mindre företag att få stöd.

Med tillämpningsföreskrifterna förhåller det sig något annorlunda. Det är mycket svårt att utforma föreskrifterna på sådant sätt, att det inte råder någon tvekan om hur man skall handla i det enskilda fallet. Det har varit svårigheter, och därför valde också lantbruksstyrelsen att göra tillämpningsföreskrifterna preliminära, naturligtvis med tanke på att det kunde bli nödvändigt att se över dem. Man har nu också inbjudit berörda parter att framlägga sina synpunkter för att man skall kunna åstadkomma en bättre utformning av dem.

Jag vill också erinra om att det särskilda anslaget till Norrland tillsammans med de medel som togs från annat håll för detta ändamål 1961, när jag började som jordbruksminister, upp-

Svar på fråga ang. kompensation till skogsägare för vissa förluster

gick till knappt en miljon kronor. För innevarande budgetår finns omkring 15 miljoner kronor anslagna för denna verksamhet. Nog tror jag att man måste säga att det har visats ett stort intresse för det norrländska jordbruket, och det kommer att ske också i framtiden.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Jag har ingalunda gjort gällande att den nu tillämpade rationaliseringskungörelsen skulle förhindra en rationalisering på jordbrukets område. Jag har bara velat hävda att jag tror att den kanske har varit alltför restriktiv, i varje fall när det har gällt att ge det mindre jordbruket det rationaliseringsstöd som skulle ha tarvats framför allt då det gäller det norrländska jordbruket.

Den beskrivning jag har lämnat här innebär bara ett återgivande av hurdana uppfattningarna och stämningarna är ute i bygderna. Därför tror jag att vi kan vara överens så långt, att det är angeläget att vi får nya anvisningar, som tar större hänsyn och bereder större möjligheter framför allt för rationaliseringen av det norrländska jordbruket, så att även det mindre jordbruket kan fortleva som ett värdefullt inslag i bygdens näringsliv. Skall det bli möjligt att bevara ett livskraftigt jordbruk i Norrland, vilket riksdagen ändock har uttalat sig för, måste också åtgärderna få den inriktningen, att det som man gör från statens sida får ett reellt innehåll och inte begränsa stödåtgärderna till bara KR-gårdar.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag tycker att herr Eriksson i Bäckmora av de tal jag nämnde skulle ha kunnat få klart för sig att statens insatser för att hjälpa upp de norrländska jordbruken, större

och mindre, icke på något sätt har reducerats utan tvärtom kraftigt ökats under de gångna åren. Om herr Eriksson vill anföra kritik mot kungörelsen borde det vara rimligt att han hade något material att anföra som stöd härför. Jag hoppas att den utredning som nu pågår om tillämpningsföreskrifterna också kommer att belysa, om det kan ligga någonting i det påstående som herr Eriksson gjort. Jag har inte några siffror som tyder på det.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Svar på fråga ang. kompensation till skogsägare för vissa förluster

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Rimås har frågat, om jag är beredd att vidta åtgärder för att kompensera enskilda skogsägare för de förluster, vilka uppstått genom skador i form av sönderbruten skog som orsakades av den katastrofala isbeläggningen i norra Östergötland och södra Närke.

Som svar vill jag meddela att samhället tidigare vid katastrofartade skador på skog har medverkat för att begränsa skadeverkningarna genom att medge förhöjd avsättning till skogskonto och genom att lämna bidrag för att bekämpa skogsskadeinsekter. Möjligheterna till kontant ersättning från samhället för sådana skador är emellertid begränsade. Jag vill erinra om att frågan om storm- och snöskador på skog för närvarande bereds av 1968 års stormskadeberedning.

Vidare anförde:

Svar på fråga ang. villkoren för tillstånd att spränga inom naturreservat

Herr RIMÅS (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för svaret. Att det är nödvändigt att samhället lämnar hjälp vid sådana katastroffall är uppenbart, i varje fall så länge försäkringsfrågan inte är ordnad. Som det nu är finns det ju inga möjligheter för den enskilde att skydda sig mot förluster på grund av dylika skador. I det aktuella fallet har man räknat med att det är inte mindre än 100 000 kubikmeter skog i åldern 30—40 år som har brutits sönder av underkylt regn. Eftersom det vid katastroftillfället var lugnt utgår inga försäkringsersättningar. Det måste blåsa minst 14 sekundmeter för att ersättning skall utgå. I detta fall hade man mätt upp högst 8 sekundmeter vid någon enskild liten stormby.

Förlusterna blir också avsevärda i detta fall. Man räknar med att man kan få ut 80 procent av virket, resten går bort i form av spill på grund av att stammarna är sönderbrutna. Därtill kommer de framtida förlusterna, eftersom det var skog i 30—40-årsåldern som bröts sönder. Den skogen är ju inte utvuxen. Skogen borde ju ha varit dubbelt så gammal för att vara avverkningsmogen.

Jag hoppas att den omtalade stormskadeberedningen snart blir färdig och att den lämnar ett förslag till en ordning som täcker även fall då det inte är fråga om storm. Det är ju detta som är det paradoxala i nuvarande försäkringsbestämmelser. Statsrådet framhåller att möjligheterna att få kontanta bidrag är små, men jag hoppas att jag får tolka det så, att möjlighet ändå finns att, förutom de ersättningar som nämns, även kunna utbetala kontant-ersättning i vissa särskilda fall där det kan vara av behovet påkallat.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag är väl medveten

om att stormskadorna väckt uppmärksamhet. En ledamot av första kammaren ställde ungefär en vecka före herr Rimås en fråga om samma sak, och därför känner jag väl till att det lokalt finns intresse för detta spörsmål.

Vi har haft flera sådana fall under de senaste åren; på många andra håll i landet har skadeverkningarna varit mycket större än i detta fall. Jag vill emellertid säga herr Rimås att jag delar hans uppfattning att vi måste lösa problemet bättre försäkringsmässigt. Däremot är det nog svårt att tänka sig kontantersättning som en lösning i detta sammanhang. Sådan kan utgå endast i synnerligen begränsad omfattning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10

Svar på fråga ang. villkoren för tillstånd att spränga inom naturreservat

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Agnäs har frågat, om jag vill upplysa om villkoren för tillståndsgivningen för sprängning inom naturreservat.

Föreskrifter för naturreservat meddelas av länsstyrelsen. I samband därmed föreskrivs de inskränkningar i rätten att förfoga över fastighet som är nödvändiga för att trygga ändamålet med reservatet. Länsstyrelsen kan emellertid medge undantag från en reservatföreskrift om det föreligger särskilda skäl. Om sprängning kan tillåtas får alltså bedömas från fall till fall. Självfallet måste man ta hänsyn till risker för skada inom reservatet, som kan äventyra ändamålet med detta.

Svar på fråga ang. villkoren för tillstånd att spränga inom naturreservat

Vidare anförde:

Herr NILSSON i Agnäs (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min enkla fråga.

Anledningen till frågan var de upprepade uppgifterna om sprängningar som skulle ha företagits i ett fågelskyddsområde i Norrbotten, nämligen Sjaunja. Jag trodde först att uppgifterna inte var riktiga, men när de återkom gång på gång började jag förstå att det måste ligga någonting i dem. Nu är Sjaunja kanske inte naturreservat i strängare mening men också ett fågelskyddsområde är ju någonting mycket känsligt. Om det är sant att det nu under sommaren, när fåglarna är mest sårbara och i största utsträckning uppehåller sig där, har företagits sprängningar, vore det intressant att få veta på vilka platser det skett och vilken myndighet som lämnat tillståndet. Det skulle alltså vara länsstyrelsen. Om sprängningar inte har förekommit skulle jag från något håll vilja få en dementi härpå, och om det skett sådana skulle jag vilja veta vilka »särskilda skäl» — det står ju så i svaret — som föreligger i det aktuella fallet. Jag skulle vara tacksam att få svaret härpå i dag eller senare.

Till saken hör också att statens naturvårdsverk den 31 maj i år hos länsstyrelsen i Norrbotten begärde att få utökat skydd för det s. k. sjaunjaområdet i Gällivare kommun i Norrbotten. När det ligger så till att det uttryckligen begärts att det inte skall tillåtas sprängning, tycker jag att man måste komma med allvarliga erinringar, om det verkligen skett sprängningar. Jag vill uttrycka förhoppningen att sådant inte skall få försiggå i skymundan utan redovisas öppet. Det har ingenting sagts härom i samband med de planer som redovisats beträffande ingrepp i trakten av Kaitumälven.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Det är uppenbart att man när det ges tillstånd till sådana åtgärder som sprängning får försöka bedöma vilka risker som kan vara förenade med aktionen. Det kan dock finnas vitala ekonomiska intressen som också måste beaktas. Jag tror att man i detta fall gjort vissa undersökningar för vattenfallsverkets räkning beträffande möjligheterna att bygga en tunnel.

Det bör tilläggas att det här inte rör sig om ett reservat, utan vad som tydligen har föranlett frågan är ett fågelskyddsområde, där varken bestämmelserna för reservat eller nationalparker gäller. Det går knappast att åberopa dem i anslutning till den fråga som ställts.

Herr NILSSON i Agnäs (h):

Herr talman! Jag medger att jordbruksministern har rätt. I mitt förra inlägg sade jag också att det gällde ett fågelskyddsområde, men även det är ju ändå en del av naturen.

Dessutom anser man på naturvårdsverket att området skall skyddas i ännu högre grad än nu är fallet. Verket har redan i maj månad ingivit en ansökan om det.

Det verkar som om det här skulle gälla oerhört stora ekonomiska intressen. Vattenfallsdirektören är nu mycket osäker om huruvida utbyggnaden av Kaitumälven blir av — den ligger i så fall långt fram i tiden, och man tror att den kanske inte alls kommer till stånd — och då förefaller det mig anmärkningsvärt att man nu börjar spränga i området. Det måste ju vara känt i vattenfallsverket att statens naturvårdsverk har begärt att få området skyddat ytterligare.

Jag tackar jordbruksministern än en gång för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11

Svar på fråga ang. slutförandet av fiskprisutredningens arbete

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Elmstedt har frågat mig när fiskprisutredningen kan väntas slutföra sitt arbete.

Fiskprisutredningen som tillsattes hösten 1967 har i mars i år avlämnat ett delbetänkande angående prisregleringen av fisk. Utredningen kommer inom kort med ytterligare ett delbetänkande. Utredningens arbete med därefter återstående frågor beräknas bli avslutat under första halvåret 1969.

Vidare anförde:

Herr **ELMSTEDT** (cp):

Herr talman! Jag tackar jordbruksministern för svaret.

Jag har ställt en mycket kort fråga och fått ett lika kort svar, men jag kan försäkra att även om frågan är kort döljer sig bakom den ett problem som i hög grad berör många enskilda människor i en speciell yrkesgrupp. Jag är positivt överraskad över det tidsschema som jordbruksministern här skisserat, alltså att ytterligare ett delbetänkande skall presenteras inom kort — det uppfattar jag som ganska snart — och ett slutbetänkande under första halvåret 1969. Det är att hoppas att det schemat kan hållas och att utredningen kommer att lägga fram radikala förslag till lösningar av fiskarnas problem. Det är verkligen nödvändigt. Fiskerinäringens utövare har oerhört stora ekonomiska svårigheter att brottas med. Det är allmänt omvittnat. Jag kan också försäkra att de erfarenheter jag har från det län jag representerar visar detta. Fiskarna har hamnat i en situation, som de alls inte förtjänat att hamna i och som de själva inte är orsak till.

Statsmakternas ansvar i detta fall är

2 — *Andra kammarens protokoll 1968. Nr 45*

obestridligt. Konkurrenten utifrån har hårdnat. Ingen annan yrkesgrupp torde i dag arbeta under sämre ekonomiska betingelser än fiskarna. De har stora kostnader för nedlagt kapital, och de kostnaderna måste först betalas innan det blir något över åt dem som utför arbetet.

Jag hoppas som sagt att den skissering av utredningens arbete som jordbruksministern gjort kommer att hålla, så att snabba åtgärder kan vidtagas. Men om man också kan förvänta utredningens betänkande om något halvår återstår ändå lång tid innan frågan slutbehandlats och åtgärder kan vidtas, och jag frågar mig oroligt vad som under tiden kommer att hända med fiskerinäringens utövare. Problemen har varit många och stora alltför länge redan.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag konstaterar att herr Elmstedt är tillfreds med svaret. Dess innehåll är ju också ett uttryck för att regeringen verkligen har bedömt denna fråga som mycket angelägen. Jag är väl medveten om de stora svårigheter som det svenska fisket kämpar med både på västkusten, på sydkusten och i övrigt. Vi har också, herr Elmstedt, redan vidtagit vissa åtgärder. Det har således redan tidigare i år framlagts en proposition, som berör möjligheterna till förbättringar av fiskets organisation. Vi har också fattat beslut som möjliggjort anstånd för fiskare, som haft det svårt och inte kunnat erlagga sina amorteringar och räntor på fiskerilån.

Min mening är som sagt att vi skall gå vidare med att lösa frågorna så snabbt som möjligt och därvid naturligtvis i första hand ta upp dem som är mest trängande och angelägna. Jag tycker att det redovisade tidsschemat vittnar om att vi ser allvarligt på denna fråga.

Herr **ELMSTEDT** (cp):

Herr talman! Anledningen till att jag uttryckte mig så, att jag sade mig

Svar på frågor ang. Duroxbolaget

vara positivt överraskad eller belåten med det svar jag fick var, att jag kanske inte hade vågat hoppas att man så snabbt som under första hälften av 1969 skulle kunna räkna med ett slutbetänkande från fiskprisutredningen. Att så blir fallet hindrar emellertid inte att problemet är så pass omfattande, att det kanske ändå är nödvändigt att vidta en del åtgärder innan vi kan få ett besked från riksdagen. Det torde dröja bortemot ett år innan man kan hoppas på ett sådant, och det är en alltför lång tid att förhålla frågan utan att göra något. Problemen är så pass stora, att man faktiskt kan ifrågasätta om vi inte måste göra något redan nu för att vi skall kunna räkna med att behålla en fiskerinäring i vårt land.

Chefen för jordbruksdepartementet, Herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Ja, herr Elmstedt, med all respekt för att riksdagen behöver tid för att behandla ett ärende ser jag inte så pessimistiskt på detta som herr Elmstedt gör. Det får helt enkelt inte bli så, att vi väntar ett år med avgörandet av denna fråga, utan vi måste gå snabbare fram. Jag hoppas också att riksdagen skall kunna ge denna fråga en snabb behandling.

Herr **ELMSTEDT** (cp):

Herr talman! Det sista uttalandet tar jag som intäkt för att man kan säga till fiskerinäringens utövare, att de inom en relativt kort tid har att vänta ett radikalt och positivt förslag från statsmakterna.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 12

Svar på frågor ang. Duroxbolaget

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet **WICKMAN**, som yttrade:

Herr talman! Två av kammarens ledamöter har ställt frågor till mig med anledning av publiciteten kring Duroxbolaget.

Herr Ståhl har frågat mig vilken omfattning den omskrivna kapitalkrisen i det sedan 1965 statliga företaget Durox har, vilka dess orsaker är och vilka åtgärder som planeras.

Herr Björkman har frågat mig, om jag är beredd att lämna riksdagen ett meddelande om den ungefärliga storleksordningen av de förluster som den s. k. Duroxaffären kommer att medföra för statsverket.

Som svar på frågorna vill jag hänvisa till de kommunikéer som utfärdats i dag och som återgivits i pressen. Av dessa kommunikéer framgår att avtal bl. a. träffats om att AB Gullhögens Bruk från den statsägda Skifferoljekoncernen (SSAB), i vilken Svenska Durox AB ingår, skall förvärva dess anläggningar för lättbetongtillverkning i Skövde. Vidare skall staten genom teckning av 50 000 aktier inträda som delägare i Gullhögen. Statens andel av aktiekapitalet i Gullhögen blir därmed 12,5 procent.

Orsakerna till problemen inom Duroxrörelsen är dels marknadsutvecklingen för lättbetong, dels den betydande nyinvestering i en ny produktionsenhet som företaget genomfört och som blivit väsentligt dyrare än beräknat. De förluster som härigenom uppstått får bäras av moderbolaget SSAB. Storleken av dessa förluster kan beräknas till drygt 40 miljoner kronor.

Verksamheten i skövdeanläggningarna kommer att fortsätta. En genomgripande rationalisering av verksamheten — som hade blivit erforderlig oavsett de nu träffade överenskommelserna — medför dock att friställningar blir ofrånkomliga. Köparen har garanterat fortsatt sysselsättning för cirka 260 av de nu 400 anställda. Förtur kommer att ges åt den äldre arbetskraften. För dem som måste lämna företaget

kommer friställningarna att ske successivt. Enligt vad ingående diskussioner med arbetsmarknadsmyndigheterna ger vid handen är utsikterna till ny sysselsättning inom skövdeområdet goda.

Låt mig tillägga att riksdagen i början av nästa år kommer att få ta ställning till en proposition i detta ärende.

Vidare anförde:

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! På grund av tidsbegränsningen tvingas jag göra endast en summering.

Jag tackar statsrådet för svaret och konstaterar att den intressantaste delen vid det här laget — det är ju så mycket som nu har publicerats — faktiskt är den kommuniké av verkställande direktören i AB Gullhögens bruk, herr Bo Rydin, som fogats till kommunikén. Herr Rydin behandlar i kommunikén just det som herr Lange för tre år sedan här i kammaren motiverade hela denna olyckliga affär med, nämligen frågan om att få en konkurrerande byggnadsämnesfirma. Det heter i kommunikén att det »hade varit fel med hänsyn till Sveriges begränsade tekniska och kapitalmässiga resurser» att skapa ytterligare en byggmaterialgrupp. Detta var en tanke som vi inom oppositionen var inne på redan vid det aktuella tillfället, men vi fick lika litet gehör för den som för andra invändningar.

Låt mig endast konstatera att när vi nu tar upp denna sak med det eftertryck som är nödvändigt, så sker det inte av efterklokhet, eftersom vi 1965 yrkade avslag och det även inom det socialdemokratiska partiet fanns kritiker. Skillnaden var bara den, att de inte tog konsekvenserna utan gjorde som herr Hagnell: de förklarade sig efter alla invändningar vara villiga att rösta för förslaget. Så gjorde alltså även herr Hagnell.

Svar på frågor ang. Duroxbolaget

Det är ju inte bara utvecklingen på marknaden — vilken herr statsrådet talar om — som har bidragit till denna katastrof. Inte heller är det bara så, att anläggningen blev dyrare än beräknat. Nej, anläggningen har varit helt felkonstruerad och legat överksam — enligt direkta uppgifter från företaget — i ett och ett halvt år. Det är klart att en investering på flera tiotal miljoner kronor som inte kan nyttiggöras för sitt ändamål blir helt fördömande.

Jag slår fast att efter vad vi hört från sammanträdet i Skövde i går och efter vad vi läst i tidningarna i dag har saken utvecklats sig från en politisk affär till en ekonomisk och mänsklig tragedi. Beträffande den politiska delen måste naturligtvis det parlamentariska ansvaret utkrävas, men därvidlag har i varje fall inte jag speciellt velat skjuta in mig på herr Wickman, eftersom han inte var med när beslutet fattades och ännu mindre hade sin nuvarande uppgift då. Jag hoppas att det inträffade skall bli en tankeställare när det gäller den fortsatta försöksverksamheten på det statliga affärsområdet, så att de anställda slipper det öde som drabbat personalen i Durox.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Wickman för ett kort och klart besked.

Jag ställde min fråga till handelsminister Lange i tron att den för Duroxköpet 1965 närmast ansvarige departementschefen alltjämt hade hand om dessa ärenden, men de har uppenbarligen redan övergått till den blivande chefen för det nya industridepartement som vi fattade beslut om i går. Jag tycker liksom inte att det är riktigt fair play, herr statsråd, att nu rikta kritiken mot arvtagaren till denna olustiga affär. Inte så att jag menar, att statsrådet Wickman inte skulle tåla rätt hårda stötar, utan snarare därför att

Svar på frågor ang. Duroxbolaget

statsrådet Wickman inte direkt deltog i regeringsbeslutet om Duroxaffären. Möjligt är ju — men jag är inte säker på det — att resultatet hade blivit detsamma även om herr Wickman hade varit med om behandlingen av ärendet.

Det synes ha blivit något av en tradition här i riksdagen att vi kring Luciadagen skall syssla med nödlidande statliga företag. Så var det 1961, då riksdagen fattade beslut om avvecklingen av Kvarntorp — detta den statliga företagsamhetens sorgebarn, med ständigt nya kapitaltillskott och avskrivning av aktier. Beslutet om Durox fattades också vid denna tid för tre år sedan.

Mycken kritik i många avseenden kan riktas mot denna affär — mot skötsel, felkalkyler, fördyringar och mot bristen på eller kanske snarare den totala avsaknaden av information. Men gjort är nu gjort, olyckan är skedd. Hade det inte varit skäl för riksdagen att 1965 följa vårt råd och besluta att staten skulle fullfölja avvecklingen av Kvarntorp — ur den affären klarade sig staten till sist med icke föraktliga 73 miljoner kronor i goda pengar — i stället för att ge sig ut på Duroxäventyret i Skövde? Men det rådet ville riksdagsmajoriteten inte följa.

Det är mänskligt att bitterheten är stor i Skövde. Regeringspartiets många gånger upprepade krav på insyn i och information om det enskilda näringslivet borde med skäl kunna ställas också på de statliga företagen. Arbetsmarknadsmyndigheterna fick kännedom om nödläget för 14 dagar sedan — men inte de anställda. Här i riksdagen har rests krav på längre varseltider, och en del har t. o. m. föreslagit lagstiftning i detta avseende.

Låt mig ta ett exempel från det enskilda näringslivet. På sommaren 1965 varslade Billerud, tre år i förväg, om inskränkningar i Fredriksberg, Jössefors och Kyrkebyn. Billerud skulle

köra vidare i minst tre år och sedan återkomma ytterligare en gång — ett år före en definitiv nedläggning. Såväl statsministern som inrikesministern har i riksdagen framhållit detta handlande som föredömligt. Om Durox hade följt Billeruds goda exempel skulle företaget ha utfärdat varsel samtidigt som staten förvärvade det för 34 miljoner kronor.

Även regeringspartiet borde vara tacksamt för att det finns dels enskilda företag som kan överta Durox, dels företag som behöver mer arbetskraft. Detta senare gäller dock endast de kollektivanställda. Tjänstemännen, som annars så ofta påstås ha större trygghet än arbetarna, har kommit i kläm.

Jag gav i går statsrådet Wickman en liten blomma, jag tänker inte ta tillbaka den i dag. Jag sade att jag tror att han inte skulle tveka att radikalt ingripa om han såg att ett statligt företag höll på att spåra ur, i stället för att genom nya injektioner hålla patienten vid liv. Skötseln och handläggandet av den olustiga Duroxaffären bekräftar de förhoppningar jag hyst i detta avseende. Jag hoppas att statsrådet skall hålla fast vid den linjen. Det är ju inte uteslutet att nya fall, liknande Duroxaffären, kan bli aktuella.

En sak borde vi i dag kunna vara ense om: statens förvärv av Durox var en djupt olustig affär.

Herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Ordningen för de enkla frågorna försätter kammarens ledamöter i en besvärlig situation. Jag beklagar det förhållandet, som gör att denna debatt kommer att bli något haltande och enbart föras mellan mig och företrädare för oppositionen. Men vi kan inte ändra grundlagen så snabbt att vi nu kan få en allmän debatt. Jag hoppas emellertid att debatten om denna affär kommer att fortsätta vid ett senare tillfälle och vill nu bara ta upp de

Svar på frågor ang. Duroxbolaget

saker som herrar Ståhl och Björkman särskilt tryckte på.

Det talades om mänskliga tragedier i samband med Duroxaffärens utveckling och företagets avveckling. Det har sagts att informationen och möjligheterna till insyn har varit dåliga och att varsel borde ha utfärdats långt tidigare än som varit fallet.

Vad händer med personalen i Durox i samband med det nu träffade avtalet? Låt mig säga att det var självklart för oss att driva förhandlingarna med Gullhögens bruk med de anställdas fortsatta sysselsättningsmöjligheter som ett av huvudmålen. Detta har medfört att köparen i avtalet har garanterat fortsatt sysselsättning för 260 av de 400 nu anställda. 140 personer måste alltså lämna företaget — och det hade de måst göra även om staten bestämt sig för att fortsätta driften. Därför var det en naturlig utgångspunkt vid förhandlingarna att vi tog på oss det moraliska, politiska och ekonomiska ansvaret för den avveckling av personalen som är ofrånkomlig. Hur kommer den att gå till? 100 av de 140 är kollektivavtalsanställda. Såvitt vi nu kan bedöma kommer samtliga dessa att få nya anställningar inom loppet av första kvartalet 1969. Det kan alltid sägas vara en mänsklig tragedi att tvingas byta arbetsplats, men spela icke ut Duroxaffären som en tragedi för de anställda, vilken skulle vara jämförbar med eller värre än vad som har inträffat vid flertalet av de nedläggningar som förekommit inom det privata näringslivet! Av de 100 friställda kommer 20 à 30 att omedelbart få sysselsättning i mycket likartad verksamhet i Rockwool AB, där statens 50-procentiga engagemang kvarstår efter affären. De övriga kommer på grund av expansionen — framför allt Volvos — i skövde-regionen också att kunna få sysselsättning, i några fall efter omskolning.

Läget är naturligtvis mera besvärande för tjänstemännen, men också för de

40 tjänstemän det här är fråga om gäller självfallet köparens förtursåtagande beträffande den äldre arbetskraften, och det är framför allt de äldre tjänstemännen som har svårigheter att finna nya anställningar. Dessutom är de 40 inte samtliga anställda i Skövde, utan — uppgifterna varierar något — minst 10, kanske något fler, tillhör försäljningskontoren i Linköping och Göteborg, och där är arbetsmarknadssituationen för tjänstemännen dess bättre betydligt gynnsammare än i skövde-regionen.

Beträffande vad som händer med de anställda tror jag alltså att vi med gott samvete kan hävda, att vi verkligen genomför denna avveckling med de anställdas intresse för ögonen och att de mänskliga tragedierna kommer att bli mera begränsade än vad de hade kunnat beräknas bli och vad de har varit vid många andra nedläggningar.

Om insyn och information hade vi en lång diskussion i går kväll inom företagsnämnden i Skövde. Jag vill gärna inför kammaren göra precis samma erkännande som jag gjorde i Skövde: Informationsflödet inom detta företag har icke fungerat som det borde göra. Men låt mig diskutera informationen just i det aktuella läge som har rått under de senaste veckorna! I och för sig behövs de anställda inte någon speciell information av styrelsen om företagets tekniska och ekonomiska problem; de ser ju vad som händer i ett företag. De visste efter ett styrelsesammanträde den 19 november att betydande rationaliseringar, innebärande friställningar, var nödvändiga. Att det icke gavs någon direkt information under förhandlingskedet finner jag naturligt; det är det enda möjliga sättet att föra förhandlingar på. Skulle informationer ha getts i vidare utsträckning än som var fallet, skulle förhandlingens resultat ha äventyrats. Jag kan tala om för kammarens ledamöter att denna ståndpunkt i går kväll helt accepterades av de anställda.

Svar på frågor ang. Duroxbolaget

Man säger att det är tur att det finns ett privat företag som kan överta driften av anläggningarna i Skövde, och det tycker vi också. Det samarbete med Gullhögen-Ytong som vi nu inleder är ett samarbete som vi — liksom vår privata partner — väntar mycket av i framtiden. Men försök inte i denna fråga att hitta någon skillnad mellan statliga och privata företag i den mening, att de privata företagen skulle kunna sköta en sådan affär bättre än staten! Det betyder inte att det inte har gjorts allvarliga misstag i detta företag — det kanske vi kommer in på senare i debatten — men sådana görs dess värre också i privata företag.

Vi har för de statliga företagens del icke kunnat utlova anställningstrygghet i den mening, att de anställda i ett givet statligt företag skall vara garanterade fortsatt sysselsättning i oförändrad verksamhet i just det företaget. Och jag tror inte heller — om mina opponenter orkar bortse ett ögonblick från den politiska exploateringen av denna fråga — att ni skulle allvarligt vilja ställa det kravet på ett statligt företag. Däremot skall vi alla självfallet resa det kravet på de statliga företagen, att de skall uppträda som den goda arbetsgivaren och att vid avvecklingar — som är ofrånkomliga även inom statliga företag, om vi nämligen önskar att de statliga företagen skall uppfylla kraven på lönsamhet, effektivitet och därmed expansionsmöjligheter — dessa skall slutföras i former som tar hänsyn till de anställdas intressen.

Jag förmenar att de fakta jag nämnt om denna avveckling bekräftar att staten i detta fall har uppträtt som den goda arbetsgivaren.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Först ett par ord om informationen!

Jag kan inte här diskutera den information som har lämnats de anställda i företaget, men vad jag kan fråga stats-

rådet är följande: Är detta ett rimligt svar på en riksdagsfråga, när det bara innehåller en mycket kort summering av vad man har läst i tidningarna samma dags morgon? Det finns ingenting nytt i svaret utöver detta. Jag tror statsrådet måste vänja sig vid att det av riksdagen kommer att resas andra krav på konkret information.

Statsrådet försökte vidare starta en diskussion om att det har varit en rimlig avveckling av företaget. Det är emellertid inte det vi har frågat om, utan vad vi har pekat på är företagets tillkomst. Denna motiverades med att det skulle bli ett nydanande företag på denna del av marknaden, där statliga insatser behövdes för prisbildning och sanering.

Men vad har inträffat? Jo, det statliga företaget har skötts på ett sådant sätt, att man nu har måst gå över till de företag som man skulle ta upp konkurrens med och be dem ta hand om både företaget och de anställda. Är det detta som är förebildligt för skötseln av statliga företag? Det menar väl ändå varken statsrådet eller någon i denna kammare?

Förhandlingarna drog ut på tiden och någon information till de anställda i företaget kunde inte lämnas förrän förhandlingarna var slutförda. Men det fanns, enligt vad som har sagts, också ett annat moment i de interna överläggningarna i den här saken i kanslihuset, nämligen en valrörelse, och man var mycket mån om att ingenting om denna affär skulle sippra ut.

Nej, det går nog ändå inte, statsrådet Wickman, oavsett statsrådets medansvarighet eller inte för affärens tillkomst — jag betonar, att jag inte vill dra fram denna sak, eftersom det var herr Lange som stod för rusthållet vid det tillfället — att komma ifrån att denna affär har handlagts på ett sätt som jag tror att de anställda betackar sig för i fortsättningen.

Enligt alla rapporter i pressen ser de

anställda — i varje fall de som är anställda i statliga företag — med avund på det sätt, på vilket flertalet enskilda företag behandlar sina anställda i jämförelse med den behandling av personalen i detta företag som här har skett.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Jag sätter mycket stort värde på statsrådet Wickmans uppriktighet. Han försöker inte släta över att det här verkligen har brustit i fråga om information och insyn. Jag har, statsrådet Wickman, framhållit detta som ett exempel på hur kravet på insyn, information och långa varseltider i praktiken ofta är svårt att uppfylla. Framför allt gäller detta då, som statsrådet Wickman sade, man har de anställdas trygghet som riktmärke. Det är riktigt att man skall ha det.

Låt oss ta Hägglundsaffären som ett annat exempel. Hur bittert och högljutt klagades det inte den gången över bristen på information när Hägglund & Söner gjorde upp med ESAB och ASEA. Såvitt jag minns gavs ingen information just av det skälet att man helt enkelt inte kunde informera medan de ömtåliga förhandlingarna pågick. Detta skedde i de anställdas intresse. Här har vi nu ett liknande fall, och det är ett nytt exempel på hur besvärligt det kan vara.

Det är bra att man nu har Volvo som kan suga upp större delen av den kollektivanställda arbetskraften. Herr Lange hade ju inte någon större tilltro till detta företags möjligheter för några år sedan, åtminstone inte på den amerikanska marknaden. Även därvidlag fick statsrådet Lange tänka om.

Sedan understryker statsrådet Wickman att vi inte skall försöka hitta några skillnader mellan privata och statliga företag, eftersom misstag begås av dem bägge. Ja, statsrådet Wickman, det sade också jag i går. Jag medgav att det begås misstag inom både statliga och privata företag, men skillnaden, stats-

Svar på frågor ang. Duroxbolaget

rådet Wickman, är den, att vi här i kammaren sitter som representanter för medborgarna—skattebetalarna; och då kan det inte undvikas att de statliga företagen blir utsatta för en kritik — jag skall gärna medge det — som enskilda företag ofta undslipper. I det avseendet är konkurrensen ibland kanske inte alldeles likartad för statliga och privata företag.

Förlusten får bäras av moderbolaget, säger statsrådet Wickman, d. v. s. Kvarntorp. Javisst, men Kvarntorp ägs också av folket. Jag har en gång tidigare eränt att avvecklingen av Kvarntorp sköttes skickligt av dess ledning. Den lyckades av Esso få ut 30 miljoner kronor för gasoldistributionen, vilket vi tyckte var bra betalt. De 73 miljoner som Kvarntorp 1965 hade i tillgångar ville vi att företaget skulle inleverera till statsverket i stället för att använda dem till nya äventyr.

Till sist vill jag säga, herr talman, att jag både här i kammaren och på annat håll hört att ni socialdemokrater vann valet speciellt på ert nya näringspolitiska program. Det är möjligt att det var många väljare som lät sig bedåras av detta. Men då tycker jag att ni vann valet på falska premisser.

Herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Det är beklagligt att jag skall behöva upplysa herr Ståhl om att de omnämnda förhandlingarna icke pågick under valrörelsen. Den första kontakten togs på vår blivande motparts initiativ den 7 november.

Om jag får returnera herr Björkmans personliga artigheter — det är betydligt mera givande att diskutera dessa frågor med herr Björkman — vill jag säga att det är riktigt att insyns- och informationsfrågorna är svåra och komplicerade. Alla som i praktiken sysslat med dem kan vitsorda detta.

Det är just därför vi måste ägna ökad uppmärksamhet åt dem. När det gäller de statliga företagen kommer vi att in-

Svar på frågor ang. Duroxbolaget

leda en speciell aktivitet just för att finna bättre lösningar på dessa frågor än vad vi hittills har uppnått.

När vi nu undersöker vad som hänt i Duroxaffären är det viktiga att dra lärdom av denna i framtiden, eftersom det är framtiden som är väsentlig både för de anställda och för staten som företagsägare.

Herr Björkman återkom till att Volvos expansion i Skövde är en viktig faktor för att lösa sysselsättningsproblemen för dem som nödgas bli friställda. Detta är riktigt. Det halvstatliga Rockwool svarar för lösningen av problemen för en tredjedel av de kollektivanställda. Med den typ av ekonomi som vi har — ungefär 90 procent av den svenska industrin är privatägd — är det inte märkvärdigt att de privata företagen måste svara för huvuddelen av efterfrågan på arbetskraft.

Vi gläder oss åt att det ställs så höga anspråk på de statliga företagen som inte bara debatten här i kammaren utan också den offentliga debatten visar. Kraven är dock något orealistiska om de innebär att de statliga företagen med cirka 6 procent av samtliga anställda i dag skulle kunna lösa sysselsättningsproblemen för de 90 procent som är anställda i privata företag.

Jag sade i mitt svar till herr Björkman att de förluster som uppstått på Duroxengagemanget drabbar moderbolaget SSAB. Jag vill därmed inte dölja att eftersom SSAB är ett statsägt företag drabbar förlusterna också skattebetalarna. När jag sade att de drabbar SSAB var det ett annat sätt att uttrycka att vi inte behöver gå till riksdagen för att begära anslag för täckning av förlusterna. De kan delvis läras av SSAB genom de vinster som SSAB gjorde vid avvecklingen av Kvarntorp.

Vann vi valrörelsen på falska premisser? Jag tror inte det. Och jag är tillräckligt dumdristig för att tro att debatten om Duroxaffären på någon sikt kommer att ha positiv effekt på ut-

vecklingen av det statliga företagandet. Duroxaffären har givit oss viktiga lärdomar.

Beträffande debatten om denna affär vill jag gärna instämma i vad herr Björkman sade; den formulering han använde hade jag faktiskt tänkt använda själv.

Vi talar om konkurrens på lika villkor mellan statliga och privata företag. Låt då denna konkurrens på lika villkor gälla även objektiviteten i bedömningen av de olika företagens beteende! Jag inser emellertid samtidigt att den objektiviteten, den likheten i konkurrensvillkoren kommer vi inte att uppnå. Något bättre balans än den som rått i massmedierna under de gångna dagarna borde dock vara möjlig att uppnå.

I Duroxbolaget gäller friställningarna 140 man. Det är mycket och skapar naturligtvis oro. De kollektivavtalsanställda kan vi redan i dag lösa problemen för; vi hoppas att det skall bli möjligt att lösa dem även för det stora flertalet av tjänstemännen. Detta är den faktiska sysselsättningsinnehörden i det som sker.

Det var inte många journalister i Katrinefors där det gällde friställning av 240 man; det var knappast några journalister i Mariestad när Iwo lades ned och 500 permitterades. I går kväll fick jag slå mig fram, försöka simma genom ett hav av journalister och TV-reportrar. Jag har inget emot journalister — vi hade mycket trevligt så småningom — men denna brist på balans är i största laget, och vi kommer i den fortsatta debatten att försöka få balansen något mer rättvisande.

Resultaten av Duroxaffären kommer inte att bli — det kan jag försäkra kammarens ledamöter — att vår aktivitet på den statliga företagssektorn kommer att minska. En lärdom som vi har dragit — för denna behövdes i och för sig inte den dramatiska utvecklingen i Duroxbolaget, ty den hade vi fak-

tiskt inhämtat redan dessförinnan — är att staten som ägare av företag behöver en effektivare organisation för att driva ägarintresset i företagen.

Vi är i färd med att förbättra den organisationen. Om någon månad kommer ytterligare förslag i den riktningen att presenteras av den företagsdelegation som vi tillsatte för ett år sedan — alltså långt innan denna affär blomade ut på det sätt som den gjort — just med det syftet för ögonen. Vi kommer därför under nästa år att förelägga riksdagen förslag om en effektivare förvaltning av våra företag. Vi kommer att framlägga förslag om nystartande av statliga företag och begära riksdagens godkännande av fler samarbetsavtal med existerande företag. Låt oss därför något vänta med omdömet, huruvida vi vann 1968 års val på falska premisser.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Beträffande sekretessen i kanslihuset kring krisen i Duroxföretaget säger statsrådet, att förhandlingarna inte började förrän en bit in i november. Men, herr statsråd, den kris som ni var måna om att mörklägga var då minst ett och ett halvt år gammal, och det var ju rätt angeläget att interiörerna från detta företag inte kom ut i valrörelsen. Jag gratulerar till denna framgångsrika mörkläggnings; det är klart att den var till stor nytta för partiet.

När statsrådet talar om brist på balans i det allmänna intresset för statliga företag och för enskilda företag, vill jag framhålla, att det ändå föreligger en avgörande principiell skillnad mellan de företag som handskas med offentliga medel och de företag som arbetar med medel som ägs av enskilda personer, vilka får ta riskerna av eventuella misslyckanden. I båda fallen blir givetvis samhällsekonomin drabbad. Denna klara skillnad kommer man det oaktat inte ifrån, och därför är det ett

Svar på frågor ang. Duroxbolaget
sundhetstecken att pressen och den allmänna opinionen håller ögonen på dem som har ansvaret för ett så viktigt fögderi.

Detta företag startades för att — eventuellt med hjälp av Investeringsbanken och andra statliga insatser — sanera denna bransch och åstadkomma en effektiv priskonkurrens. Men resultatet blev i stället att företaget får överlätas till dessa konkurrenter. Den som räddade de 140 friställda var varken det ena eller det andra statliga företaget, utan det var — om jag är riktigt underrättad — det enskilda företaget Volvo. Det är alltså ganska förklarligt, statsrådet Wickman, att pressen och stora delar av allmänheten tycker att detta är ett ytterst intressant men också uppseendeväckande resultat av en statlig investerings- och företagspolitik i stor skala. Jag tror att det finns anledning att vara försiktig med att upprepa detta exempel, om man vill vinna förtroende för de statliga investeringarna.

Herr BJÖRKMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan förstå att statsrådet Wickman måste ha haft en hård kamp när han i går slog sig fram genom mängden av journalister och TV-reportrar i Skövde. Det är ju inte så underligt, ty detta med Durox är en »fin grej» nyhetsmässigt, en av de finaste grejer som Aftonbladet haft på länge. Men statsrådet Wickman får väl ändå medge att Ni själv drar publicitet till Er precis som andra kändisar här i landet; det ingår liksom i spelet. Jag är glad över att statsrådet Wickman inte är särskilt ledsen för detta.

Det är en sak jag vill slå fast. När statsrådet Wickman säger att han skall dra lärdom för framtiden av detta har vi verkligen kommit varandra närmare. Det är nämligen just vad jag sade i går och i dag hoppas på. Det är inte mycken mening med att nu ropa »Hurra, vad vi är bra», »Vi fick rätt» och liknande, även om det vore frestande att

Svar på frågor ang. Duroxbolaget

citera vad statsrådet Lange sade i debatten 1965. Men låt detta bli en läxa — jag kanske ändå kan få begagna det uttrycket.

Statsrådet Wickman sade att förlusten kan bäras av Kvarntorp. Ja, det är ungefär vad jag sade; förlusten på 40 miljoner kan bäras av Kvarntorps avvecklingstillgångar, som vi ville att man i stället skulle leverera in till statsverket 1965.

Det vore mycket intressant att ta upp en mer principiell diskussion med statsrådet Wickman om de statliga företagen kontra de privata företagen, om konkurrensen och konkurrensvillkoren, om den s. k. samhällskalkyl som statsrådet Wickman ibland hävdar att företagen borde ha, om frågan när vårt gemensamma instrument mot sådana här händelser — arbetsmarknadspolitiken — skall sättas in, om frågan när det enskilda eller statliga företagens ansvar slutar och samhällets ansvar tar vid. Tiden för en replik ger emellertid inte utrymme för det.

Statsrådet Wickman sade att han hoppas att statsföretagen skall bedömas med större objektivitet. All right, låt oss försöka göra det! Kan vi då också hoppas att ni bedömer de privata företagen med litet större objektivitet, så att objektiviteten, samförståndet och förtroendet blir ömsesidigt? Då tror jag vi har kommit ganska långt. Då skulle man kanske kunna använda litet mindre bokstäver i annonserna och kanske också litet mindre ord i debatten.

Hierr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Objektivitet i bedömningen av de privata företagen och objektivitet vid bedömningen av de statliga företagen — sedan får vi se vilka slutsatserna blir av denna objektiva bedömning.

Jag inbillar mig inte ett ögonblick att vi skall komma så långt att bedömningen verkligen kommer att ske på lika

villkor. Men vi skall göra vårt bästa, det kan jag lova herr Björkman, för att något förbättra den brist på balans som råder i dessa frågor.

Herr Ståhl talade om mörkläggning. Men herr Ståhl kände tydligen till flera saker som hade varit utmärkt användbara i valrörelsen. Då frågar jag mig: Varför använde inte folkpartiet dessa utmärkta informationer i sin valrörelse?

Vi har icke mörklagt de ekonomiska problemen i Duroxkoncernen vare sig för de anställda eller för allmänhet och riksdag. Läs balansräkningarna i Statliga företag! Ni finner där en rörelseförlust före avskrivningar för fjolåret för koncernen. Ni finner också en prognos som förutser en förlust också för 1968. De ekonomiska problemen i Duroxkoncernen har sannerligen inte varit någon hemlighet.

Sedan sade herr Ståhl — och detta är ytterligare en punkt där skillnaden mellan att diskutera med herr Ståhl och att diskutera med herr Björkman är så påfallande — att vi bör acceptera en skillnad i bedömningen av statliga företag och av privata företag därför att de statliga företagen i sista hand representerar skattebetalarnas medel medan privata företag representerar privata medel. Den skillnaden, herr Ståhl, vägrar jag att acceptera. Jag finner att det är ett intresse för samtliga medborgare i detta land att diskutera skötseln av våra företag och de krav vi skall ställa på företagen, privata lika väl som statliga. Där är det en avgörande skillnad mellan herr Ståhls inställning och min.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Bara ett par ord. Jag skall vitsorda att det för mig är en skillnad, och jag anser det sunt och nödvändigt att den skillnaden upprätthålles. Jag upprepar att allt naturligtvis gäller folkhushållet, men det är inom folkhushållet en principiell skillnad mel-

Svar på fråga ang. tidpunkten för beslut beträffande tjänsteställning inom krigsmakten

lan den typ av företag som herr Wickman skall sköta och den som sköts av den privata sektorn. Jag är övertygad om att den kontroll och den tummenpå-ögat-politik som bedrivs inom de enskilda företagen är — det finner man när man får någon inblick i detta — betydligt hårdare än vad den är och kommer att bli i den sektor som herr Wickman får hand om. Detta förklarar också att det relativt sett är mindre sällan som man inom den enskilda sektorn upplever sådana tragedier som vi nu har varit med om i Skövde.

Får jag slutligen säga till herr Wickman att det är en märklig upplysning, att man har redovisat så klart och tydligt både plus och minus. När jag såg prognosen för Durox för 1968 stod det — jag reserverar mig på ett par punkter — att den bedömdes vara gynnsam.

Herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! En liten men väsentlig korrigerings av herr Ståhls förmåga att läsa innantill! Det står alldeles klart att vi har anledning att vänta förlust. Den mening som herr Ståhl läste lyder: »Förutsättningarna för koncernens produkter anses för 1968 vara goda.» Möjligheterna att sälja lättbetongen under 1968 bedöms alltså vara goda. Där slutar herr Ståhl innanläsningen. Nästa mening lyder emellertid: »Dock kommer den pågående intrimningen av den nya lättbetongfabriken i Skövde att negativt påverka koncernens resultat och medföra viss rörelseförlust även 1968.» Alltså blir det rörelseförlust före de mycket stora avskrivningsbehov som investeringen har nödvändiggjort.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Jag bara konstaterar med anledning av det som statsrådet sist sade att det tydligen inte bara är jag som har fått samma intryck. Med vissa reservationer bedömdes det — det fick jag ett bestämt intryck av —

att man skulle bli i stånd att göra en produkt som över huvud taget kunde marknadsföras och säljas. I stället fick man uppleva motsatsen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 13**Svar på fråga ang. tidpunkten för beslut beträffande tjänsteställning inom krigsmakten**

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet GEIJER, som yltrade:

Herr talman! Herr Werbro har frågat försvarsministern om vad den förlängda remisstiden beträffande förslag till tjänsteställning inom krigsmakten kommer att innebära i fråga om tidpunkten för slutgiltigt beslut. Eftersom försvarsministern är hindrad att besvara frågan har det överlämnats åt mig att göra det.

I sitt svar den 21 mars i år på fråga av herr Werbro om tjänsteställningsutredningen anförde försvarsministern bl. a. följande. Tjänsteställningsutredningen avgav i mars 1967 betänkande om tjänsteställning inom krigsmakten. Betänkandet remissbehandlades varvid åtskilliga invändningar framfördes mot förslaget. Utredningsförslaget överarbetades därför inom försvarsdepartementet.

Resultatet av överarbetningen sammanfattades i en promemoria som remitterades i juni i år. Remisstiden utgick den 1 november. Några remissinstanser, bl. a. överbefälhavaren och försvarsgrenscheferna, har emellertid efter särskild framställning fått remisstiden förlängd till 1 januari 1969.

Efter remissbehandlingen räknar försvarsministern med att tillräckligt underlag skall finnas för beslut i principfrågan. Den tid som behövs för att inom försvarsdepartementet bereda ären-

Svar på fråga ang. pälsdjursuppfödning i Norrland i sysselsättningsfrämjande syfte

det för principbeslut är självfallet till stor del beroende av de synpunkter som framförs i remissvaren. Förvarsministern tror knappast att förlängningen av remisstiden har någon nämnvärd inverkan på tidpunkten för frågans slutliga lösning.

Vidare anförde

Herr WERBRO (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för det lämnade svaret.

Jag och många andra som är beroende av denna fråga har med stort intresse studerat den promemoria som utarbetats inom försvarsdepartementet, och jag har gjort det med stor tillfredsställelse eftersom förslaget är avsevärt bättre än utredningens. Det var med en viss oro som den berörda personalen fick besked om att remisstiden förlängts för det upprättade förslaget. Man hade hoppats att på nyåret få ett slutgiltigt förslag. Det förvånar mer och mer att remisstiden förlängts, eftersom ÖB och försvarsgrenscheferna i stort sett redan har inställningen klar i det remissvar som de lämnat på det tidigare framlagda utredningsförslaget. Jag är litet skeptisk eftersom det verkar som om man inte skulle vara intresserad av att inom överskådlig framtid lösa frågan beträffande tjänsteställning och befälsreform inom krigsmakten.

Själv förvånas jag också över att det tillsätts en särskild utredning inom krigsmakten för att kunna framlägga ett nytt förslag, och det är också därför man bett att få förlängd remisstid. Man har velat komma med ett motförslag till försvarsministerns promemoria. Jag tycker emellertid att det är märkligt att det finns pengar för att tillsätta arbetsgrupper på detta sätt inom krigsmakten, eftersom det klagas över att försvarsanslagen inte räcker till för andra ändamål. Enligt de uppgifter jag fått är den arbetsgrupp som ägnar sig åt

detta relativt stor, och det blir intressant att se vad som kan komma från detta håll. Förslaget är ju endast en följd av 1960 års befälsreform, och i åtta år har man ju nu väntat ett slutgiltigt förslag beträffande tjänsteställningen. Det är nämligen inte bara i Sverige som vi är beroende av frågans lösning, utan den betyder också mycket i internationella sammanhang när det gäller FN-styrkor o. d., där jag för övrigt själv varit engagerad.

Jag och många med mig är emellertid tacksamma för det svar som statsrådet lämnat, eftersom detta verkar positivt och det ser ut att snabbt bli ett slutgiltigt beslut.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 14

Svar på fråga ang. pälsdjursuppfödning i Norrland i sysselsättningsfrämjande syfte

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Lorentzon har frågat inrikesministern om han vill medverka till åtgärder i syfte att uppmuntra pälsdjursuppfödning i Norrland, vilket bl. a. skulle vara av betydelse för att erbjuda småbrukare och arbetslösa skogsarbetare sysselsättning.

Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Pälsdjursuppfödningen i landet främjas redan genom att staten bekostar viss forskning och försök på detta område. Verksamheten äger rum vid en särskild försöksavdelning för pälsdjur vid lantbrukshögskolan. Vidare finns vid statens veterinärmedicinska anstalt en särskild konsulent för rådgivning i fråga om sjukdomar m. m. som angriper päls-

Svar på fråga ang. informationen om bostadstilläggen

djuren. Den verksamhet jag nu nämnt hänför sig inte till pälsdjursuppfödning inom någon viss del av landet. Huruvida särskilda åtgärder för att uppmuntra pälsdjursuppfödning i Norrland kan vara motiverade är inte möjligt att besvara inom ramen för en enkel fråga.

Vidare anförde

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Som svar på den enkla fråga jag ställt hade jag inte väntat mig någon längre utredning. Jordbruksministern svarar: »Huruvida särskilda åtgärder för att uppmuntra pälsdjursuppfödning i Norrland kan vara motiverade är inte möjligt att besvara inom ramen för en enkel fråga.» Detta tolkar jag ändå så att statsrådet har ett positivt intresse för frågan om pälsdjursuppfödning i Norrland som en näring och en komplettering av övrig sysselsättning. Möjligheter finns ju att återkomma med en interpellation i denna fråga, även om det inte blir jag som då kommer att besvara jordbruksministern.

Med dessa ord vill jag tacka för det svar jag fått.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 15

Svar på fråga ang. informationen om bostadstilläggen

Ordet lämnades på begäran till

Statsrådet fru ODHNOFF, som yttrade:

Herr talman! Herr Mundebo har ställt följande fråga till mig: »Har statsrådet observerat att felaktiga informationer har lämnats rörande bostadstilläggen och vad har gjorts för att lämna en bred och korrekt information?»

Sedan riksdagen i maj i år beslutat om de nya bostadstilläggen har bostadsstyrelsen bedrivit en omfattande

informationsverksamhet. Den har vänt sig dels till allmänheten, dels till länsbostadsnämnderna och de kommunala förmedlingsorganen, vilka har att handlägga bidragsärendena och stå allmänheten till tjänst med upplysningar.

I maj och juni informerades länsbostadsnämndernas personal om reformen. I juli underrättade bostadsstyrelsen och Kommunförbundet gemensamt de kommunala förmedlingsorganen om olika åtgärder för att lämna barnfamiljerna upplysningar om bostadstilläggen. I augusti färdigställdes bostadsstyrelsens anvisningar, och dessa tillställdes länsbostadsnämnderna och förmedlingsorganen. I början av september anordnade bostadsstyrelsen konferenser över hela landet med de kommunala förmedlingsorganen, där upplysningsfrågorna särskilt behandlades. I september och oktober informerades Kommunförbundet i samarbete med länsbostadsnämnderna förmedlingsorganens personal om handläggningen av bidragsärendena.

I enlighet med de uttalanden som gjorts i propositionen fick bostadsstyrelsen i maj Kungl. Maj:ts uppdrag att informera allmänheten om det nya bidragssystemet. I september tillställdes alla barnbidragmottagare en personlig försändelse som innehöll upplysningsfolder, ansökningsblankett och uppgift om adress och telefonnummer till det kommunala förmedlingsorganet. I september och oktober infördes annonser bl. a. i hela dagspressen. Samtidigt sändes informationsprogram i radio om bostadstilläggen. Efter samråd med bostadsstyrelsen har flera större bostadsföretag också direkt informerat sina hyresgäster.

Enligt min mening har bostadsstyrelsen i samarbete med Kommunförbundet lagt ner ett omfattande och förtjänstfullt arbete på att nå ut med en bred och korrekt information om de nya bostadstilläggen.

Bostadsstyrelsen har i sin informa-

Svar på fråga ang. informationen om bostadstilläggen

tion uppmanat barnfamiljerna att fylla i och sända in ansökan om bostadstillägget senast den 15 oktober i år. I pressen har framskymtat att detta skulle vara felaktigt. I själva verket har det varit en förutsättning för att de kommunala förmedlingsorganen skall ha möjlighet att behandla dessa nya bidragsärenden i sådan tid att bostadstilläggen kan betalas ut med början i januari 1969. Detta har naturligtvis skett för att barnfamiljerna skall vara garanterade att från början få de nya bostadstilläggen utbetalda i rätt tid. Jag har svårt att inse att detta skulle vara felaktigt. Även de ansökningar som kommer in efter den 15 oktober behandlas givetvis så snabbt som möjligt.

Jag vill slutligen nämna att bostadsstyrelsen i januari 1969 avser att i samråd med Kommunförbundet göra en fullständig undersökning om hur många familjer som sökt och erhållit bostadstillägg. I det sammanhanget får man ta ställning till formerna för den fortsatta informationsverksamheten.

Vidare anförde:

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Jag vill tacka för svaret på min fråga. Av detsamma framgår att statsrådet är tillfredsställt med den information som lämnats. Jag är inte lika nöjd med informationen till allmänheten. I den broschyr som i september tillställdes barnfamiljerna och i den samtidiga annonseringen sades att ansökan skulle insändas senast den 15 oktober. Det var ingen rekommendation att man *bör* söka före den 15 oktober.

I broschyren anges på inte mindre än tre ställen att ansökan skall vara inne senast den 15 oktober. Detta är inte korrekt. Man kan söka bidrag t. o. m. det första kvartalet 1970 för att få ut bidrag från början av 1969. Nu menar statsrådet att man med hänsyn till be-

handlingstiden borde ha sökt före den 15 oktober.

Det har visat sig att behandlingen av ansökningarna är ett betungande arbete, men belastningen inom de olika kommunerna är varierande, och det är ingalunda nödvändigt att ansöka före nämnda tid för att få bidrag från den 1 januari 1969. Många barnfamiljer har också fått intrycket att det nu är för sent att söka efter den 15 oktober i år. Det är den bestämda uppfattning som många förmedlingsorgan och länsbostadsnämnder har.

Det heter vidare att rätten till bostadstillägg bl. a. är beroende av hur många barn under 16 år man har. Också detta är felaktigt. Man kan vara äldre än så och ändå räknas som barn, t. ex. om det utgår förlängt barnbidrag eller studiebidrag.

Detta är enligt min mening allvarliga fel. Man kan inte undgå att få intrycket att socialdepartementet, som varit starkt engagerat i arbetet med denna broschyr, hade en så stark önskan att få ut broschyren i september att man inte ägnade tillräcklig omsorg åt att kontrollera sakinnehållet. Vi har ett stort behov av social information, men den skall vara korrekt, annars förfelar den sitt syfte. Jag menar att vi inte bör avvakta en undersökning nästa år innan vi ger ut en ny och korrekt information om de nya bostadstilläggen.

Statsrådet fru ODHNOFF:

Herr talman! Anledningen till att familjerna har uppmanats att lämna in ansökan senast den 15 oktober har jag redan klagat i mitt svar. Vi har velat garantera att barnfamiljerna från början skall få de nya bostadstilläggen utbetalda i rätt tid. Även om inte herr Mundebo sätter värde på detta, tror jag att de familjer som det nu gäller gör det. Bostadsstyrelsen uppger att det har strömmat in ansökningar till förmedlingsorganen även efter den 15 oktober. Det tycks alltså inte vara så som

Svar på fråga ang. informationen om bostadstilläggen

herr Mundebo tror, att ansökningsförfarandet skulle ha upphört efter denna tidpunkt.

Herr Mundebo tog också upp möjligheten att få retroaktiva barnbidrag. Enligt reglerna för bostadstillägg liksom för allmänt barnbidrag kan bidrag utgå retroaktivt för ett år. Självfallet bör den fortsatta informationen även innefatta uppgifter om detta, men bostadsstyrelsen har när den gått ut med sin första information enligt min mening börjat i rätt ände för att tillse att barnfamiljerna skall få ut sina bidrag redan från början. Herr Mundebo tycks däremot mena att man skulle börja upplysningsverksamheten med att tala om reglerna för retroaktiva bidrag.

Herr Mundebo tar också upp 16-årsgränsen och har anmärkningar att göra mot det sätt på vilket denna har framställts i broschyren. När det gäller åldersgränsen vill jag påpeka att denna i de tabeller, som återfinns i bostadsstyrelsens upplysningsbroshyr över de statliga bostadstilläggen, utan undantag är 16 år. Beträffande det kommunala bostadstillägget har det inte varit möjligt att lämna detaljerade uppgifter i upplysningsbroshyren, och de undantag från 16-årsgränsen, som i vissa fall gäller för det kommunala bostadstillägget, är ju inte heller något aktuellt problem just nu när bidragssystemet skall starta. Riksdagen har nämligen beslutat denna regel i syfte att förhindra en senare minskning av ett redan ulgående kommunalt bostadstillägg när äldsta barnet fyller 16 år men fortsätter sina studier. Tillämpningen av denna regel kommer förmedlingsorganen att fästa uppmärksamheten på när det blir aktuellt.

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Jag vill verkligen försäkra att det är angeläget för mig att barnfamiljerna kan få bostadstilläggen och få dem från januari månad. Det är just därför jag finner det så nödvändigt

att man lämnar en korrekt information om de regler som gäller. Det är möjligt att få bidrag fr. o. m. januari 1969 även om ansökan kommer in vid senare tidpunkt än den 15 oktober 1968. Broschyren ger dock intrycket att man icke kan få bidrag för 1969, om ansökan inte kommer in före den 15 oktober i år.

Nu inkommer ansökningar fortfarande, framhåller statsrådet Odhnoff. Ja visst — detta är ju beroende på att bostadsstyrelsens felaktiga information har korrigerats av informationer från förmedlingsorganen och från andra organ på bostadsområdet. Där har nämligen poängterats att det ingalunda är nödvändigt att söka bostadstilläggen före den 15 oktober.

Jag anser fortfarande att den lämnade informationen inte är korrekt och att det är nödvändigt att statsmakterna går ut med en ny, riktig information om de regler som gäller. Vi måste komma bort från den rådande ordningen att familjebostadsbidragen varit okända. Bostadstilläggen bör bli kända för barnfamiljerna.

Statsrådet fru ODHNOFF:

Herr talman! Upplysningarna till allmänheten om de nya bostadstilläggen är en mycket viktig uppgift, och jag anser att bostadsstyrelsen i samråd med Kommunförbundet har skött denna uppgift på ett utmärkt sätt.

Jag vill till sist säga att stickprovsundersökningar som bostadsstyrelsen gjorde i mitten av oktober pekar på att antalet ansökningar då var i stort sett det man räknat med utom i storstadsområdena, där siffrorna var lägre än för landet i övrigt. Herr Mundebo's hemkommun Lidingö uppvisade för övrigt en bottennotering. Varför så är fallet är det kanske lättare för herr Mundebo än för mig att svara på.

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Jag måste avslutningsvis få konstatera att statsrådet Odhnoff

Svar på fråga ang. åtgärder mot barnmisshandel

fortfarande är nöjd med den information som har lämnats, trots att den bevisligen på några punkter inte är korrekt. Statsrådet Odhnoff är också nöjd med att det är många barnfamiljer som inte har sökt de nya bostadstilläggen. Jag kan för min del inte vara nöjd förrän alla de barnfamiljer som är berättigade till bostadstillägg också vet om, att de har rätt att söka sådana, och att de — om de vill ha dem — också har sökt dem.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 16

Svar på fråga ang. åtgärder mot barnmisshandel

Ordet lämnades på begäran till

Statsrådet fru **ODHNOFF**, som yttrade:

Herr talman! Herr Sjöholm har framställt en enkel fråga om jag ämnar vidtaga någon åtgärd för att förbättra möjligheterna att upptäcka och beivra barnmisshandel. Frågan har riktats till mig sedan en interpellation i samma ämne framställdes i första kammaren av herr Brundin. Denna interpellation har jag besvarat den 10 december. I interpellationssvaret har jag erinrat om att det år 1966 inleddes en rad åtgärder för att motverka barnmisshandel. Ett tillägg infördes i 93 § i barnvårdslagen. Det innehåller att var och en, som får kännedom om att barn misshandlas i hemmet eller eljest där behandlas på sådant sätt att dess kroppsliga eller själsliga hälsa utsätts för fara, bör anmäla detta till barnavårdsnämnd. Samtidigt gjordes en ändring i den s. k. agaparagrafen i föräldrabalken. Genom lagändringarna gavs ett klart uttryck för lagstiftarens vilja att stävja barnmisshandel och skapa underlag för ytterligare åtgärder. Socialstyrelsen utarbetade råd och an-

visningar för barnvårdsmyndigheterna om uppspaning och ingripande mot barnmisshandel.

Efter initiativ av 1965 års riksdag och på uppdrag av Kungl. Maj:t tillsatte vidare dåvarande medicinalstyrelsen en undersökning angående barnmisshandel. Den kom till stånd för att ge ett fastare underlag för utformningen av praktiska åtgärder till bekämpande av barnmisshandel.

Undersökningsarbetet har anförtröts åt sex sakkunniga och är numera i allt väsentligt avslutat. Undersökningen har omfattat 119 kända fall av barnmisshandel under tioårsperioden 1957--1966.

Jag har också i interpellationssvaret lämnat uppgifter ur en preliminär samsamställning av material som insamlats under undersökningen.

Redovisningen av utredningsgruppens arbete har beklagligtvis försenats, men dess betänkande kommer enligt vad jag inhämtat att tillställas socialstyrelsen omkring årsskiftet. Därefter avser socialstyrelsen att skyndsamt lägga fram förslag till ytterligare åtgärder.

Vidare anförde:

Herr **SJÖHOLM** (fp):

Herr talman! Jag tackar givetvis för svaret, som borde vara väl genomtänkt, eftersom jag ställde frågan den 16 oktober — alltså för nära nog två månader sedan. Det är ganska lång tid för att ge ett enkelt svar på en enkel fråga.

Jag förstår nu att det skall ligga en liten reprimand åt mig i första meningen i svarets andra stycke: »Frågan har riktats till mig sedan en interpellation i samma ämne framställdes i första kammaren av herr Brundin.» Det är en oriktig uppgift. Frågan, som jag har framfört mig i avskrift, ställdes som jag nyss sade den 16 oktober — d. v. s. höstsessionens första dag. Jag tror att man varken kan interpellera eller ställa enkla frågor innan en riksdagssession bör-

Svar på fråga ang. åtgärder mot barnmisshandel

jat. Jag har talat med herr Brundin, och såvitt han kunde erinra sig interpellerade han den 17 oktober. Statsrådet har alltså lämnat en oriktig uppgift.

Herr talman! Jag har faktiskt en viss erfarenhet av enkla frågor och har många gånger använt mig av detta institut, som enligt min mening är utmärkt. Övriga ministrar brukar svara veckan efter frågans framställande, och jag tror inte att de gör det därför att de har en mindre arbetsbörda än statsrådet Odhnoff utan kanske snarare därför att de har större respekt för riksdagen — jag belonar att jag säger riksdagen och inte riksdagsmännen.

Dessutom har jag, hur lång tid som än har gått, inte fått något svar på min fråga. Fördelen med enkla frågor är att de framställs i omedelbar anslutning till något aktuellt problem, som debatteras i pressen och bland allmänheten. Vid det tillfälle då jag ställde min fråga hade barnavårdsnämnder, som fått vetenskap om grov misshandel av barn, inte rapporterat detta vidare till polis- och åklagarmyndigheter. Jag ansåg att det var upprörande, och frågan gällde just detta spörsmål.

Men min fråga är fortfarande obesvarad. Det är beklagligt, eftersom det rör sig om ett verkligt allvarligt problem. Den rapport som statsrådet lämnade i första kammaren den 10 december var kuslig; man kan emellertid inte koppla samman ett interpellationssvar i en kammare med svar på en enkel fråga i en annan. Det är att föregripa den enkammarriksdag som vi kommer att få. Vi har dock fortfarande två kamrar — av vilka detta är den andra — och det är enligt min mening felaktigt att förutsätta att en ledamot av andra kammaren kan lyssna till de svar som lämnas i första kammaren.

Det är beklagligt att min fråga inte besvarats ordentligt, eftersom det verkligen är väsentligt att barnavårdsnämnderna får klart för sig vad de skall göra för att förhindra ytterligare barn-

misshandel — och också gör det — när de fått kännedom om upprörande fall.

Statsrådet fru **ODHNOFF**:

Herr talman! Denna enkla fråga och den interpellation i samma ämne som herr Brundin framställt i första kammaren är av respektive frågeställare daterade den 16 oktober, oberoende av vad herr Brundin har erinrat sig. I respektive kamrar är emellertid herr Brundins interpellation i första kammaren daterad den 16 oktober, och herr Sjöholms enkla fråga i andra kammaren den 17 oktober.

Beträffande övriga spörsmål som herr Sjöholm tog upp ber jag att få hänvisa till interpellationsdebatten i första kammaren.

Herr **SJÖHOLM** (fp):

Herr talman! Jag sade att frågan ställdes den 16 oktober, den första dagen av höstsessionen och den första dag under hösten då frågor över huvud taget kunnat framställas.

Det är en något underlig anvisning till en riksdagsledamot att säga att han skall lyssna till en debatt som förs i medkammaren. Det gör vi i regel när det är möjligt, men jag kunde t. ex. ha varit med i en debatt i denna kammare när svaret lämnades i första kammaren. Denna metodik är besynnerlig, och det är tråkigt att jag inte kunnat få ett ordentligt svar.

Frågeinstitutet är som sagt utmärkt, och övriga ministrar sköter det alldeles perfekt. Frågeställaren får svar veckan efter det han framställt sin fråga. Man missar poängen med enkla frågor om man använder statsrådet Odhnoffs metodik. En enkel fråga skall vara kortfattad och gälla ett aktuellt problem. Svaret skall också vara kortfattat och dessutom upplysande. Något sådant svar har jag inte fått.

Härmed var överläggningen slutad.

Svar på interpellationer ang. sysselsättningsläget i Ådalen

§ 17

Justerades protokollen för den 4 in-
nevarande december.

§ 18

Svar på interpellationer ang.
sysselsättningsläget i Ådalen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr
statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Martinsson har
frågat om jag är i tillfälle att lämna en
redovisning av regeringens syn på
Ådalsproblemet och av de skyndsamma
åtgärder som kan väntas för att skapa
bättre näringspolitiska förutsättningar
inom regionen.

Herr Lorentzon har frågat dels om
jag betraktar Svenska celluloaaktiebo-
lagets handlande genom beslutet om
nedläggning av sågverket i Kramfors
som ett sabotage mot lokaliseringspoli-
tiken och som en metod att söka till-
tvinga sig ytterligare kraftigt tilltagna
lokaliseringsmedel, dels om jag kan upp-
plysa om huruvida SCA avser att inom
en näraliggande framtid helt avveckla
sin verksamhet i Ådalen, dels om jag
anser att exemplet med SCA:s företags-
nedläggningar aktualiserar frågan om
instiftande av en industriell vanhävds-
lag, dels vilka omedelbara åtgärder jag
avser att vidta för att bereda menings-
full sysselsättning i Ådalen.

Vid flera tillfällen under de senaste
åren har jag för riksdagen redovisat
regeringens syn på arbetsmarknads-
situationen i Ådalen. Det är därför inte
erforderligt att nu lämna någon mera
utförlig redovisning för de omständig-
heter som konstituerat de allvarliga
sysselsättningssvårigheterna i området.
Det torde vara tillräckligt att erinra om
ensidigheten i Ådalens näringsliv och
de genomgripande strukturella föränd-
ringar som har skett i de näringar som

traditionellt sysselsatt huvudparten av
de förvärvsarbetande.

Antalet arbetstillfällen i jord- och
skogsbruk liksom inom skogsindustrin
har decimerats väsentligt. Samtidigt har
övriga industrigrenar utvecklats svagt,
och resultatet har blivit en betydande
minskning av antalet förvärvsarbetan-
de. Den negativa utvecklingen har
starkt accentuerats genom de senaste
årens omfattande företagsnedläggelser,
som i synnerhet berört Kramfors kom-
munblock. Sedan år 1964 har sju före-
tag inom blocket med sammanlagt 870
anställda lagts ned. För någon tid se-
dan meddelades också varsel om ned-
läggning av Kramfors sågverk, som för
närvarande har omkring 150 anställda.

Utvecklingen har sedan länge följts
med uppmärksamhet från regeringens
sida. Motåtgärder har satts in succes-
sivt för att så långt möjligt underlätta
situationen för arbetskraften. Härvid-
lag har den lokaliseringspolitiska stöd-
verksamheten spelat en viktig roll. Se-
dan år 1963 har 33 företag i Ådalen
fått statligt stöd för nyetableringar eller
utvidgningar. Investeringar har på det-
ta sätt kommit till stånd i området för
nära 300 miljoner kronor. När samtliga
investeringar genomförts beräknas de
ge sysselsättning åt omkring 1 000 per-
soner.

I det lokaliseringspolitiska arbetet
har regeringen betraktat Härnösand,
Kramfors och Sollefteå som en enhetlig
region — väl lämpad att betecknas som
ett utvecklingsblock — där Kramfors
kommunblock genom sitt geografiska
läge spelar en viktig roll. Inom kom-
munblocket har de lokaliseringspoli-
tiska insatserna hittills skapat syssel-
sättning för 245 personer. Vidare be-
räknas utbyggnaden av NCB:s pappers-
bruk i Väja medföra en direkt ökning
av arbetsstyrkan med 60—80 personer
under nästa år. Härtill kommer en inte
obetydlig sekundäreffekt vid skogsav-
verkning, transporter m.m. Genom
samgående mellan Byggproduktion AB

Svar på interpellationer ang. sysselsättningsläget i Ådalen

(BPA) och SCA samt med lokaliseringspolitiskt stöd har vidare ett projekt gällande trähusfabrikation kunnat realiserats. Till detta kommer att man genom vissa organisatoriska förändringar bl. a. på försäljningssidan vid ett befintligt snickeriföretag inom kort torde kunna räkna med en sysselsättningsökning på 70—80 personer. Genom dessa åtgärder beräknas den vid sågverket friställda arbetskraften till stor del kunna erhålla sysselsättning.

Sedan meddelandet kom om den beslutade nedläggningen av Kramfors sågverk har de lokaliseringpolitiska ansträngningarna intensifierats ytterligare. Kontakter har tagits med ett flertal företag. Förhandlingar har bl. a. förts med ett par verkstadsföretag, som i ett inledande skede beräknas komma att sysselsätta minst ett 100-tal personer. Beträffande ett av företagen är förhandlingarna nu slutförda. Ansträngningarna kommer att fortsätta för att ytterligare söka bredda sysselsättningsbasen i Ådalen och för att åstadkomma ett mera differentierat näringsliv. I detta sammanhang vill jag erinra om att en särskild delegation för statlig industrietablering tillkallats i syfte att genom statligt företagande skapa nya sysselsättningsstillfällen, framför allt i skogslänen.

Med hänsyn till den stagnerande utvecklingen när det gäller antalet sysselsatta inom industrin blir det emellertid också viktigt att i större utsträckning än tidigare beakta tillgängliga lokaliseringsobjekt inom den privata och offentliga servicesektorn. Jag vill erinra om att regeringen nyligen har beslutat uppdraga åt fångvårdens byggnadskommitté att skyndsamt utreda frågan om det slutna platsutrymmet inom norra kriminalvårdsråjongen med utgångspunkt i den ändrade förutsättningen att en ny sluten sidoanstalt skall förläggas till Ådalen.

Vad jag här har anfört betyder inte att skogsindustrin bör föras ur den

fortsatta diskussionen om Ådalens industriella utveckling. Enligt min uppfattning har skogsindustrin en vital uppgift att fylla när det gäller att tillvarata områdets naturtillgångar. Från regeringens sida har vi därför med uppmärksamhet tagit del av den utredning som lagts fram från SCA:s sida angående förutsättningarna för att bygga ett tidningspappersbruk i Kramfors. Det beslut som SCA:s styrelse i samband därmed fattat innebär att projektet inte för närvarande anses kunna genomföras av företagsekonomiska skäl.

Samtidigt har styrelsen förklarat att någon nedläggning av Kramfors sulfidfabrik inte nu är aktuell. Detsamma gäller enligt vad jag inhämtat även NCB:s och Graningeverkens anläggningar i Sandviken och Utansjö. Härigenom erhålls en frist för att överväga alternativa lösningar att bygga ut skogsindustrin i området. I detta sammanhang kan erinras om de uppgifter som publicerats dels om planer inom NCB att uppföra en industri för tillverkning av konstruktionsplywood, dels om vissa utbyggnadsplaner inom Graningeverken. I den mån sådana projekt konkretiseras är man från regeringens sida beredd att pröva lämpliga former för stöd.

Riktmärket för den skogsindustriella utvecklingen i regionen måste vara att skogsindustrin baseras på rationellt utformade, internationellt konkurrenskraftiga företagsenheter, som kan ge de anställda en god utkomst och säkra deras sysselsättning på längre sikt. Det är angeläget att understryka detta med hänsyn till de frågor som herr Lorentzon ställt i interpellationen. Av vad jag här sagt följer också att det inte kan ligga i löntagarnas intresse att orationella och olönsamma företag bevaras. Ett nedläggande av oräntabla företag kan självfallet inte heller utgöra motiv för instiftandet av en vanhävdslag av det slag som herr Lorentzon syftar på.

Svar på interpellationer ang. sysselsättningsläget i Ådalen

Samtidigt är det angeläget att starkt understryka de enskilda industriföretagens ansvar mot såväl de anställda som samhället. Detta ansvar får helt naturligt en särskild tyngd när det gäller företag, som på grund av sitt dominerande inflytande över ett områdes naturtillgångar spelar en avgörande roll både för sysselsättningen och för bygdens ekonomiska liv i stort. Det är ett allmänt intresse att företag av denna typ gör betydande ansträngningar för att vidmakthålla och stärka redan etablerade företagsenheter. Skulle detta inte vara möjligt, får man förutsätta att företagen målmedvetet prövar alla möjligheter att erbjuda de anställda nya arbetstillfällen.

En viktig fråga i detta sammanhang är hur samhällets organ skall kunna erhålla erforderliga informationer innan viktigare beslut träffas inom näringslivet. Det är väsentligt för den näringspolitiska planeringen och därmed också för de anställdas trygghet på längre sikt. En förbättrad information om näringslivets dispositioner är också av vikt, om onödiga förluster i samhällskapital skall kunna undvikas. Denna problematik har med all rätt understrukits starkt i herr Martinssons interpellation. Hithörande frågor har nu tagits upp till prövning i en särskild utredning, som tillsatts av statsrådet Wickman.

I mitt svar har jag ansett det befogat att lägga tyngdpunkten på de lokaliseringpolitiska och industripolitiska aspekterna. Jag vill emellertid understryka att också arbetsmarknadspolitiken, liksom hittills, måste spela en central roll, om sysselsättningsproblemen i Ådalen skall kunna bemästras. Omfattande åtgärder har vidtagits under de senaste åren för att bereda den friställda arbetskraften ny sysselsättning. Sålunda har arbetsförmedlingens insatser intensifierats genom förstärkning bl. a. av förmedlingen i Kramfors och punktinsatser från huvudkontoret i

Härnösand. Med hänsyn till bristen på arbetstillfällen på den lokala arbetsmarknaden har verksamheten i stor utsträckning fått inriktas på interlokala förmedlingsåtgärder. Flyttningen har i hög grad underlättats för de enskilda genom olika former av flyttningsbidrag. Samtidigt har möjligheterna till arbetsmarknadsutbildning förbättrats dels genom lokalisering av ett utbildningscentrum till området, dels genom intensifiering av lokaliseringsutbildningen. Under de senaste fem åren har beslut fattats om utbildning för närmare 800 personer inom företag i Härnösand-Kramfors-regionen. Utbildningsenheten i Kramfors har nu en total kapacitet av 110 platser.

De nu nämnda åtgärderna har emellertid inte varit tillräckliga för att motverka en ökning av arbetslösheten. Samhällets insatser för att bereda sysselsättning genom särskilt anordnade arbeten har därför successivt fått ökas. Detta har främst gällt den äldre och lokalt bundna arbetskraften. Bl. a. har ett par mekaniska verkstäder för industriellt beredskapsarbete med omkring 85 anställda etablerats. Vidare har reguljära beredskapsarbeten under den senaste femårsperioden utförts för en kostnad av cirka 50 miljoner kronor. Dessa arbeten, som i oktober sysselsatte 570 personer, har inriktats på objekt som syftat till att förbättra förutsättningarna för näringslivet i området.

Under de närmaste åren kan man räkna med fortsatta differentierade insatser från arbetsmarknadsorganens sida för att bereda arbetskraften meningsfull sysselsättning. Tillsammans med en utbyggd lokaliseringpolitisk verksamhet bör detta på sikt kunna medföra att en tillfredsställande regional balans uppnås i Ådalen.

Vidare anförde:

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Det är betecknande för

Svar på interpellationer ang. sysselsättningsläget i Ådalen

debatterna här i riksdagen att då det gäller storfinsansens handlande, speciellt i Ådalen, intresset inte är så stort. Det var däremot så mycket större när ett statligt företags svårigheter debatterades här för en stund sedan.

Inledningsvis nämner inrikesministern i sitt svar att han vid flera tillfällen under de senaste åren för riksdagen redovisat regeringens syn på arbetsmarknadssituationen i Ådalen. Det stämmer. Själv har jag vid sex olika tillfällen under de senaste fyra åren interPELLERAT inrikesministern angående sysselsättningsläget i Ådalen och om åtgärder i anslutning till bl. a. företagsnedläggningarna inom detta område.

Det är allmänt känt att företagsnedläggningarna i Ådalen under de senaste åren har duggat tätt. Ådalen är ett klassiskt exempel på hur storfinsansen helt kan utsuga en bygd för att dra sig därifrån sedan mera vinstgivande profitprojekt visat sig tillgängliga på andra håll.

Men Ådalen är också ett slående exempel på att den hittills förda lokaliseringspolitiken har misslyckats. Om sysselsättningsläget skall kunna bemästras i Ådalen och Ådalen räddas måste samhället träda till med etablerandet av industrier. Varje svar som inrikesministern lämnat på mina interpellationer om sysselsättningsläget i Ådalen har varit omfattande och ordrikt — det skall erkännas — men sällan eller aldrig har det funnits något egentligt konkret att ta på. Man har tvingats att återkomma gång på gång.

Även om inrikesministerns svar i dag i någon mån skiljer sig från tidigare avgivna interpellationssvar, ger det inget nytt utöver vad som tidigare varit känt för ådalsbefolkningen i den fråga det nu gäller. Jag hade faktiskt väntat mig något slag av löfte till befolkningen i Ådalen om statliga insatser, om en allvarlig satsning på exempelvis en statlig verkstadsindustri, en fråga som jag tagit upp även i mina tidigare inter-

PELLATIONER. För övrigt vill jag fråga: Var finns den plan över utvecklingen som Ådalen egentligen behöver?

Tillåt mig, herr talman, att få citera vad den socialdemokratiska tidningen Aftonbladet anfört i dessa frågor i en ledare den 13/11 i år rubricerad »Plottig lokalisering». Tidningen ger den hittills förda lokaliseringspolitiken med lokaliseringsstöd åt ett antal mindre projekt inget särskilt gott betyg:

»Något större inbördes samband mellan projekten syns inte föreligga. Det är de enskilda företagen som kommit med initiativen och resultatet har inte sällan blivit att man helt i onödan gett subventioner åt företag med god ekonomi och goda vinster.

Däremot har man ännu inte sett någon regional satsning av betydelse eller knappt ens ansatser till en sådan. I Ådalen är det värre än någonsin. — — —

Men samhället har resurser nog. Låt oss till att börja med se en samhällsfinsansierad verkstadsindustri i Ådalen. Det tar kanske en viss tid innan en sådan initialsatsning förräntar sig, företagsekonomiskt sett. Ur samhällsekonomisk synpunkt bör däremot spridningseffekterna, på litet längre sikt, bli enbart positiva.»

Inrikesministern är mycket väl medveten om att det föreligger önskemål och krav från fackföreningsrörelsen i Ådalen om en större statlig verkstadsindustri till området. Under tidigare interpellationsdebatter har jag hänvisat till dessa krav, och jag hänvisar till det även i dag.

Självklart är ingen motståndare till att det etableras mindre företag i området. Man är givetvis intresserad av varje arbetstillfälle som kan betecknas som meningsfullt. Men i Ådalen har vi också en kuslig erfarenhet av hur det kan gå med privata företag som etableras med i stort sett statliga och kommunala medel. Jag vill uttala den förhoppningen att de mindre företag som nu är aktuella eller som kommer att

Svar på interpellationer ang. sysselsättningsläget i Ådalen

etablera verksamhet i Ådalen inte skall gå samma väg som det företag jag nu har i tankarna och som det på sin tid knöts så stora förväntningar till.

Så till de övriga frågor som jag har ställt i interpellationen.

Den första frågan var, då den ställdes, mer än befogad. SCA var mycket väl medveten om att Kramfors för sysselsättningen var beroende av att löfkena om etablerandet av pappersbruket infriades. Dessa löften hade givits gång på gång under en rad år. Vid nedläggningen av plattfabriken i Kramfors för något år sedan uppstod ingen som helst opinion bland folket; SCA lovade ju den gången att starta ett pappersbruk som skulle sysselsätta betydligt fler anställda än de som avskedades. Denna nyhet slogs upp stort i lokalpressen, och man hjälpte till att dämpa den opinion som då faktiskt hade behövts. SCA, som inte står främmande för möjligheterna att erhålla lokaliseringsspengar från samhället, kunde väl i ett fall som detta ha tilltvingat sig kraftigt tilltagna bidrag. Men SCA föredrog ändå att inte etablera sig i Ådalen.

Av inrikesministerns svar framgår inte att han anser att nedläggandet av sågverket skulle vara ett sabotage mot den av statsmakterna förda lokaliseringspolitik. Inte heller är inrikesministern överens med mig om att denna nedläggning aktualiserar frågan om stiftandet av en industriell vanhävdslag. Ändå förhåller det sig så, enligt uppgifter i pressen från den anställda arbetskraften, att SCA i det sågverk det här är fråga om inte har gjort några omfattande reparationer och moderniseringar under de senaste 20 åren. Man har endast utfört reparationer som behövts för att sågverket nödtorftigt skulle kunna hållas i gång. Under dylika förhållanden kommer naturligtvis slutligen den dag då företaget inte längre ger den profit som Svenska handelsbanken anser till fyllest. Nog kan man i ett

fall som detta med fog tala om industriell vanhävd!

Samma förhållande gäller för övrigt den massafabrik som SCA driver i Kramfors. Inte heller här har man sedan en längre tid tillbaka utfört annat än nödtorftiga reparationer för att hjälpligt kunna hålla driften i gång. Arbetarna vid denna fabrik frågar sig med rätta när den dagen randas då ett meddelande från SCA kommer att nu går massafabriken med förlust, nu kan vi inte längre hålla den i gång — den är oräntabel. Av inrikesministerns svar i dag att döma står han inte helt främmande för detta perspektiv.

Så återstår ytterligare två sågverk i Ådalen som SCA äger. Inrikesministern svarar inte på den fråga jag i det sammanhanget ställt i interpellationen.

Jag vill upprepa att befolkningen i Ådalen med tillfredsställelse noterar varje möjlighet till ny sysselsättning som yppas. Företagsnedläggningarna har varit många och nyetableringarna få. Det kommer därför att hälsas med verklig glädje om något fördelaktigt inträffar på sysselsättningsfronten i Ådalen.

Jag måste konstatera att vad inrikesministern i dag redovisar i sitt svar inte är någon nyhet. Det är känt tidigare och löser inte sysselsättningsproblemen i Ådalen — framför allt inte med tanke på att ytterligare företagsnedläggningar kan bli aktuella. Det måste kraftigare tag till. In i bilden kommer frågan om ett statligt engagemang, och det gäller då en statligt ägd större verkstadsindustri. Från vårt partis sida har vi gång på gång hävdats, att vad Ådalen behöver är en differentierad industri. Vi har för vårt vidkommande inte hyst något större förtroende för SCA och dess löften om ett pappersbruk i detta område. Vi har hyst den uppfattningen, att SCA — av dess handlande att döma — så snart det är möjligt bildligt talat kommer att skudda Ådalens

Svar på interpellationer ang. sysselsättningsläget i Ådalen

stoff från sina fötter och avveckla de företag man där har; dessa bygger ju samtliga på skogen som råvara. Jag finner inrikesministerns förtroende — av interpellationssvaret att döma — för SCA en aning blögt. Jag skulle i detta sammanhang gärna vilja citera det stycke i interpellationssvaret där inrikesministern säger följande:

»Samtidigt är det angeläget att starkt understryka de enskilda industriföretagens ansvar mot såväl de anställda som samhället. Detta ansvar får helt naturligt en särskild tyngd, när det gäller företaget, som på grund av sitt dominerande inflytande över ett områdes naturtillgångar spelar en avgörande roll både för sysselsättningen och för bygdens ekonomiska liv i stort. Det är ett allmänt intresse att företag av denna typ gör betydande ansträngningar för att vidmakthålla och stärka redan etablerade företagsenheter. Skulle detta inte vara möjligt, får man förutsätta att företagen målmedvetet prövar alla möjligheter att erbjuda de anställda nya arbetstillfällen.»

Dessa möjligheter har SCA haft i alla år, men man har inte vidtagit några åtgärder som visar att man känner ansvar för den arbetskraft man avskedar. Visst har exempelvis Svenska handelsbanken, ägaren till SCA, alla möjligheter att genom sina olika dotterföretag etablera andra företag i Ådalen för de människor man avskedat. Så har dock inte skett. Något större ansvar mot de anställda och samhället — något som inrikesministern förutsätter att SCA skulle känna — har man inte kunnat finna hos Handelsbanken då det gäller Ådalen. När guldåldern är över så investerar man på annat håll.

Befolkningen i Ådalen har tappat tron på privat företagsamhet i form av SCA. Man förväntar sig insatser från samhället av helt annat slag än dem man hittills sett exempel på. Arbetarrörelsen i vårt land har också en av

sina starkaste förankringar just i Ådalsområdet. Detta borde även enligt min uppfattning ha stor betydelse i detta sammanhang.

Herr MARTINSSON (s):

Herr talman! Jag vill tacka inrikesministern för svaret på min interpellation. Sedan man tagit i närmare betraktande vad inrikesministern svarat, kan man inte undgå att ge något av bakgrunden till vad som egentligen händer här i vårt land beträffande den ekonomiska utvecklingen och konjunkturen. Det visar sig att skillnaderna mellan de gynnade delarna av landet och de missgynnade delarna blir allt större.

I tidningen Arbetsmarknaden finns i det senaste numret en redovisning av sysselsättningsutvecklingen under rubriken »Skärpta skillnader mellan skogslänen och övriga landet». Det visar sig, att medan arbetslösheten minskat i storstadslänen och även i de län som kallas de övriga länen, så har den ökat alltmer i skogslänen.

I november i år föll 20 procent av arbetslösheten på storstadslänen, 36 procent på vad som betecknas som övriga län och 44 procent på skogslänen. Medan arbetslösheten minskade i storstadslänen och övriga län med 1 200 respektive 1 100 mellan november 1967 och november 1968, har den under samma period ökat med 2 200 i skogslänen. Om vi går till Västernorrlands län finner vi där en arbetslöshet på 2 806 i november månad i år. Det är en ökning med 738 i jämförelse med november månad 1967. 1967 var ju på intet sätt något gott år för Västernorrlands län och dess sysselsättning. I Ådalen har vi totalt 1 032 arbetslösa. Regionen Härnösand-Kramfors-Nyland har 461 arbetslösa, av vilka 300 återfinns i Kramfors-Nyland.

Det är alltså en besvärande utveckling vi här kan konstatera, och den har

Svar på interpellationer ang. sysselsättningsläget i Ådalen

ju också redovisats i inrikesministerns svar. Vi i denna del av landet har svårt att finna oss i att människorna där pressas allt hårdare medan landet i övrigt upplever ett uppsving i konjunkturen, en ständigt stigande standard. Jag deltar själv i arbetet i försäkringskassans pensionsdelegation, och även där kan vi märka denna trend; handikappade människor som i varje annan del av landet skulle kunna placeras i lämplig sysselsättning måste många gånger förtidspensioneras därför att möjligheterna att placera dem i ett meningsfullt arbete är alltför små.

Några underverk kan inte utföras. Inrikesministern har redovisat sin egen och arbetsmarknadsmyndigheternas aktivitet på detta område. Planeringsråd och företagarförening är i verksamhet. Man kan också med tillfredsställelse hälsa de olika uppslag till förbättringar som inrikesministern återgav i interpellationssvaret. Bl. a. kommer skogsägarföreningarnas pappersbruk i Väja att under nästa år öka arbetsstyrkan med 60—80 man. Det har emellertid upplysts av direktör Sten Nilsson i detta företag att man inte har någon möjlighet att hjälpa dem som blir friställda från sågverket i Kramfors. Man måste ha yngre personal, man måste ha personal med specialutbildning och vill själv trimma upp en styrka av unga arbetare, varför friställda äldre sågverksarbetare inte kan komma i fråga. Vi hoppas en hel del av BPA:s och SCA:s trähusfabrik, men det kanske mest positiva är väl ändå det snickeriföretag som räknar med att sätta in ytterligare ett skift i sin drift tack vare att man kan lägga om försäljningen; man har bra produkter och man har lätt för att sälja dem. Man har dock haft en för liten försäljningsapparat och hoppas nu att den bättre försäljningsapparaten skall kunna möjliggöra ett ytterligare skift arbetare i snickerifabriken.

Jag tror emellertid att det utöver des-

sa insatser även behövs en mera generös syn på samhällets investeringar, inte bara i Ådalen utan i skogslänen i allmänhet. I de fall då man i andra delar av landet väjer för investeringar dels av rent statsfinansiella skäl, dels av konjunkturmässiga skäl, har vi inte anledning att göra det i dessa hårt drabbade trakter.

Vi får väl, liksom inrikesministern, räkna med att skogsindustrin kommer att vara en dominerande näringsgren även i fortsättning. En hel del skogsprodukter måste skeppas ut från Ådalen. Vi tror inte att det är möjligt att göra så, som Cellulosabolaget har tänkt sig, nämligen köra varor på lastbil till Tunadalsterminalen, utan det torde väl bli nödvändigt med utbyggande av en hamn för att tillgodose Ådalens transportbehov.

Men även på andra områden borde det finnas uppslag för statliga myndigheter att med en generös satsning försöka avhjälpa de svårigheter som Ådalen befinner sig i. Det är inte bara en fångvårdsanstalt som man skall tänka sig, utan med nuvarande kommunikationsmöjligheter på teleområdet och även rent trafikmässigt skulle mycket väl statliga förvaltningar av olika slag kunna förläggas till detta område. Jag tror att det i hög grad behövs ett nytänkande för att vi skall få den effekt som vi hoppas på och väntar oss.

Just nu ser man inte med så stor optimism på situationen, men något har ju ändå detta svar givit, och jag vill tacka för de informationer som lämnas i det. Jag hoppas också att inrikesministern i fortsättningen utan fördomar och utan att alltför mycket låta sig hindras av statsfinansiella skäl, verkligen skall utnyttja varje möjlighet för samhället att aktivera näringsliv och förvaltning och över huvud taget utkomstmöjligheterna för befolkningen i Ådalen.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **JOHANSSON:**

Herr talman! Herr Lorentzon har

Svar på interpellationer ang. sysselsättningsläget i Ådalen

fört statistik över det antal gånger som han har interPELLERAT kring problemet Ådalen och har fått det till sex. Jag tror att det stämmer. Jag är övertygad om att herr Lorentzon har räknat rätt.

Han säger att det inte är mycket nytt som jag har kommit med i dag. Om vi nu skall utbyta älskvärdheter, fann jag inte heller mycket nytt i den kommentar som herr Lorentzon gjorde. Det hänger kanske samman med det svar som jag har lämnat.

Jag har respekt för herr Lorentzons kunnande och hans envetna intresse för det område han kommer ifrån. Ett sådant intresse har också andra visat, och det är väl egentligen ett uttryck för att svårigheterna i Ådalen har varit och är stora. Det sägs ibland att de överbetonats, men jag vill gärna säga att det är väl ingen annan region som har dragits med så långvariga och permanenta svårigheter som Ådalen. Knappast några kommuner har varit utsatta för ett så konstant tryck som kommunerna i Ådalen. Det är klart att vi därför har sökt att ägna dem intresse, försökt åstadkomma resultat, i fråga om skogsindustrins utbyggnad, i fråga om nya industrier.

Jag kan nämna att de verkstadsföretag som har byggts upp i Härnösand, Graningeverken och Great Lake Carbon, kommer att ge sysselsättning åt 240 personer. Det har inte varit fråga om en förhandling över en dag eller en natt, utan det var i det närmaste två års enskilda förhandlingar som så småningom ledde fram till resultat. Jag säger detta bara därför att jag vill markera det intresse och de ansträngningar som har gjorts och som görs men också de svårigheter som vi möter även i den lokaliseringspolitiska verksamheten.

Emellertid frågar herr Lorentzon: Varför lokaliserar ni då inte ett stort verkstadsföretag till Kramfors? Svaret är att även ett statligt verkstadsföretag skall ha ett produktprogram. Man kan inte bygga det på ingenting. Man skall veta vad man skall producera. Det är ju

det första villkoret. Man skall naturligtvis också försöka göra en bedömning av lönsamheten och förutsättningarna för en verksamhet. De bör inte vara utslutna. Jag tror inte heller att de är utslutna.

Den nuvarande statliga delegationen är ju sysselsatt med den uppgiften samtidigt som det utvecklingsbolag som startats har som en av sina huvuduppgifter att klargöra vilka produkter som kan exploateras. Jag tror att det kommer att ge resultat, men vi kan inte avvakta utvecklingen utan anstränger oss att i kontakt med de privata och kooperativa företagen söka åstadkomma varaktiga sysselsättningsmöjligheter för människorna i skogslänen och inte minst för dem som bor i Ådalen. Den avgörande bristen i våra skogslän är ju avsaknaden av ett rikt differentierat näringsliv, vilket konstaterats många gånger. Skall vi kunna nå den regionala balans vi eftersträvar måste det finnas ett differentierat näringsliv, och härmed menas inte bara egentliga industrier utan serviceverksamheter, kommersiell administration, institutioner o. s. v.

Herr Lorentzon efterlyste en planering, och sedan lokaliseringsbeslutet fattades 1964 har vi sökt att påbörja en regional planering, vars resultat nu föreligger i plan 1967 som är en prognos för åren 1968—1980. Det gäller här ett material som bearbetats och nu diskuteras vid olika instanser. Det kan naturligtvis sägas att det i och för sig inte är nödvändigt med ett sådant material för att satsa på Ådalen. Men när herr Lorentzon med åberopande av Aftonbladet efterlyser sådana planer vill jag bara tala om att de finns, och jag har i mitt interpellationssvar velat markera att vi gärna vill betrakta Ådalen som ett utvecklings- och satsningsblock med de tre huvudcentralorterna Härnösand, Kramfors och Sollefteå. Ser man på hela utvecklingsblocket finner man att verkstadsindustrin är i tillväxt.

Jag har talat om utbyggnaden i Härnös-

Svar på interpellationer ang. sysselsättningsläget i Ådalen

sand och kan också nämna ASEA som vi förmådde företa en lokalisering i Sollefteå. Till en början var antalet anställda inte så stort, bara 50 personer. Nu tror jag att 80 personer anställts och vid årsskiftet kommer det att finnas ungefär 100 anställda. Det är min förhoppning att ASEA skall kunna fortsätta denna utbyggnad.

Ett par av verkstadsindustrierna i Kramfors är under utveckling och ett par nya tillkommer. En av dem har anmält ett personalbehov på 100 personer medan det andra företaget, med vilket slutförhandlingarna ännu inte är klara, preliminärt angett ett behov av ett 40-tal personer. Dessa människor skall emellertid också vara utbildade för sina uppgifter. Omskolningen och utbildningen är någonting utomordentligt viktigt, och jag har sagt i första kammaren och upprepar det här, att jag vid åtskilliga tillfällen i de här debatterna framhållit att vi under vissa tider får finna oss i att människor flyttar ur en region men beträffande de regioner som vi tror på, och till dem hör Ådalen, kommer en hel del människor att söka sig tillbaka när det föreligger nya sysselsättningsmöjligheter inom de yrken för vilka vederbörande är utbildade. Kanske återvänder de utrustade med erfarenhet av ett praktiskt arbete inom verkstadsindustrin, och därmed kommer de säkert att kunna befrämja utvecklingen av de företag som lokaliserar.

Jag tror alltså att vi är på god väg när det gäller verkstadsindustrin. I den mån som det befins möjligt att lokalisera verkstadsindustrin med statligt ägande och under statlig ledning kan det inte heller uteslutas att detta kan komma i fråga, och alla ansträngningar görs och kommer att göras i den riktningen.

Jag kan emellertid garantera herr Lorentzon att om vi hade haft projekten, så hade det inte varit några större svårigheter att finna lämpliga lokali-

seringsorter inom de skogslän där det nu råder den mycket stora obalans som herr Martinsson talade om och som vi måste försöka bryta. Men vi är tvungna att föra in nya inslag i bilden. Det räcker inte med skogsindustrier, snickerier och verkstadsindustrier, utan vi måste också kunna hitta andra sysselsättningsmöjligheter, och då har jag nämnt fångvården som ett projekt. Det diskuteras nu, och det kan komma att ge något hundratal personer sysselsättning.

Jag tror alltså att utvecklingen i Ådalen kan bli gynnsam. Med de företag som nu håller på att lokaliseras dit är utsikterna mycket lovande. Men detta får inte avhålla oss inom kommuner, län och stat från att försöka åstadkomma ytterligare lokaliseringsobjekt, inte minst mera differentierade objekt.

Herr Lorentzon var litet bekymrad för att jag inte hade tagit upp alla hans delfrågor. När interpellationen framställdes var herr Lorentzon med visst berättigande upprörd över beskedet om ifrågavarande sågverks nedläggning och det besked som strax därefter gavs att Cellulosabolaget planerade att bygga en ny industri på annan plats. Herr Lorentzon var inte ensam om att vara upprörd över det. Jag har emellertid inte velat vare sig klandra eller försvara det enskilda företaget. Och när herr Lorentzon ur något av mina uttalanden utläser en blåögd optimism tror jag han är ganska ensam om det. Jag har talat allmänt om företagens ansvar. Det företag som brister i ansvar måste självfallet bereda sig på att möta den kritik som det kan komma att utsättas för.

Vi hade kontakter med Cellulosabolaget rörande förutsättningarna för att fortsätta driften vid sågverket, men då framställdes det önskemål från företags sida om att vi skulle täcka en del av förlusterna, samtidigt som vid med domänverket skulle diskutera möjligheterna till virkesleveranser. Detta

Svar på interpellationer ang. sysselsättningsläget i Ådalen

fann vi inte vara godtagbart och vi måste därför försöka satsa på sådana företag som kunde ta emot den vid sågverket friställda arbetskraften. Det är detta jag har försökt redovisa i mitt interpellationssvar.

Det kunde vara mycket att säga om dessa frågor, trots att vi har diskuterat dem vid atskilliga tillfällen. Jag har nu velat lämna en redovisning för vad som gjorts och hur jag ser på den närmaste framtiden. Vi har fått vissa underhandsbesked om att de tre sulfitindustrierna i Kramfors, Sandviken och Utansjö kommer — som jag nämnt i svaret — att fortsätta sin verksamhet under de närmaste åren. Detta har givit oss en viss respit, så att vi har kunnat ägna uppmärksamhet åt den aktuella nedläggningen och åt de människor som då blir arbetslösa. Samtidigt har vi inriktat ansträngningarna på att bygga upp det differentierade näringsliv som vi eftersträvar och detta med användande av nya inslag i utvecklingsbilden. Det är därför som jag i slutet av mitt interpellationssvar givit uttryck för en viss optimism rörande möjligheterna att trots allt kunna bryta obalansen i utvecklingsblocket Ådalen.

Herr WIKLUND i Härnösand (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet i denna interpellationsdebatt för att anlägga några synpunkter främst i anledning av herr Lorentzons inlägg.

Herr Lorentzon påstår att den i ådalsregionen förda lokaliseringpolitiken har misslyckats. Jag vill på det bestämdaste bestrida detta. Inrikesministern skisserade i sitt andra anförande utvecklingen sedan 1930-talets början, varav framgick hur besvärlig industrisituationen länge varit för ådalsregionen. Jag tycker därför inte att man kan göra gällande att det är fråga om ett misslyckande för den nuvarande lokaliseringpolitiken.

Det är riktigt, såsom herr Lorentzon

säger, att det inte just nu förefaller vara samma starka intresse för dessa problem som under förmiddagens debatt visades för ett statligt företag, när det där noterades vissa besvärligheter och man tvangs avisera om inskränkningar. Vi som bor uppe i de nu aktuella områdena är emellertid ganska luttrade. Vi har trots allt en positiv framtidstro på möjligheterna att klara oss igenom besvärligheterna. Därvidlag vill jag understryka herr Lorentzons påstående att en stark arbetarrörelse har en betydelse i detta sammanhang. Därför tycker jag också att herr Lorentzon skulle ha fortsatt sitt inlägg med att betyga regeringens goda vilja att verkligen bidra till en förbättring av förhållandena.

Jag skall inte utveckla debatten vidare, eftersom inrikesministern redan lämnat en så bred och förträfflig exposé över det nuvarande läget. Jag vill dock säga till herr Lorentzon att han även kunde ha citerat de båda tidningar som finns uppe i det område vi talar om. Jag tänker inte bara på den socialdemokratiska Nya Norrland utan också på den av herr Lorentzon kanske mera lästa Västernorrlands Allehanda (h), som har precis samma uppfattning om samhällets satsning på ådalsregionen. Ingendera av dessa tidningar hyser en sådan brist på framtidstro på de åtgärder som vidtagits som vad Aftonbladet givit uttryck för. Det passade emellertid inte för herr Lorentzon att redovisa lokalpressens inställning i detta sammanhang, eftersom det gällde att inte ge några positiva omdömen om det samhälleliga engagemanget i ådalsområdet.

Jag är helt på det klara med vilka svårigheter och problem som finns inom området. Men jag vill i detta sammanhang understryka vad herr Martinsson framhöll, något som vi också kunnat konstatera i samband med GLC:s etablering, nämligen att arbetet tar sin tid. Även om det har interPELLERATS och frågats många gånger om dessa frågor, är det först på senare år som man satt

Svar på interpellationer ang. sysselsättningsläget i Ådalen

in en verkligt »tredimensionell» satsning inom ådalsområdet. Jag vill understryka att planeringen därvidlag är mycket viktig.

Det har från flera håll påpekats att Länsplan 67 inte skulle vara tillräckligt optimistisk. Om så inte är fallet kan man väl ändå säga att den är tillräckligt realistisk mot bakgrunden av de svårigheter som föreligger. Jag vill därför understryka att det är viktigt att få till stånd en lugn utveckling, så att vi hinner planera åtgärderna ordentligt och försöker att förverkliga Länsplan 67 åtminstone inom A-regionen, som omfattar härnösands- och kramforsblocket. Det framgår även av svaret att inrikesministern också dit för sollefteåområdet, som är en annan arbetsmarknadsregion. Jag har inget emot detta, utan jag tycker att det är skäl i att man på allt sätt försöker åstadkomma något lugnare förhållanden kring arbetet på att vända den besvärliga trend som råder i ådalsområdet sedan mitten av 1930-talet.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Den senaste årade talarren sade att inställningen varit den att man skulle söka få till stånd en samhällelig satsning på Ådalen o. d. och att det nu gäller att få arbetsro. Jag vill då citera några rader ur den interpellation i ärendet som framställdes i första kammaren av herr Högström och i denna kammare av herr Martinsson. Det heter: »Att under senare år inte fler företag med annan råvarubas än skogen och träet lokaliserats till Ådalen hänger bl. a. samman med att SCA vid olika tillfällen tillkännagivit sin avsikt att till regionen förlägga en stor industrienhet som på ett avgörande sätt skulle kunna medverka till att lösa sysselsättningsproblemen.»

Vad säger detta? Jo, herr Wiklund i

Härnösand, det säger att det socialdemokratiska partiet beträffande Ådalen hela tiden satsat på SCA och trott på detta företag. Det står klart och tydligt ut sagt i dessa interpellationer. Löftena från SCA om att bygga ut en stor pappersindustri i Kramfors har alltså medverkat till att man inte jobbat för att få andra industrier dit.

Från vårt parti har vi hela tiden förklarat att vi inte hyser något som helst förtroende för SCA. Vi har redovisat detta gång på gång under interpellationsdebatter här i riksdagen.

Jag vill inte förlänga debatten med vår inrikesminister. Jag tycker att han är en mycket sympatisk person, och jag delar inte den uppfattning som många av hans närstående hyser och som då och då förs fram i tidningarna. Att det blivit ett misslyckande i Ådalen tror jag i och för sig inte beror på inrikesministern, utan det är — som jag tidigare sagt — den av regeringen förda lokaliseringspolitiken som lett till dessa resultat. Det är alltså inte någon enskild person som är den egentliga orsaken till misslyckandena.

Med anledning av att jag framhållit att svaret inte innehöll något nytt sade inrikesministern att inte heller jag hade presenterat några nyheter. Nej, vi har ju diskuterat dessa frågor tidigare. Jag upprepar samma sak gång på gång: det behövs en verklig statlig satsning på en större verkstadsindustri i Ådalen. I dag verkar det för första gången som om inrikesministern är överens med mig om att detta är en linje som bör undersökas.

Som jag tidigare sagt är vi överens om att alla sysselsättningstillfällen skall tillvaratas. Vad som skall produceras är jag inte mannen att avgöra, men alla som bor i Norrland vet att om man åker ut på vägarna där uppe finner man stora vägmaskiner som importerats från Västtyskland och från Amerika — det är märken som Michigan och American. Nu senast har det också varit en omfat-

Svar på interpellationer ang. sysselsättningsläget i Ådalen

tande import från Finland. Varför skulle inte sådana maskiner kunna tillverkas i Norrland? Och det finns flera andra exempel att anföra i detta sammanhang.

Herr WIKLUND i Härnösand (s):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort.

Herr Lorentzon nämnde ett speciellt företag, Svenska cellulosaolaget, och det är väl riktigt att detta i någon mån har bromsat den stora industriella planeringen i ådalsdistriktet. Om Cellulosaolaget hade genomfört sina planer på att bygga ett pappersbruk i Kramfors hade det nämligen på grund av den smala råvarubasen inte funnits möjligheter för några andra företag att förverkliga sina byggnadsplaner.

Detta kan vi alltså vara överens om. Men därifrån och till att — som herr Lorentzon gjorde i sitt första inlägg — vilja ge intrycket att hela den samhällsliga lokaliseringspolitikens misslyckats är steget ändå långt.

Det har under denna tid trots allt arbetats från alla organ — de kommunala, de regionala på länsplanet och de statliga — för att man skall få andra industrier etablerade i Ådalen. En del industrier har kommit dit, en del befintliga industrier har byggts ut o. s. v. Detta känner herr Lorentzon mycket väl till.

Jag tycker att vi båda, med den inställning vi har, skulle kunna ge regeringen en liten blomma för det arbete som nedlagts. Herr Lorentzon var glädjande nog inne på den linjen en bit när han riktade ett tack till inrikesministern. Genom att uttrycka vår tillfredsställelse över regeringens arbete kan vi båda gå till vårt fortsatta värv i den känslan att vi tror på de samhällsleliga insatserna, även om vi anser att de borde skärpas ytterligare. Herr Lorentzon är nog av den åsikten, och i viss mån är även jag det. Jag skulle kunna beröra exempelvis de befintliga statliga företagen inom området och

peka på önskvärda åtgärder, men jag underlåter att göra det i dag, eftersom debatten inte rör sig på det planet.

Herr LORENTZON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag är intresserad av att få en differentierad industri till Ådalen. Jag anser att skogsindustrin inte får vara dominerande i allt vårt tänkande på det sätt som den varit tidigare.

I detta sammanhang skulle jag vilja ge ytterligare ett bevis för hur socialdemokratinns representanter inom området sett på frågan. Sveriges Radio gjorde en intervju med landshövdingen i Västernorrlands län, som sändes den 8 oktober i år, efter meddelandet att sågverket skulle läggas ned. Landshövdingen anförde: Vi har väntat på pappersbruket och då inte lagt ned någon energi för att få andra industrier dit. Intervjuaren frågade: Kommer pappersbruket att klara Ådalen och suga upp den arbetskraft vi nu har friställt? Svaret blev: Ja, det blir ett omfattande byggnadsarbete med många byggnadsarbetare anställda. På ytterligare en fråga svarade landshövdingen: Industrier som i första hand bygger på skogen som råvara.

Regeringen och den lokala SAP-ledningen har alltså helt satsat på SCA och inte vidtagit några som helst åtgärder. De anförda utlåtandena är ytterligare bevis härför. Och de har som sagt gjorts av landshövdingen Hjalmar Nilsson, tidigare ledamot av medkammaren.

Resultatet kan vi se i dag.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Om herr Lorentzon fortsätter att uttala sig på det sätt som han nu gjort blir jag nog tvungen att ta tillbaka vad jag sade om respekten för hans kunnighet och hans intresse.

När han påstår att det är tidningspappersbruket som intresserat alla dem

Svar på interpellationer ang. sysselsättningsläget i Ådalen

som varit engagerade i frågan om Ådalen gör han ett stort misstag. Alla som är insatta i dessa frågor vet att om detta tidningspappersbruk skulle byggas och om dessutom den planerade utbyggnaden i Ortvikens skulle fullföljas skulle detta komma att betyda att ungefär 1 000 arbetare inom befintliga industrier skulle bli utan sysselsättning. För dem måste i så fall sökas nya anställningsmöjligheter. Därför har ansträngningarna, parallellt med dessa diskussioner, måst inriktas på att skapa förutsättningar för sysselsättning i nya industrier och i ett så rikt differentierat näringsliv som möjligt.

Men herr Lorentzon har bortsett från dessa förhållanden i denna debatt. Jag trodde ändå att det skulle vara möjligt att föra debatten lugnt och sakligt.

Jag står inte i denna talarstol för att begära någon blomma, jag är van att ta emot kritik. Men herr Lorentzon skall inte försöka skilja ut mig från regeringens övriga ledamöter och från lokaliseringspolitiken. Jag bär ansvaret för denna politik. Är den misslyckad så har jag att ta ansvaret för det. Herr Lorentzon behöver inte försöka gå fram varsamt i det avseendet. Jag står för vad jag har gjort.

Jag skulle vilja tillägga: Fundera litet på herr Martinssons uttryck — som jag upprepade — om obalansen, om de svårigheter som föreligger i skogslänen i dag och om den utveckling som är på gång i övriga delar av landet.

Är det regeringen som bär ansvaret för denna utveckling? Hur långt skall vi ta ansvaret för den pågående strukturrationaliseringen, för bristen på differentierat näringsliv o. s. v.? Vi skall ta ett ansvar för att söka bryta obalansen och skapa lönsam sysselsättning för människorna i de regioner där de kommer att bo och verka. Det framstår för oss som en huvuduppgift, och den vill vi fullfölja genom en aktiv näringspolitik, i vilken samhället får vara be-

rett att gå in med efter hand växande insatser — men vi måste veta vad vi gör.

Herr Lorentzon hävdar vidare att han för första gången har uppmärksammat att också jag har ett intresse för ett statligt verkstadsföretag i Ådalen, men det måste vara ett litet minnesfel. Jag har sagt att jag kommer att verka för att en statlig verkstadsindustri förläggas till Ådalen, men först skall vi ha produktprogrammet, först skall vi veta vad vi skall producera. Det är just den verksamheten vi har satt i gång genom delegationen för statliga företag, genom utvecklingsbolag o. s. v. Låt oss hoppas att det skall vara möjligt att klara också denna uppgift, men vi kan inte vänta på det. Vi måste söka att bereda sysselsättning åt så många som möjligt i så lönsamma verksamheter som vi kan åstadkomma.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Inrikesministern vet mycket väl att jag i alla debatter vi haft här i kammaren om dessa saker gång på gång har ställt frågan om skillnaden mellan de södra och de norra delarna av vårt land beträffande sysselsättningen; den anser jag mig inte behöva upprepa.

När jag har framställt interpellationer, inte bara till inrikesministern — utan jag har riktat två till kommunikationsministern och två till handelsministern i samma frågor — har jag aldrig haft någon med mig från det socialdemokratiska partiet. Detta är första gången det inträffar. Det behövdes tydligen att ytterligare ett sågverk lades ned, så att 140 man gjordes arbetslösa, för att det skulle ske.

Vad jag slutligen vill säga är följande: Socialdemokraterna i Ådalen har varit helt frälsta när det gäller SCA och blev särskilt överraskade när SCA meddelade att pappersbruket icke skulle komma att förläggas dit men att i stället en well-

Svar på interpellationer ang. sysselsättningsläget i Ådalen

pappfabrik skulle etableras i Järfälla. När Krister Wickman intervjuades i TV sade han: »Jag visste ingenting förrän jag hörde det i bilradion».

Jag tycker att man från regeringen förr eller senare måste samla sig till ett självständigt handlande. Att lita på storfinanserna går inte heller i detta sammanhang.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Bara ett litet råd till herr Lorentzon! Jag tror att det är en mycket svår uppgift att bestrida fakta. Många har försökt sig på den, men de har aldrig lyckats, och det kommer inte heller herr Lorentzon att göra. Gå till protokollen och studera vår inställning i de frågor som herr Lorentzon har berört!

Herr MARTINSSON (s):

Herr talman! Det var ett ganska anmärkningsvärt uttalande som herr Lorentzon gjorde när han sade att det behövdes ytterligare sägverksnedläggningar för att socialdemokratin i Ådalen skulle intressera sig för dessa frågor. Socialdemokratin i Ådalen har på de ställen där den haft möjlighet att komma till tals — i planeringsrådet, i företagarföreningen, i uppvaktningsinför olika statsråd här i Stockholm och i kommunala sammanhang — bedrivit ett intensivt arbete för att åstadkomma ny företagsamhet i Ådalen. Man har inte alls varit trolldunden av Svenska cellulosa-aktiebolagets planer, utan har jämtes med att man haft vissa förhoppningar på detta pappersbruk arbetat på att få annan företagsamhet till Kramfors.

Det är också på det viset att herr Lorentzon försöker förvanska innehållet i den interpellation som har framställts av herr Högström och mig. Där står det klart uttalat: »Att under senare år inte fler företag med annan råvarubas än skogen och träet lokaliserats till Ådalen

hänger bl. a. samman med att SCA vid olika tillfällen tillkännagivit sin avsikt att till regionen förlägga en stor industri som på ett avgörande sätt skulle kunna medverka till att lösa sysselsättningsproblemen.»

Det är alldeles uppenbart att löftet om det stora pappersbruket, med 250 arbetare och 30 tjänstemän anställda, påverkat bedömningen av hela sysselsättningsfrågan i Ådalen. Detta betyder emellertid inte att det socialdemokratiska arbetarpartiet hade detta enda kort att hoppas på, utan partiet har intensivt arbetat med olika uppslag, som har lett till större och mindre framgång men som ändå icke kan annat än visa att partiet haft stort intresse för saken.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Vad herr Martinsson senast yttrade anser jag inte böra stå oemotsagt i protokollet. Han säger att jag påstår, att socialdemokraterna inte gjort några uppvaktnings. Jovisst har ni gjort det! Vad jag nämnde i samband med interpellationen var att jag inte tidigare märkt någon aktivitet från socialdemokratiskt håll i riksdagen för dessa frågor, men visst har ni gjort uppvaktnings. Vid det tillfälle då jag interPELLERADE skrev ni exempelvis i tidningen Nya Norrland: Varför skall den där Lorentzon hoppa upp i riksdagens talarstol? Det sköter ju våra landstingsmän om. Fullständigt onödigt att interPELLERA i riksdagen.

Jag vill anknyta till vad Nya Norrland skrivit, då jag anser att vad herr Martinsson här har pådyvlat mig icke bör få stå oemotsagt.

Herr MARTINSSON (s):

Herr talman! Jag vill bara säga, att jag inte svarar för vad Nya Norrland skriver. Jag vill endast svara för vad socialdemokratin gör i Ådalen.

Härmed var överläggningen slutad.

Lag om förskott vid upplåtelse av bostadsrätt, m. m.

§ 19

Föredrogs första lagutskottets memorial nr 57, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 54 över dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 22 juni 1950 (nr 382) om svenskt medborgarskap, m. m., dels i anledning av propositionen väckta motioner, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i utlänningslagen den 30 april 1954 (nr 193), m. m., i vad propositionen hänvisats till lagutskott och behandlats av första lagutskottet, dels ock motioner om viss översyn av medborgarskapslagstiftningen.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit utskottets hemställan att ärendet måtte företagas till avgörande efter endast en bordläggning, lades utskottets i memorialet gjorda anmälan till handlingarna.

§ 20

Lag om förskott vid upplåtelse av bostadsrätt, m. m.

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förskott vid upplåtelse av bostadsrätt, m. m. jämte motioner i ämnet.

Genom en den 31 oktober 1968 dagtecknad proposition, nr 161, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om förskott vid upplåtelse av bostadsrätt, m. m.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

Lagen den 19 juni 1942 (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m. upphör att gälla

vid utgången av år 1968. I propositionen föreslås en ny lag om förskott vid upplåtelse av bostadsrätt, m. m. Lagen innebär bl. a. att förskott på avgift för upplåtelse av bostadsrätt inte får uppbäras utan att ekonomisk plan över bostadsrättsföreningens verksamhet upprättats och mottagits av länsstyrelsen samt beirryggande säkerhet ställts hos länsstyrelsen för fullgörande av den skyldighet att återbära uppbygget förskott som kan uppkomma.

Utskottet hade i samband med propositionen behandlat följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

A. de likalydande motionerna I: 1029 av herr *Lundberg* och II: 1303 av herr *Bengtson* i Solna *m. fl.*, i vilka motioner hemställdes att riksdagen måtte med anledning av proposition 161 antaga i motionerna framlagt förslag till lag om förskott vid upplåtelse av bostadsrätt, m. m., innebärande att de bestämmelser i det genom propositionen framlagda lagförslaget, som gällde förbud mot upplåtelse av andelsrätt, skulle utgå;

B. motionen II: 1304 av herrar *Lindkvist* och *Lundberg*, i vilken motion hemställdes

»att riksdagen måtte besluta att Lagen den 19 juni 1942 (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt förlänges — i första hand till den 31 december 1970 — till de delar som gäller kontroll av överlåtelsevärden».

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte med avslag på följande motioner, nämligen

a) I: 1029 och II: 1303; samt

b) II: 1304,

bifalla propositionen nr 161.

Reservation hade avgivits av herrar *Ebbe Ohlsson* och *Krönmark* (båda h), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte med avslag på motionen II: 1304 — med förklaring att propositionen nr 161 icke kunnat oförändrad bifallas — och med bifall till

Lag om förskott vid upplåtelse av bostadsrätt, m. m.

motionerna I: 1029 och II: 1303 för sin del anta det vid propositionen fogade lagförslaget med de ändringar däri att *dels* 3 § och punkt 2 i övergångsbestämmelserna utginge, *dels* 4 § erhöles i reservationen angiven lydelse.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! I anslutning till den proposition som nu skall behandlas har jag väckt en motion, vari jag önskar att överlåtelsekontrakten för bostadsrättsföreningar skall bibehållas.

Jag vill erinra om att ordet jämlikhet har fått ökad aktualitet under det gångna året. Tyvärr har jag emellertid en känsla av att detta ord blivit ett uttryck för självändamål utan reellt värde. Huruvida det beror på att vi just i dagarna kan fira femtioårsjubileum av riksdagsbeslutet om den politiska demokratins införande i vårt land är svårt att säga. Men det finns, inte minst när det gäller bostadsfrågan, anledning att erinra om den sång och de ord som vi sjöng en gång i tiden: »Det är skam, det är fläck på Sveriges baner, att medborgarrätt heter pengar».

Tyvärr måste man konstatera att penningpåsen även i dag styr en stor del av vår tillvaro. Rätten, rättstänkandet och rättstillämpningen har tyvärr inte endast stärkt vedergällningstanken och skapat nya brottslingar i de lägre skikten utan jämväl alltmånga knutits till det förhållandet att endast de som har mycket god ekonomi kan få rätt, även om de har aldrig så orätt. Att tillhöra det ekonomiska mellanskiktet eller att vara direkt fattig innebär att rätten har blivit ett skådebröd som är alldeles för dyrt att bruka för dessa kategorier. På stora områden är vi trots allt ett rättsligt u-land.

När vi nu försöker komma till rätta med bostadsfrågan i vårt land, hyreshöjningarna och möjligheten att komma

över en bostad, befinner vi oss i den situationen att bostaden tidigare har omgärdats av ett visst skydd men att detta på senare tid inte gjorts tillräckligt effektivt. I stället för att skärpa det skydd som tidigare fanns och göra det effektivt har samhället dragit sig tillbaka och överlåtit åt det enskilda spekulationsintresset att ta vara på vad detta intresse kan ta vara på.

Vi kan aldrig lösa frågan om bostaden och kostnaderna i samband därmed med mindre än att samhället skärper sina möjligheter till styrning. När man nu försöker slopa överlåtelsekontrollen, löser man måhända inte någon fråga av större vikt, men det är ändå ett led i samhällets strävan att försöka göra något. Om vi skulle slopa överlåtelsekontrollen inom företaget, där vi har vissa möjligheter att försöka styra det hela, kommer bostadsrättsföreningar att bli nödsakade att gå in på civilrättsliga områden, om det hela skall ha någon effekt. Därigenom skulle vi tvingas in i processer.

Rättsväsendet i vårt land är mycket dyrbart. Våra jurister kommer vid bedömandet av sitt eget arbete fram till så stora belopp att vi om vi förde in juristerna i bostadssammanhang icke skulle vinna något, utan bara ytterligare försvära för oss.

Jag är oerhört rädd för en sådan utveckling. Vi kritiserar läkarna för att de vid jourtjänst begär höga arvoden. Men om någon av er granskar protokoll från rättshandlingar skall ni finna att läkarnas arvoden är mycket blygsamma i förhållande till de arvoden som jurister utdömer åt varandra eller själva betingar sig. Denna utveckling medför att vi, även om vi blir rättskränkta, inte har någon möjlighet att få rätt. Samtidigt har vi givit vårt rättsväsende en helt enkelt oförsvarlig utformning.

Hela vår socialpolitik och vår bostadspolitik är fullständigt okända begrepp för juristerna, som lever kvar i det gamla klass- och ståndssamhället

Lag om förskott vid upplåtelse av bostadsrätt, m. m.

som fanns för drygt ett hundra år sedan. Det går inte att komma till rätta med de allvarliga bristerna på bostadsområdet så länge vi accepterar en sådan tingens ordning.

Det uppstår en mycket underlig situation om vi nu avvecklar bostadsrättskontrollen. På bristorerna kommer hyrorna att höjas katastrofalt — vi ser vilka priser som betalas t. ex. vid exekutiva auktioner. I tätorterna kommer de arbetstagar-kategorier som tillhör låglöne-grupperna att tvingas flytta in i bostäder som vi andra som har högre inkomster nådigt överlåter åt dem.

Innan man vidtar åtgärder som den nu föreslagna bör bostadsmarknaden vara mättad så att ett verkligt konkurrensförhållande föreligger. Det gör det inte i tätorterna. Vi som nu sitter här och beslutar har med våra inkomster råd att betala höga hyror, men många i detta land befinner sig i en sådan ekonomisk situation att de utestängs från bostad; det gäller ungdomar, äldre människor och framför allt låglöne-kategorierna. När vi nu så ofta talar om att vi skall tillvarata låglöneinkomsttagarnas intressen är det ansvarslost av riksdagen att handla på detta sätt. Detta kan ske endast därför att de lägre inkomstgrupperna i regel inte får vara med i de församlingar där dessa frågor prövas.

När jag hörde på debatten om Durox gjorde jag följande reflexioner. I dagarna vräker Sveriges äldsta aktiebolag några fiskare som har bott på ett gammalt ödeskär; det har varit bebott sedan 1600-talet. Det har aldrig tagits ut arrende därför att staten äger ön. Helt plötsligt kan man nu genom vissa anmärkningsvärda åtgärder få vräkningssdomar, och man tvingar människorna ut från deras bostäder. Vad herr Wallenberg skall ha dem till vet jag inte. Det är märkligt att vi har en lagstiftning som möjliggör sådant.

Jag skulle därför vilja rikta en vädjan till statsministern att försöka föra bort all bostadslagstiftning från justitiede-

partementet. I detta departement har man ingen som helst möjlighet att förstå de sociala och ekonomiska problem som vi genom bl. a. sociallagstiftningen försöker komma till rätta med. Man bör nog överväga huruvida det inte bör inrättas ett nytt departement eller något annat organ som tar hand om alla frågor som sammanhänger med bostadsförsörjningen: bostadsbyggandet, kostnaderna och lagstiftningen.

Om vi menar någonting med talet om jämlikhet, måste vi tänka på att de många människor som befinner sig i små ekonomiska omständigheter har rätt att kräva att samhället visar dem hänsyn och ser till att deras ekonomiska förhållanden inte alltid sätter dem i stryckklass.

Det skulle måhända vara mycket att tillägga i detta sammanhang, men jag skall utöver vad jag redan sagt inskränka mig till att hänvisa till att en del av remissorganen, framför allt hovrätten för Nedre Norrland, i sina yttranden klart och tydligt påvisat vilka vådor som skulle följa av att man slopade denna kontroll.

Herr talman! Jag yrkar att riksdagen i anledning av motion II: 1304 måtte för sin del antaga följande förslag till

Lag

angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m. i viss del, m. m.

Härigenom förordnas att 1, 5—10 §§, 16 § andra och tredje styckena i vad de gäller straff för överträdelse av 5 och 7 §§, 16 § fjärde stycket i vad det gäller bostadsrätt, samt 17 och 19 §§ lagen den 19 juni 1942 om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m., vilken enligt lag den 15 december 1967 (nr 886) gäller till och med den 31 de-

Lag om förskott vid upplåtelse av bostadsrätt, m. m.

cember 1968, skall äga fortsatt giltighet till och med den 31 december 1970.

Ärende enligt denna lag prövas av hyresnämnd, som avses i 3 kap. lagen om nyttjanderätt till fast egendom. I fråga om förfarandet inför hyresnämnd äger 1 § andra stycket samt 11, 13—16, 18 och 19 §§ lagen den 28 maj 1968 (nr 349) motsvarande tillämpning. Vad i 20 § andra stycket och 21 § lagen om hyresreglering m. m. stadgas skall därjämte gälla med avseende på ärende enligt denna lag.

Ärende som före utgången av år 1968 anhängiggjorts hos hyresnämnd, som avses i 13 § lagen om hyresreglering m. m. i dess före den 1 januari 1969 gällande lydelse, skall handläggas och avgöras enligt äldre lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1969.

Jag hoppas verkligen att man inte skall fortsätta på denna väg och avhända samhället möjligheterna att styra utvecklingen på bostadsmarknaden. Därigenom åstadkommer vi den situationen att de verkligt behövande ställs utanför. Detsamma gällde förslaget angående hyreslag som vi tidigare behandlat och som jag också yrkade avslag på. Vi tar på detta sätt bort det ena skyddsvärnet efter det andra; man tror att det hela skall fungera bra ändå. Samhället måste göra någonting för att vi skall komma till rätta med det bostadselände som många människor i detta land lider av.

Herr KRÖNMARK (h):

Herr talman! Den proposition som kammaren nu har att ta ställning till är en följdproposition till det beslut som riksdagen i våras fattade angående ny hyreslag. I motsats till herr Lundberg hälsar jag i och för sig upphävandet av den gamla kontrollagen med tillfredsställelse.

Herr Lundberg tog ordet »jämlighet»

i sin mun, och det var i och för sig inte förvånande; det tycks de flesta politiker numera göra i både möjliga och omöjliga sammanhang. Men jag hade en känsla av att herr Lundberg denna gång åberopade jämlikheten på ett mindre lämpligt sätt. Herr Lundberg ansåg att det föreliggande lagförslaget var något av en klasslag. Det torde tvärtom vara så, att den gamla kontrollagen i och för sig kan sägas ha karaktär av klasslag: de som inte kan få ut något mervärde — ett sådant kan i och för sig bero på olika förhållanden — är i dag just bostadsrättsinnehavarna. På det området finns det en verklig kontroll. När det gäller egnahemsägare, som valt en annan bostadsform, finns det inte längre någon som helst kontroll, och de har alltså möjlighet att ta ut ett mervärde. Det är således bostadsrättsinnehavarna, som herr Lundberg tydligen ömmar för, som är diskriminerade i dagens läge. Genom upphävande av kontrollagen finns det kanske en möjlighet att åstadkomma bättre förhållanden på bostadsmarknaden.

Herr Lundberg sade att den enda möjligheten är att samhället skärper sina möjligheter att styra bostadsfrågan. Dessa frågor har ju diskuterats otaliga gånger i denna kammare, och vi har konstaterat att samhället inte på någon sektor inom svenskt samhällsliv haft sådana möjligheter att styra som just på bostadssektorn. Men det finns knappast något område där bristförhållandena är så upprörande och där balansen är så dålig. Jag trodde vi hade kommit dithän, att vi blivit överens om att samhällets styresmekanism inte fungerar. Jag har fattat riksdagens tidigare beslut i dessa frågor så, att man genom att i större utsträckning satsa på de fria krafterna ville försöka att så småningom åstadkomma verklig balans på bostadsmarknaden.

Herr Lundberg sade också att han inte kan tänka sig ett avskaffande av kontrollagen förrän bostadsmarknaden är

Lag om förskott vid upplåtelse av bostadsrätt, n. m.

mättad. Då kan jag bara konstatera att herr Lundberg tycks mena att kontrollagen skall bestå i evighet. Är det så att vi skall fortsätta bostadspolitiken enligt herr Lundbergs recept kommer varken han eller jag — det är jag övertygad om — att få uppleva den dag då bostadsmarknaden är mättad.

Lagen innebär att man legaliserar förskott vid upplåtelse av bostadsrätt, och vi i högerpartiet tycker att det är bra att man på detta sätt skapar ett skydd för de människor som genom att göra förskottsinbetalningar tecknar sig för andelar i bostadsfastigheter. Den reservation som Ebbe Ohlsson och jag fogat till utlåtandet vänder sig mot vad som sägs i 3 § i det föreliggande lagförslaget, där det stadgas förbud för andra än bostadsrättsföreningar att för viss tid upplåta andelsrätt för bostadsändamål. Departementschefen säger i sin motivering till propositionen, att detta är att se som en provisorisk lagstiftning i avvaktan på en kommande utredning, då man skall göra en definitiv översyn av bostadsrätten. Vi i högerpartiet tycker att det är principiellt betänkligt att i en provisorisk lagstiftning införa ett klart förbud mot andra samägandeformer. Dessutom har även departementschefen framhållit att det kan göras undantag från denna bestämmelse; han säger att de företag som i dag finns skall kunna få dispens och dessutom att äldre välskötta kooperativa företag också skall kunna godtas. Här finns alltså så många reservationer redan i departementschefens motivering, att detta sakligt sett talar för bifall till den reservation som är fogad till utlåtandet.

När utskottet sedan motiverar sitt instämmande i departementschefens förslag anför man en negativ bevisföring, vilket är något uppseendeväckande. Man säger att det inte finns något större behov av andra former för samäganderätt och talar om en önskvärd enhetlighet på bostadsmarknaden, alltså en konformitet. Jag tror att det vore bra för bostads-

marknaden, om man inte försökte låsa den i de former den har i dag utan att man genom att godta reservationen och slopa bestämmelserna i 3 § skulle bereda möjlighet till en friare utveckling och till att andra former skulle kunna utvecklas på bostadsmarknaden.

Jag tycker att situationen här är så pass allvarlig, att man inte skall i lag förbjuda utvecklingsmöjligheterna för ägandeformer, i fråga om vilka man kanske i dag kan säga att behovet inte är så klart uttalat men beträffande vilka behov måhända kan uppkomma i morgon.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Att herr Krönmark hälsar kontrollagens borttagande med tillfredsställelse och att han betecknar den såsom en klasslag, eftersom den inte tillåter en fri spekulering i bostäder och att man får ta ut ett mervärde som är konstlat, förstår jag. Emellertid är huvuddelen av svenska folket beroende av att få hyra en bostad, och samtidigt är löneläget för en större del av vårt folk så lågt, att dessa människor inte har möjlighet att utnyttja nyproduktionen av bostäder.

Med anledning av att herr Krönmark talade om olika situationer vill jag hänvisa till 1920- och 1930-talen, när vi visserligen inte hade brist på bostäder men då stora grupper hade så låga inkomster att de inte kunde hålla sig med människovärdiga bostäder.

Anledningen till den nuvarande situationen på bostadsmarknaden är ju att vi har dragit oss för att vidta alla de åtgärder som är nödvändiga för att styra utvecklingen på bostadsmarknaden och göra en samhällsinsats av den omfattning som är erforderlig och som vi har gjort på sjukvårdens område. Rätten till bostad är nämligen så värdefull, att spekulativa intressen måste hindras att

Lag om förskott vid upplåtelse av bostadsrätt, m. m.

göra sig gällande i fråga om bostäder. Tyvärr har sådana intressen fått göra detta i alltför hög grad. Det är det som jag har vänt mig mot i detta sammanhang.

Herr KRÖNMARK (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lundberg är ju inte precis känd för att nyansera. När han talar om att jag har förordat fri spekulation på bostadsrättens område, måste man säga, att han har lyssnat på mig ungefär på samma sätt som en viss potentat i vanliga fall brukar läsa.

Det är inte fråga om spekulation utan om att få till stånd en naturlig rörlighet. Det är fråga om att man, om man tvingas att sälja en bostadsrätt, inte skall göra en förlust genom att inte få ta ut det fiktiva mervärde som penningvärdeförsämringen medfört. Redan i dag får egnahemsägarna ta ut ett sådant mervärde. Varför skall då bostadsrättshavarna vara i en särskild strykklasse i detta avseende?

Herr Lundberg går tillbaka till 1920- och 1930-talen. Men, herr Lundberg, jag tror att det är farligt att försöka lösa morgondagens problem över huvud taget, om man tar till riktmärke hur det var på den tiden. Vad vi skall diskutera i dag är 1970-talets bostadsmiljö och den löser man inte, om man tar kriserna på 1920- och 1930-talen till förebild.

Vad beträffar rätten till bostad är jag precis lika angelägen som herr Lundberg om att alla människor som vill ha en bostad skall ha rätt till en sådan. Jag anser att denna lag kanske i viss mån kan bidra till att de människor som vill ha en bostad lättare skall kunna få den.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ville, herr Krönmark, när jag tog 1920- och 1930-talen som riktmärke varna för att vi skulle få tillbaka den tidens synsätt. I alla

händelser måste herr Krönmarks anförande tolkas så, att vi borde ta ett steg tillbaka genom att sätta priset så högt att människorna utestängs från möjligheterna att skaffa sig bostad.

När det gäller naturlig rörlighet är det i praktiken ändå fråga om priset. Herr Krönmark menar egentligen med talet om den ökade rörligheten på byggnadsmarknaden att de som företräder de spekulativa intressena, de s. k. enskilda företagen, skulle ges ökade möjligheter till ekonomiska vinster — någonting annat vill herr Krönmark inte.

Principiellt är det naturligt att herr Krönmark som högerman har denna uppfattning. Han representerar och försvarar ju inkomstgrupp 1, men samhället måste dock beakta att det också finns andra medborgare som har rätt till bostad samt till sociala och andra hänsynstaganden. Det är på den punkten jag har velat säga ifrån.

Beträffande egnahemsägarna vill jag säga att om herr Krönmark önskar en skärpning har jag ingenting att invända. Med intresse skall jag ta del av ett sådant förslag, men som bostadsrättsägare tycker jag det inte finns några skäl att ta bort de nuvarande spärrarna.

Herr KRÖNMARK (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag beklagar mycket att det tycks vara alldeles omöjligt att föra någon som helst saklig debatt med herr Lundberg.

Nu påstod herr Lundberg att det var naturligt att jag hyste min mening därför att jag är högerman och högerrepresentanterna tillhör inkomstgrupp 1, som han uttryckte sig. Jag trodde att herr Lundberg visste tillräckligt om inkomstbildning i det här landet och om hur många väljare högerpartiet har för att förstå att det inte kan förhålla sig så. Även herr Lundberg och andra socialdemokrater tillhör för övrigt inkomstgrupp 1. Man kanske redan i dag får betala ett högre pris vid köp av bostadsrätt, herr Lundberg. Vi måste vara med-

Lag om förskott vid upplåtelse av bostadsrätt, m. m.

vetna om att förhållandena på bostadsmarknaden härvidlag inte är riktigt som de borde vara. Det förekommer att vederbörande måste betala pengar under bordet. Om man har ett system som i viss mån inbjuder till nära nog kriminalitet, tycker jag det är ett steg i rätt riktning att det avvecklas så att redovisningen blir öppen.

Beträffande låginkomsttagarna och andra som har det svårt att skaffa bostäder vill jag bara påminna herr Lundberg om att vi ju också har en social bostadspolitik med bidrag. Den delen av problemet måste nog lösas bidragsvägen.

Herr LINDKVIST (s):

Herr talman! Det föreslås nu att kontrollen av överlåtelsevärden i bostadsrättslägenheter skall slopas vid kommande årsskifte. Anmärkningsvärt nog har detta förslag inte väckt någon större uppmärksamhet, vilket frågan sannoligen hade varit förtjänt av. Ett beslut i enlighet med propositionen kan nämligen komma att få påtagliga konsekvenser för hela bostadsrättsbeståndet.

Tredje lagutskottet har förmodligen pliktskyldigast godtagit förslaget att slopa överlåtelsekontrollen. Det konstateras helt lakoniskt i utlåtandet nr 71 att »en nästan enhällig remissopinion godtagit förslaget» och att utskottet därför avstyrker den motion, II: 1304, i vilken jag och herr Lundberg förordade en förlängning av nu gällande överlåtelsekontroll till den 31 december 1970.

Vad blir nu effekten av överlåtelsekontrollens slopande? Jo, de bostadsrättshavare som bor i centralt belägna och attraktiva lägenheter får en snabb förmögenhetsbildning. Vi har vissa ledtrådar när det gäller sådan prissättning. För några år sedan försålde en i Stockholm centralt belägen bostadsrättslägenhet av normal familjestorlek exekutivt. Den inbringade ett överpris — alltså utöver den försäljningskostnad som en-

ligt föreningens stadgar var godtagbar — på drygt 100 000 kronor. Vi har haft liknande exempel på andra håll, bl. a. i Malmö och Göteborg.

I sitt utmärkta remissvar på bostadsrättskommitténs förslag om slopande av överlåtelsekontrollen anför följdriktigt också hovrätten för Nedre Norrland farhågor för att dessa exekutiva priser blir normerande i en fri marknad. Även från flera andra håll reses starka och välgrundade invändningar mot fria överlåtelsevärden. Stockholms stadskollegium, som har erfarenheter att åberopa, varnar för en fri bostadsrättsmarknad och förordar fortsatt kontroll av sådana överlåtelsepriser för bostadsrätterna som ur allmän synpunkt inte kan accepteras. Också det mäktiga SABO gör erinringar av sådan tyngd, att de borde lämnat tredje lagutskottets ledamöter material för en mera ingående och seriös behandling av ärendet.

Med all respekt för såväl bostadsrättskommittén som Kungl. Maj:t och tredje lagutskottet vill jag säga att vilken sakgranskare som helst med lätthet kan konstatera att det föreliggande förslaget har sina brister. Man borde bland annat ha uppmärksammat att åtskilliga bostadsrättslägenheter under flera år har tillförts statliga räntesubventioner — i en del fall kanske också kommunala sådana — och att husen dessutom har finansierats med statliga lån. De 95-procentiga statslånen bygger på den förutsättningen, att de producerade bostadsrättslägenheterna förvaltas på självkostnadsbasis. Man har infört en kontroll vid överlåtelser för att förhindra spekulationer och överpriser. Mot denna sunda inställning, som har accepterats av bostadsrättsföreningarnas medlemmar, har man från borgerligt håll ofta i denna kammare rest invändningar, medan vi från socialdemokratiskt håll har förfäktat en rakt motsatt uppfattning. Många av kammarens ledamöter som kanske haft för avsikt att stödja tredje lagutskottet tror

Lag om förskott vid upplåtelse av bostadsrätt, m. m.

jag har fått en tankeställare efter det beröm av förslaget som bl. a. herr Krönmark har givit uttryck för i denna diskussion.

I dag är den gamla principen kullkastad. Det kan inte tolkas på annat sätt än som en resignation, ett uppgivande av den princip om en spekulationsfri bostadsmarknad som länge har varit en riktpunkt för bostadspolitiken. Det är möjligt att en översyn av överlåtelsevärdena är berättigad, men då skall frågan bli föremål för en genomgående belysning. Vad skall vi göra för de bostadsrättshavare som av marknadsmässiga skäl tvingas flytta och inte kan överlåta sin bostad av det enkla skälet att det inte finns någon efterfrågan? Vi har många exempel på det. Hur tänker man sig att lägga upp den finansieringsform som tar hänsyn till husets åldrande och förslitning, varvid värdeminskningen så småningom utgör ett betydande problem? Om man hade tagit med alla komponenter i sammanhanget innan riksdagen presenterats ett förslag i ärendet hade lösningen kanske legat i någon form av indexuppräkning. Såsom ärendet nu ligger till är det för ofullständigt underbyggt för ett seriöst beslut.

Herr talman! Jag vill slutligen säga att den reguljära bostadskooperationen i fortsättningen liksom hittills själv genom sina stadgar kommer att bestämma formerna för och kontrollen vid överlåtelse av bostäder. När nu samhället slopar sin kontroll torde detta i hög grad komma att påverka organisationernas möjligheter att på samma sätt som hittills kontrollera aktuella överlåtelser. Även om det finns tydliga ambitioner i denna riktning kan ett slopande av bostadsrättskontrollen i övrigt bli nog så besvärande. Det kan inte vara en uppgift för den lagstiftande församlingen att resa hinder för den goda idé som bostadsrätten är.

Det skulle finnas mycket mera att anmärka på i det föreliggande förslaget, men det anförda får vara nog. Jag vill,

herr talman, biträda det yrkande som tidigare i debatten framförts av herr Lundberg.

I detta anförande instämde herrar *Bergman* och *Hugosson* (båda s).

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Något lagligt hinder att sälja bostadsrätt till marknadspris blir det inte efter den 1 januari 1969 enligt nu föreliggande förslag, vari också förutsättes att överlåtelse som sker efter utgången av oktober 1968 inte behöver godkännas av hyresnämnden. Därmed återgår man till den situation som rådde före den 1 januari 1942. Jag vill understryka detta.

Bostadsrättskontrollagen infördes samtidigt som hyresregleringen. Tidigare var det stadgarna som bestämde överlåtelsevärdena för både HSB:s och Rikshygens bostadsrättslägenheter.

Inom HSB arbetar för närvarande en bostadskooperativ kommitté med frågan om överlåtelsevärdena, och man räknar med att frågan i sin helhet kommer att behandlas på HSB:s kongress 1969. Man bör därför räkna med att lagändringen inte omedelbart kan tillämpas på HSB och Rikshyggen, då dessa företag har bestämmelser i stadgarna som säger att lägenhetsinnehavaren vid försäljning bara får ta ut insatsen plus den summa som amorterats för lägenheten.

Hyresnämnden har tagit hänsyn till detta vid sin tidigare bedömning, men dessutom har bostadsrättsinnehavaren kunnat få ut ersättning för de moderniseringar och större förbättringar, som han genom räkningar kunnat styrka inför hyresnämnden.

I fråga om upplåtelse av bostadsrätt innebär förslaget den skillnaden mot nu gällande förhållande, att det blir länsstyrelsen som övertar hyresnämndens kontrollfunktioner. Det är alltså länsstyrelsen som skall ge tillstånd innan bostadsrättsföreningen får ta ut förskott

Lag om förskott vid upplåtelse av bostadsrätt, m. m.

på grundavgiften. Garanti måste också lämnas för att förskott inte går förlorat.

De bestämmelser som nu föreligger får ses som ett provisorium i avvaktan på bostadsrättskommitténs slutbetänkande, vilket beräknas föreligga i början på år 1969. Vi har under en rad av år arbetat på detta betänkande.

I högerreservationen har man reagerat mot den skärpning av kontrollagens regler i fråga om andelsrätt, som innebär att förbudsbestämmelsen föreslås gälla för hela riket och att möjligheten till dispens slopas. Man anser icke att det för närvarande föreligger tillräckliga skäl för ett sådant ställningstagande. I stället bör bostadsrättskommitténs slutbetänkande avvaktas.

Utskottets majoritet däremot ansluter sig till departementschefens bedömning och tillstyrker propositionen i fråga om förbud mot andelsrätt. Departementschefen motiverar sitt ställningstagande dels med att bostadsrättsformen som regel bäst tillgodoser lägenhetsinnehavarens intresse vid samägande av bostad, dels med att förslaget genomförande också anses medföra en önskvärd enhetlighet på bostadsmarknaden när det gäller de olika formerna för bostadsupplåtelse. Något större behov av bostadsupplåtelse i bostadsförningars form har inte heller uttalats i remissvaren.

På denna punkt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herrarna Lindkvist och Lundberg har i en motion hemställt »att riksdagen måtte besluta att Lagen den 19 juni 1942 (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt förlänges — i första hand till den 31 december 1970 — till de delar som gäller kontroll av överlåtelsevärden».

Utskottet understryker att slopande av överlåtelsekontrollen har övervägts vid flera tillfällen i riksdagen. Som skäl har bl. a. anförts att en avveckling inte medför att de som redan fått

bostadsrätt upplåten behöver frukta någon höjning av avgiften eller obefogade uppsägningar. Häri ligger en viktig skillnad i jämförelse med de förhållanden som skulle kunna uppstå på hyresmarknaden om all hyreskontroll upphörde. Behovet av kontroll från det allmännas sida har bedömts vara vida mindre än i fråga om hyreslägenheter, inte minst med hänsyn till att flertalet bostadsrättslägenheter ägs av föreningar som tillämpar vissa normer för bestämmandet av ersättningen vid överlåtelse. Härtill kommer att överlåtelsen av statligt finansierade egnahem slopades vid utgången av år 1967. Vid det tillfället sade herr Lundberg ingenting.

Kontrollen slopades alltså år 1967 för egnahem — riksdagen fattade själv beslut i saken. Vederbörande har kommit i en ännu bättre ställning än tidigare — de har full rätt att sälja och kan dessutom utnyttja en förmånligare skattebestämmelse. Herr Lundberg vet att vi gång på gång reagerat härvidlag; i skattehänseende är denna grupp mera gynnad än någon annan.

Svårigheterna att bestämma värdet på en bostadsrätt och att kontrollera efterlevnaden av bestämmelserna har också återopats. De som har praktisk erfarenhet på området och erfarenhet av hyresnämndernas arbete kan intyga att det föreligger svårigheter härvidlag. De exekutiva auktioner på bostadsrättslägenheter som arrangeras är *ett* bevis, och de summor som går under bordet vid vissa försäljningar kan ingen hyresnämnd med framgång kontrollera. Det är bättre att man nu anpassar bostadsrättslägenheternas pris till mera bestämda och generösare normer. I bostadsrättsföreningarnas stadgar kan exempelvis penningvärdets förändringar under de gångna åren tagas med vid bedömningen när lägenheten skall säljas. Vissa indexberäkningar kan också införas. Vidare kan hänsyn tas inte bara till moderniseringar av fastigheten och lägenheterna utan också till förslitning

Lag om förskott vid upplåtelse av bostadsrätt, m. m.

och ålder på fastighet och lägenhet. Våra stora kooperativa bostadsföretag har mött dessa frågor på sina kongresser, och det är tydligt att man är beredd att omforma sina stadgar med hänsyn till dessa mera rättvisa principer. Jag har varit med på fyra, fem HSB-kongresser, och varje gång har denna fråga varit uppe. Nu arbetar en kommitté på att utforma dessa principer; man försöker lägga upp en helt annan bedömning.

Slutligen vill jag framhålla att samtliga stora kooperativa företag liksom representanter för hyresgästerna deltagit i arbetet inom bostadsrättskommittén, och fullständig enighet har där uppnåtts i frågan om slopande av överlåtelsekontrollen. I bostadsrättskommittén sitter en representant för HSB, en för Riksbyggen, en för de enskilda bostadsrättsföreningarna — herr Källemus — och representanter för hyresgästerna. Alla har ansett detta vara en riktig bedömning och en riktig princip. Därför är det inte alls underligt att remissorganen liksom utskottet i största utsträckning anslutit sig till förslaget. Samma bedömning har gjorts av de största bostadsrättsföretagen.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LINDKVIST (s):

Herr talman! Bara några ord till herr Svenning.

Herr Svenning började sitt inlägg med att säga att kontrollen av överlåtelsevärden infördes den 1 januari 1942 samtidigt med hyresregleringslagen. Det ger mig anledning påpeka att när regeringen hösten 1967 lade fram en proposition om avskaffande av hyresregleringslagen, i dess första tappning, så var bostadsrättskommitténs förslag om slopande av överlåtelsevärdena redan ute på remiss. Flera av de remissyttanden som inkommit i detta ärende har fått sin utformning under den period då man allmänt trodde att riksdagen skulle acceptera regeringens förslag att slopa hyresregleringslagen.

Emellertid ändrade sig regeringen i december 1967. Det blev aldrig något beslut om att slopa hyresregleringen. Följdriktigt borde man alltså ha avvaktat även med behandlingen av förslaget om att slopa överlåtelsekontrollen, till dess vi hade fått tillfälle att arbeta fram ett mer seriöst förslag.

Herr Svenning anför vidare exempel på hur bostadskooperationen reagerat — bl. a. den reaktion som lär komma från HSB. Tror verkligen inte herr Svenning att ett slopande av kontrollen av överlåtelsevärdena kommer att försvåra såväl HSB:s som Riksbyggens möjligheter att upprätthålla respekten för de stadgar som finns inom bostadskooperationen? Jag har mycket lång erfarenhet inom detta område och mitt svar på en sådan fråga skulle bli ett otvetydigt: Jo. Vi kommer genom att fatta ett dylikt beslut att försätta dessa bostadsföretag i ett mycket besvärligt läge.

Till sist vill jag ta upp herr Svennings åberopande av bostadsrättskommitténs enhällighet om detta förslag. Det är enligt min mening mycket bra att en utredning är enhällig, men det är i riksdagen som vi skall forma den politik som hänger samman med bostadsmarknaden. Även om en utredning är aldrig så enig är det här i riksdagen som politiken skall formas så att den står i överensstämmelse med vår grundsyn på en social bostadspolitik.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Jag vill endast upplysningsvis meddela att vi har behandlat detta förslag i bostadsrättskommittén helt nyligen, eftersom ärendet påskyndats med anledning av riksdagsarbetets uppläggning. Inom utredningen förelåg ingen avvikande mening. Vi tog ställning på exakt samma sätt som tidigare.

Till herr Lindkvist vill jag vidare säga att jag kan vittna om det som nu föresiggår på hyresmarknaden, eftersom jag suttit i hyresnämnder och dessutom

Lag om förskott vid upplåtelse av bostadsrätt, m. m.

känner till dessa frågor genom mitt arbete inom hyresgäströrelsen.

Det sätt på vilket man lägger upp de exekutiva auktionerna, som är mer eller mindre arrangerade, måste vara uppenbart felaktigt. Det är betydligt bättre att ge bestämmelserna den utformning de fått i det nya förslaget. Jag kan inte försäkra någonting, men jag tror inte, herr Lindkvist, att man behöver vara särskilt rädd för den nya utformningen av reglerna, eftersom bostadsrättslägenheterna mycket ofta går i arv eller överläts till släktingar.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr TALMANNEN yttrade:

Utskottets hemställan företages till avgörande på sådant sätt, att först upptages de i reservationen och i motionen II: 1304 upptagna frågorna, varefter utskottets hemställan i övrigt ställes under proposition i ett sammanhang.

Slopande av förbudet mot upplåtelse av andelsrätt

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Krönmark begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 71, såvitt avser slopande av förbudet mot upplåtelse av andelsrätt, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herrar Ebbe Ohlsson och Krönmark.

Sedan kammarens ledamöter härefter

intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom appresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Krönmark begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 172 ja och 33 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Fortsatt giltighet av den s. k. kontroll-lagen i vad gäller kontroll av överlåtelsevärden

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr Lundberg under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lundberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 71, såvitt avser fortsatt giltighet av den s. k. kontrollagen i vad gäller kontroll av överlåtelsevärden, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Lundberg under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom appresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

Godkännande av föreslagna ändringar i och tillägg till Internationella valutafondens stadga, m. m.

Herr Lundberg begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst om-röstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 163 ja och 42 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig av-stå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskot-tets hemställan.

Utskottets hemställan i övrigt

Bifölls.

§ 21

Föredrogs jordbruksutskottets utlå-tande nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på till-läggsstat I till riksstaten för budgetåret 1968/69, såvitt propositionen avser jord-bruksårenden.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 22

Godkännande av föreslagna ändringar i och tillägg till Internationella valutafondens stadga, m. m.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av före-slagna ändringar i och tillägg till Inter-nationella valutafondens stadga, m. m., jämte motion.

I en den 25 oktober 1968 dagtecknad proposition, nr 150, hade Kungl. Maj:t under åberopande av ett propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag före-slagit riksdagen att

1) antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riks-bank,

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att god-känna de av styrelsen för Internatio-nella valutafonden antagna förslagen till ändringar i och tillägg till valutafon-dens stadga,

3) bemyndiga Kungl. Maj:t att anslu-ta Sverige till systemet med särskilda dragningsrätter och att vidta de åtgär-der som erfordrades härför,

4) bemyndiga Sveriges riksbank att besluta i frågor rörande det särskilda dragningskontot.

I anledning av propositionen hade väckts motionen I:1025 av herr *Åker-lund*, vari hemställdes

1) att riksdagen måtte uttala, att Sve-riges representation i Internationella valutafondens styrelse borde verka för en skyndsam utredning av frågan om guldets ställning i det internationella betalningssystemet i syfte att dels åvä-gabringa en funktionsduglig fri mark-nad för guld och friaste möjliga guld-rörelser över gränserna, dels ock klar-lägga guldprisets roll för det internatio-nella betalningssystemets fortsatta funk-tion,

2) att riksdagen måtte besluta, att skyldigheten att mottaga särskilda drag-ningsrätter skulle begränsas till tre gånger den tilldelade dragningsrätten.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte med avslag på motionen I:1025 bifalla Kungl. Maj:ts proposition nr 150.

Reservation hade avgivits av herrar *Åkertilund* och *Enarsson* (båda h), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts proposition nr 150, dock med ut-talande — i anledning av motionen I:1025 — av

dels att riksbankens innehav av sär-skilda dragningsrätter icke finge över-stiga ett belopp svarande mot tre gång-er Sveriges tilldelning därav,

dels att Sverige genom sin represen-tation i Internationella valutafondens styrelse borde i enlighet med vad reser-vanterna anfört verka för en skyndsam utredning rörande en reform av det in-ternationella valutasystemet.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Godkännande av föreslagna ändringar i och tillägg till Internationella valutafondens stadga, m. m.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Bankoutskottet behandlar i sitt utlåtande nr 66 Kungl. Maj:ts proposition nr 150 med förslag att riksdagen måtte besluta om vårt lands anslutning till systemet med särskilda dragningsrätter i Internationella valutafonden.

Under den senaste tiden har västvärlden allvarligt skakats av oroligheter på valutaområdet. Sålunda har vi i friskt minne pundkrisen med den åtföljande engelska devalveringen, och vi har helt nyligen haft problemet med den franska valutan som innebar att Frankrike var på gränsen till en devalvering. Med hänsyn till vårt lands ökande internationella handel är det självklart att dylika företeelser allvarligt oroar svenskt näringsliv, eftersom sådana åtgärder som en devalvering medför stora förluster för många företag. Ett stabilt valutasystem är alltså ett intresse inte minst för vårt lands näringsliv.

Det är emellertid helt tydligt att något fel föreligger när sådana orosmoln titt och tätt framträder på valutaområdet. Det är därför av största vikt att allt göres för att åstadkomma en stabilisering. Det är möjligt att systemet med dragningsrätter — på längre sikt i varje fall — kan bidra till en önskvärd stabilisering. Jag hoppas detta och har inte för avsikt att yrka bifall till någonting annat.

Vid utlåtandet har herrar Åkerlund och Enarsson fogat en reservation, som jag ber att något få kommentera. I denna reservation begärs att Sverige genom sin representation i Internationella valutafondens styrelse skall verka för en skyndsam utredning i syfte att förbättra det internationella valutasystemets funktionssätt.

Systemet med dragningsrätter innebär att vårt land förbinder sig att tillhandahålla konvertibel valuta upp till tre gånger tilldelningen av dragnings-

rätter, vilket i klartext innebär att vi kan bli skyldiga att lämna ett årligt belopp av 200 miljoner kronor eller under en tioårsperiod 2 000 miljoner kronor.

Reservanterna vill emellertid inte vara med om att ge riksbanken tillstånd att till obegränsat belopp öka åtagandet beträffande dragningsrätter utöver dagens åtagande. Detta skulle nämligen i vissa lägen komma att innebära en kraftig belastning på vår valutareserv, varför försiktighet i enlighet med reservanternas uppfattning borde vara riktig.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Den kommunistiska gruppen avser att lägga ned sina röster i den votering som eventuellt följer. Jag vill avge en kort röstförklaring.

Det finns utan tveivel behov av en reformering av det internationella valutasystemet. Det demonstrerar bl. a. de valutakriser som under de senaste åren uppstått. Riktningen måste vara att skapa ett stabilt valutasystem, som omfattar alla världens stater och som underlättar handeln och övriga kommunikationer dem emellan. Grundvalen här för kan givetvis inte vara den linje som framförs i högerreservationen, alltså »en funktionsduglig fri marknad för guld med privat äganderätt och friaste möjliga guldrörelser över gränserna». Guldet är inte längre en rationell bas för ett nationellt valutasystem, ännu mindre för ett internationellt system. Högerens linje som den framlägges i reservationen kan man alltså inte ansluta sig till. Den är höljd av spindelvävar och motsvarar ett läge som inte längre finns i sinnevärlden.

Vår reserverade inställning har en annan grund. Den reform som här föreslås genom införande av ett system med särskilda dragningsrätter har rent

Godkännande av föreslagna ändringar i och tillägg till Internationella valutafondens stadga, m. m.

teoretiskt en hel del som talar för sig. Men det är en reform som i realiteten motsvarar intressena hos de rika kapitalistiska staterna i västvärlden och kommer att gynna dem. Detta motsäges inte av att de s. k. u-länderna svarar för en större andel av den totala kvoten i valutafonden än av valutareserverna, såsom framhålles i propositionen. Det argument som statsrådet Wickman tillmäter den avgörande betydelsen på denna punkt är ju också, att systemet med särskilda dragningsrätter möjliggör en hög expansionstakt i industriländerna, vilket enligt hans uppfattning skulle gynna u-länderna.

Jag tycker emellertid att hela den aktuella debatten om u-landspolitiken mycket klart har visat, att de aktuella utvecklingstendenserna leder till en ökad klyfta mellan rika och fattiga länder — om inte en grundläggande förändring av politiken sker. Men systemet med särskilda dragningsrätter innebär ingen sådan grundläggande förändring. Det sättes in i de relationer mellan imperialistiska stater och utplundrade folk som redan existerar, och i det sammanhanget kommer de tyvärr att gynna utplundrar- och förtryckarstaterna, inte de förtryckta.

Det finns emellertid ytterligare ett skäl att ställa sig tvetsam till det nya systemets verkningar just i nuvarande läge. I ett låt oss kalla det abstrakt normalt system kan det kanske ha vissa positiva följder, men det finns i världen i dag inget sådant »normalt» läge — om man inte anser det normalt med anfalls- och förintelsekrig. Världens ledande kapitalistiska stormakt, Förenta staterna, driver sedan flera år ett brutalt anfallskrig mot det vietnamesiska folket. Krigskostnaderna är en avgörande orsak till underskotten i den amerikanska betalningsbalansen, vilka ligger som bakgrund för hela reformen med de särskilda dragningsrätterna. Det förefaller som om Sverige redan

ger Förenta staterna krediter genom sitt dollarinnehav och genom den överenskommelse som finns mellan riksbanken och Federal Reserve Bank of New York. Bli­r inte en effekt av det nya systemet med speciella dragningsrätter också att lösningen av Förenta staternas aktuella valutaproblem underlättas? Om så är fallet — och ingen har såvitt jag kunnat finna övertygande kunnat bestrida detta — så blir ett biträdande av överenskommelsen i sak liktydigt med ett understöd åt Förenta staternas krigspolitik.

Herr talman! Vi vill inte vara med om detta och använder de möj­ligheter som här finns att markera vårt ställningstagande.

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! Redan herr Magnusson i Borås angav med några ord bakgrunden till den proposition som kammaren nu har att behandla på grundval av bankoutskottets utlåtande nr 66. Den är de internationella likviditets­kriser som har skakat världen under de gångna åren.

Nu läggs här fram ett förslag, som skall gå ut på att man skulle försöka undgå risken för sådana besvärande tilldragelser i framtiden. När utskottet granskade förslaget, som i stort sett innebär att man ansluter sig till den överenskommelse som arbetats fram inom Valutafonden, hade utskottet i sin helhet icke något att erinra mot Kungl. Maj:ts proposition. Herr Åkerlund lade fram en motion, och denna har föranlett en reservation av herr Åkerlund och ytterligare en ledamot av utskottet i första kammaren, medan däremot ingen andra kammarledamot har fört tankegången vidare till en reservation. Herr Magnusson i Borås talade emellertid här för den Åkerlundska uppfattningen, och jag skall därför säga några få ord om denna.

Reservationen har två olika punkter.

Godkännande av föreslagna ändringar i och tillägg till Internationella valutafondens stadga, m. m.

Den första upptar ett önskemål om en ytterligare utredning och den andra är ett önskemål om en begränsning av den rätt som propositionen ville tillerkänna riksbanken i dess agerande.

Beträffande behovet av ytterligare utredning måste vi väl erkänna att man med berömvärd energi under de senaste åren på det teoretiska planet har givit sig i kast med dessa ting. Inte minst har det varit fallet inom 10-ländergruppen och Internationella valutafondens direktion. Också Internationella regleringsbanken i Basel och OECD har varit inkopplade på uppgiften. Gången av det utredningsarbetet redovisas på s. 80 och framöver i propositionen och därför behöver jag väl inte ytterligare kommentera den. Den redovisas för övrigt också successivt i riksbankens årsböcker, i varje fall under de senaste fem åren; där kan man följa både utredningsarbetet och det förhandlingsarbete som har pågått inom 10-ländergruppen och Internationella valutafondens direktion.

Vet man dessutom att nationalekonomer, bankfolk och andra under senare år har producerat hyllmeter och åter hyllmeter av skrifter om det internationella betalningssystemet och inte minst om guldets roll i detta, blir man kanske litet förbluffad över att förslag läggs fram om att man från svenskt håll skulle kräva ytterligare utredning. Det är förvisso inte funderingar och skrivelser som behövs — det är praktiska åtgärder.

Men det finns en förklaring till herr Åkerlunds önskemål liksom det finns förklaringar till det mesta. Hans förslag om utredning siktar inte till en förutsättningslös utredning utan till en utredning som syftar till att åvägbringa en funktionsduglig fri marknad för guld med fri privat äganderätt och friaste möjliga guldrörelser över gränserna samt till att klarlägga guldprisets

roll för det internationella betalningssystemets fortsatta funktion. Det är alltså en klart viljeinriktad aktion från herr Åkerlunds sida, och vi känner väl till att han har sin uppfattning om guldets värde och betydelse som internationellt betalningsmedel. Att döma av tidigare omröstningar i kammaren ansluter sig emellertid flertalet här inte till denna uppfattning.

Jag skall inte hålla någon lång föreläsning genom att citera alla de hyllmeter av skrifter som finns; jag vill för guldets bara använda beteckningen irrationell faktor när det gäller att tillhandahålla internationell likviditet. Guldets irrationella likviditet är irrationellt både vad beträffar den totala internationella likviditeten och fördelningen av denna länderna emellan. Som motsats till denna irrationella faktor, som jag har svårt förstå är något eftersträvansvärt, kan man ställa den rationella och planenliga utvidgning av den internationella likviditeten som kan komma till stånd genom de speciella dragningsrätterna. Det har förefallit riktigt för majoriteten inom utskottet att icke tillstyrka utredningskravet.

I den andra punkten i reservationen önskar herr Åkerlund i jämförelse med vad Kungl. Maj:t föreslagit begränsa rörelsefriheten för riksbanken, för bankofullmäktige.

Här har tidigare använts uttrycket dramatik om de händelser som spelats upp kring de internationella betalningarna. De har kommit snabbt, de har krävt snabba beslut. Det är egentligen ett besked om att besluten knappast skulle lämpa sig för att i sedvanlig tågordning fattas av en riksdag. I bankofullmäktige sitter representanter för riksdagen, valda av de olika partier; det är så att säga vårt arbetsutskott. Därutöver sitter där riksbankens anställda, som har en fortlöpande kontakt med skeendet och med kolleger i

Godkännande av föreslagna ändringar i och tillägg till Internationella valutafondens stadga, m. m.

andra länder. De har också sin sakkunskap. Meningen med ett arbetsutskott bestående av experter och särskilt utvalda förtroendemän är att man skall kunna handla snabbt när så erfordras. Vi finner det fullt befogat att detta sker också i den utvidgade form som Kungl. Maj:ts föreslår.

Under debatten i går kommenterade herr Åkerlund ytterligare sin motion och sade, att vi borde se om vårt hus. Herr Magnusson i Borås hade ett liknande uttryck; han sade någonting om att vi borde mana till försiktighet. Sådana uttryck kan ge en känsla av att Kungl. Maj:ts proposition och utskottsutlåtandet präglas av en mindre grad av ansvarskänsla än vad motionen gör. Jag skulle vilja påstå att förhållandet är det rakt motsatta. Är det nämligen så, att vi från svenskt håll snarast möjligt — utan uppskov genom ytterligare utredningar och i högsta möjliga grad med bidrag från svenskt håll som sträcker sig utöver vad vi är nödsakade till — kan medverka till att vi i fortsättningen slipper dessa kriser, så har vi gjort någonting av väsentlig betydelse för vårt land. Lyckas man inte komma till rätta med problematiken kommer vi att få bevittna en utveckling som går mot ökad protektionism, ökad självtillräcklighet och minskad världshandel. Vårt land är för sitt välstånd, för sin möjlighet att upprätthålla full sysselsättning och hög levnadsstandard i ovanligt hög grad beroende av att den internationella handeln — utbytet av varor och tjänster — fungerar. För att detta skall fungera krävs också ett fungerande betalningssystem. Det är ett förstahandsintresse för Sverige att vi snart och på fast grund får till stånd ett sådant system.

Denna uppfattning, herr talman, resulterar i att jag för min del ber att få yrka bifall till bankoutskottets hemställan.

Herr MAGNUSSON i Borås (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Regnéll tog upp frågan om vem som har den största ansvarskänslan. Jag tror att den reservation som framlagts bygger på lika stor ansvarskänsla som utskottsmajoritetens skrivning. Vi kan nämligen vara överens om att det inte är bra som det för närvarande är. Därför bör det göras något, och det är detta som är motivet för reservationen.

När det gäller ökningen av dragningsrätterna hänvisas det till att riksbanken har rätt att utgiva sedlar och inköpa utländska valutor och att riksbanken mot bakgrunden härav borde få rätt att även fritt nyttja dragningsrätten. Det är dock två helt skilda saker.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Jag tycker inte att herr Hermanssons resonemang nyss om hur u-länderna påverkas av det nya systemet med dragningsrätter skall få stå oemotsagt. Herr Hermanssons tes i denna fråga liksom så ofta annars tycks vara, att vad som är av intresse för industriländerna, de rika länderna, nödvändigtvis måste vara till nackdel för de fattiga länderna, u-länderna. Därför motsätter sig också herr Hermansson alla åtgärder som syftar till att stärka i-ländernas ekonomiska kapacitet, t. ex. genom samarbetet inom EEC, när det gäller utländska investeringar i u-länderna o. s. v.

Men detta är naturligtvis en alldeles orimlig tes. Det förhåller sig i själva verket på det sättet att förutsättningen för att industriländerna skall ha råd att göra rejäla insatser i u-länderna är att de själva kan föra en framgångsrik ekonomisk politik. Det är i hög grad också ett intresse för u-länderna att industriländerna kan lösa sina valuta-problem. Därmed är inte sagt att alla åtgärder som syftar till att stärka indu-

Godkännande av föreslagna ändringar i och tillägg till Internationella valutafondens stadga, m. m.

striländernas positioner är de bästa med hänsyn till u-ländernas intressen, men den motsatta tesen är ännu orimligare.

Vi har ett ganska färskt exempel på hur angeläget det är för u-länderna att man kan lösa industriländernas valutaproblem. USA har tills vidare låtit sitt bidrag till IDA — alltså den fond som lånar ut pengar till u-länderna på så förmånliga villkor — frysa inne. Detta är en direkt följd av USA:s valutasvårigheter, och bara ett exempel som visar att den tanke som herr Hermansson för till torgs är felaktig. Jag vill återigen betona, att det inte behöver vara så att åtgärder som stärker i-ländernas positioner alltid är de bästa med hänsyn till u-ländernas situation, men det är ännu mer sällan som herr Hermanssons teser är sådana att de överensstämmer med u-ländernas intressen.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag kan inte se att det vid diskussionen av denna fråga är av något som helst intresse om mina teser i allmänhet är riktiga eller inte. Jag tror att det hade varit intressantare om herr Ullsten hade kunnat tillföra själva sakfrågan något nytt eller ge den någon som helst belysning. Men det har han avstått ifrån, och det karakteriserar ju hela hans inlägg.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Jag tycker visst att herr Hermanssons teser i allmänhet är av intresse; det är ju dem han bygger sina ställningstaganden i konkreta sakfrågor på. Jag tog också upp en konkret sakfråga; jag diskuterade i-ländernas valutasvårigheter. Det är dem man nu försöker lösa med detta system — om det är effektivt eller inte vill jag inte uttala mig om, men det är i varje fall ett försök att lösa dem. Dessa valutasvårigheter har bl. a. lett till — jag nämnde ock-

så det exemplet — att bidragen till IDA blivit långt mindre än de skulle ha varit annars och att detta leder till en ganska katastrofal situation för u-länderna som för närvarande dras med en väldig skuldbörda. De tvingas i dag använda praktiskt taget alla de nya lån de får för att täcka amorteringar och räntekostnader på de gamla lånen. Det är ett konkret exempel som visar varför herr Hermanssons tes är felaktig.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 66, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herrar Åkerlund och Enarsson.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom appresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 177 ja och 23 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall m. m.

§ 23

Rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 40, i anledning av framställning från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall m. m. jämte motioner.

I detta utlåtande behandlades den framställning från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor, som avlätits den 6 november 1968 med förslag till ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande. Förslaget åsyftade att riksdagens ledamöter skulle få rätt till visstidspension eller avgångsersättning vid avgång före 65 års ålder under vissa förutsättningar.

Vidare behandlades motionen II: 647, som väcktes under allmänna motionstiden av herr *Rubin*.

Därutöver behandlades nedan angivna följdmotioner, som väckts i anledning av framställningen:

de likalydande motionerna I: 1027 av herr *Werner* och II: 1299 av herr *Hermansson m. fl.*, vari hemställdes, »att riksdagen måtte avslå styrelsens för riksdagens förvaltningskontor nu föreliggande förslag till ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande»;

de likalydande motionerna I: 1034 av fröken *Ranmark m. fl.* och II: 1311 av fru *Sjövall m. fl.*, vari hemställdes, »att riksdagen måtte med avslag å förvaltningskontorets förslag antaga förslag till lag om ändring i stadgan den 21 februari 1941 (nr 98) om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande i enlighet med de riktlinjer som angivits i motionen och med den utformning, som det må ankomma på konstitutionsutskottet att utarbeta»;

de likalydande motionerna I: 1035 av herrar *Ferdinand Nilsson* och *Johan*

Olsson och II: 1309 av herrar *Eriksson* i Bäckmora och *Johansson* i Skärstad vari hemställdes, »att riksdagen avslår förvaltningskontorets skrivelse av den 6 november 1968 angående ändring i ersättningsstadgan; samt att riksdagen i skrivelse till förvaltningskontoret hemställer att nytt förslag föreläggs 1969 års riksdag»;

motionen II: 1308 av herrar *Gustavsson* i Alvesta och *Jonasson*;

motionen II: 1310 av herr *Sjöholm*, vari hemställdes, »att riksdagen måtte besluta *dels* avslå förvaltningskontorets föreliggande förslag till visstidspension och till engångsersättning i vissa fall och *dels* åt förvaltningskontoret giva i uppdrag att framlägga nytt förslag i ärendet, vari kravet på behovsprövning i det särskilda fallet beaktas»;

motionen II: 1300 av herr *Werbros*.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

A. med avslag på motionerna

II: 647,

I: 1027 och II: 1299,

I: 1034 och II: 1311,

I: 1035 och II: 1309,

II: 1300,

II: 1308 samt

II: 1310

och med bifall i huvudsak till föresvarande framställning från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor, för sin del anta det som bilaga till utlåtandet intagna lagförslaget; och

B. besluta att kostnaderna för pensioner och ersättningar enligt de nya bestämmelserna skulle bestridas från fjortonde huvudtitelns förslagsanslag till Pensioner åt f. d. riksdagsledamöter m. fl.

I lagförslaget var 7 a § 1 mom. andra stycket så lydande:

För hel visstidspension erfordras minst tjugu riksdagsår. Sådan pension utgör för månad 30 procent av det vid varje tidpunkt gällande basbeloppet en-

Rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall m. m.

ligt lagen om allmän försäkring. Då antalet riksdagsår är mindre än tjuugu och rätt till pension föreligger, utgör den månatliga pensionen för varje riksdagsår 1,5 procent av förenämnda basbelopp.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru SJÖVALL (s):

Herr talman! Konstitutionsutskottet framhåller i sitt utlåtande att förslaget om rätt till visstidspension inte enbart avser att lösa riksdagsmännens pensionsproblem, när de avgår i förtid, utan att förslaget även utformats med hänsyn till möjligheterna att föryngra riksdagen och att säkra en god rekrytering. För rätt till full visstidspension krävs enligt förslaget dels att riksdagsman skall ha tillhört riksdagen 20 år, dels att han skall ha fyllt 50 år. Efter 1970 års författningsreform kommer detta att innebära, vilket konstitutionsutskottet påpekar, att ledamot måste ha blivit nominerad och vald sju gånger för att erhålla hel visstidspension.

Enligt motionärernas mening kommer inte föryngringskravet och rekryteringsmöjligheterna för riksdagen att tillgodoses om man kräver 20 år för rätten till hel pension.

Herr talman! Jag vill ett ögonblick stanna vid hur ett parlament inom ett modernt samhälle bör fungera. Jag gör det mot bakgrunden av ett tolvårigt riksdagsmannaskap.

I praktiskt taget alla sammanhang är vi nu medvetna om den utomordentligt snabba förändring av alla samhällen som förekommer, bottnande bl. a. i den våldsamma teknologiska utvecklingen. I en UNESCO-skrift har detta uttryckts så, att en människa som uppnår 60-årsåldern hinner nu tre gånger uppleva en total förändring av de sociala, ekonomiska och politiska villkoren i det samhälle vari hon lever.

Det är inte tillräckligt att utvecklingens krav på bättre kvalificerade kraf-

ter tillgodoses i alla samhällssektorer, medan landets parlament lämnas utanför. Det är för övrigt förbluffande att notera hur lite vi i Sverige har diskuterat denna problematik, även om konstitutionsutskottet omnämner den i utlåtandet. I andra länder i Europa och kanske främst i USA förs i dag en intensiv debatt om hur parlamenten skall kunna fylla de krav det moderna samhället ställer. Det förs också en intensiv debatt om hur parlamentens arbetsformer bör ändras för att möta dessa krav. I många parlament har på grund härav genomgripande förändringar av arbetsformerna ägt rum. Så har ej varit fallet i Sverige.

De svenska riksdagsmännen har dock på egen hand försökt tillgodose de ökade kunskapskrav, som ställs på dem i olika former. I tio år, herr talman, har jag lett en vuxenutbildning inom riksdagen, omfattande samtliga partier. Skulle man granska RIFO:s verksamhetsberättelser under dessa år, skulle man finna, att en rad av våra främsta forskare har redogjort för sina ämnesfält. Jag tror att jag lugnt kan garantera att hela verksamheten inom RIFO, tack vare forskarna, kommit att även i vetenskapligt sammanhang ligga på en utomordentligt hög nivå. Enbart i år har två studiegrupper fungerat under hela året för att skaffa kunskapsmaterial dels om miljöskador i vidaste mening, dels om urbaniseringsproblem och den sociala och ekonomiska förändring som samhället kan genomgå på grund av urbaniseringsprocessen. Exemplet är närmast angivna för att något antyda de problem ett modernt parlament ställs inför.

Inom de olika politiska partierna har också i alla år bedrivits en omfattande studieverksamhet.

För att ytterligare något karakterisera omfattningen av det arbete den enskilde riksdagsmannen i dag ställs inför vill jag hämta exempel från min civila gärning som läkare.

Rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall m. m.

Medicinen tillhör i dag i likhet med naturvetenskaperna och teknologin de mest dynamiska vetenskapliga områdena. Det är i dag praktiskt taget omöjligt för den enskilde läkaren att följa med hela den vetenskapliga utvecklingen inom enbart det specialfack som just han representerar. Jag vågar påstå, herr talman, att omfattningen av den litteratur en riksdagsman i dag skall försöka sätta sig in i vida överstiger vad en enskild vetenskapsman måste medhina. Detta bottnar i två skäl, dels att en politiker måste ha någon kunskap om hela samhället, dels att det är betydligt svårare för en politiker att få tag i de fakta han behöver som politiker, eftersom den vetenskapliga litteraturen nästan exklusivt är inriktad på vetenskaplig problematik. Politikern måste omsätta fakta i den vetenskapliga litteraturen till samhällseliga realiteter, vilket vetenskapsmannen oftast slipper. För riksdagsmannen tillkommer politisk och ekonomisk facklitteratur, som nu inte längre får vara begränsad till hemlandets problem.

I debatten utomlands poängteras även parlamentens demokratiska funktion i ett samhälle av alltmer komplicerad natur där beslutsprocesserna i ökad omfattning tenderar att läggas utanför parlamenten, bl. a. i de stora utredningsarbeten som pågår innan reformförslag når parlamenten. Moderniseringskrav beträffande arbetsformerna för parlamenten har också rests av dessa skäl för att parlamenten skall kunna behålla sina demokratiska granskningsfunktioner.

En av mina kolleger inom den vetenskapliga kommittén i Europarådet har försökt att formulera parlamentariskens roll så, att han skall ställa intrikata och besvärliga frågor till statsråd för att oro dem och få dem att snabbare lägga fram olika förslag. För att kunna fullfölja också denna viktiga granskningsroll måste man ha tillgång till ett omfattande kunskapsmaterial.

Jag har själv försökt formulera detta genom att säga att en riksdagsman fungerar som ett prisma, varigenom samhällets kunskapsförråd bryts. Det är en omöjlighet för oss att äga tillräckligt kunnande i varje enskild fråga. Det gäller snarare att experter ute i samhället skall kunna söka upp och informera oss om sina kunskaper. Vår roll är att försöka kanalisera andras kunnande i politiskt gångbara arbetsformer, vilket ju ibland kan innebära att söka upp ett statsråd innan en proposition skrivs, i andra sammanhang en motion eller en plenardebatt.

Den krympande demokratiska funktion som präglar det moderna parlamentet har föga beaktats i den svenska debatten. Konstitutionsutskottets utlåtande om vår demokratiska roll tar mer hänsyn till hur vi skall kunna fungera som kunniga opinionsledare. Ett samhälle måste ta ställning till hur dess parlament skall rekryteras och under vilka arbetsformer det skall fungera för att kunna utgöra en institution som effektivt kan värna demokratins principer, uppåt mot regering och förvaltning och nedåt mot och inför medborgarna.

I kommentarerna till valet i USA sade professor Myrdal att ett land fick det parlament dess väljarkår ville ha. Med det ville han framhålla att Nixon kunde bli vald på ett mycket diffust program, därför att väljarna inte ägt en större politisk medvetenhet. Man skulle också kunna säga att ingen regering kan vara väsentligt mera radikal än sitt eget parlament.

Mot bakgrunden av den utveckling av samhället som vi alla vet kommer att inträffa tror jag att också parlamentet måste genomgå många omdaningar, dess funktioner skall kanske ändras, dess arbetsformer måste med visshet förändras. Allt detta blir dock tomma reformer, om man inte samtidigt ser till att morgondagens parlamentariker dels representerar hela samhället, dels utgör

Rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall m. m.

ett kvalificerat urval från samhällets olika områden. Om man förutsätter 20 år som normal gräns för en riksdagsmannagärning — och det blir den med säkerhet automatiskt, om man knyter pensionsförmåner till denna 20-årsgräns — kommer den svenska riksdagen icke att kunna möta utvecklingens krav på förnyring av riksdagen och goda rekryteringsmöjligheter.

Men inte enbart gränsen 20 år för full visstidspension utan även pensionsreglernas utformning i övrigt kommer att sätta en spärr för nyrekryteringen. Utskottet har självt framhållit, att man visserligen har eftersträvat viss parallellitet med de regler som gäller för kommunala förtroendemän, men samtidigt understrukit, att den lösning utskottet stannat för innebär förmåner som är avsevärt lägre och som skall utgå efter snävare regler än vad som gäller för de kommunala förtroendemännen.

Jag skall här endast lämna ett exempel på hur förslaget om visstidspensioner kommer att fungera. Jag gör det därför att förslaget uppenbarligen har refererats totalt felaktigt i pressen. I det sammanhanget beklagar jag att förvaltningskontoret i avsaknad av en riksdagens pressombudsman inte funnit former för att tillställa tidningarna en korrekt redogörelse för förslagets innebörd. Eftersom även förvaltningskontorets och konstitutionsutskottets skrivelser är kortfattade, måste jag tyvärr bli relativt utförlig.

Hel visstidspension utgår, om riksdagsman fyllt minst 50 år samt har 20 riksdagsår. Uppfyller han ålderskravet men har färre riksdagsår, sker en minskning med en tjugondel för varje år under 20 år. Detta gäller även riksdagsmän, äldre än 60 år, om de ej tillhört riksdagen i 20 år.

Visstidspensionen är knuten till ATP-taket men har fått en viss reduktion för att inte en minskning av utbetald belopp efter 67 års ålder skall ske. För

riksdagsman som lämnar riksdagen efter 13 riksdagar — vilket innebär 12 riksdagsår; alla som omvaldes under ATP-valet har bevistat en riksdag mer än de har riksdagsår — kommer det utbetalda visstidspensionsbeloppet att uppgå till 1 044 kronor per månad. Efter skatteavdrag torde detta komma att ligga i närheten av existensminimum i Stockholm. Man får t. o. m. räkna med att om någon riksdagsman nu eller framdeles skulle skilja sig medan han ännu är riksdagsman, får han efter avgång ur riksdagen hos domstol begära jämkning av underhållsbidrag till tidigare hustru eller barn eftersom han inte längre kan fullgöra tidigare åtaganden.

Visstidspensionen kommer vidare endast att utbetalas till de riksdagsmän som icke återgår till statlig eller kommunal tjänst. Däremot erhåller de som återgår till privat tjänst — dit hör bl. a. fackföreningsfunktionärer och egna företagare — denna visstidspension. Har riksdagsman icke fyllt 50 år men tillhört riksdagen i minst tre år, erhåller han engångsersättning, lika med arvode för tre riksdagsmånader. Detta sker för att underlätta de problem en eventuell arbetslöshet kan skapa för de yngre riksdagsmännen, men regeln gäller alltså inte för alla yngre riksdagsmän.

I realiteten tar förslaget alltså sikte på de riksdagsmän, som helt måste lita till denna visstidspension, därför att de inte genom innehav av statlig eller kommunal tjänst eller på annat sätt redan har sin pensionsfråga säkrad.

I år kommer från andra kammaren tretton av de 63 avgående riksdagsmännen under 65 år att uppbära denna visstidspension. Av de riksdagsmän i andra kammaren, som är under 65 år och som erhåller denna pension, får tre hel visstidspension om 20 880 kronor per år, två mellan 16 000 och 18 000 kronor, två något över 12 000 respektive 13 000 kronor och övriga olika belopp under 12 000 kronor. Den lägsta utgående viss-

Rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall m. m.

tidspensionen är 7 308 kronor beräknad på sju riksdagsår. Motsvarande fördelning gäller dem som är över 65 år och har varierande antal riksdagsår.

Att visstidspensionerna inte kunnat bli högre beror på av riksdagen tidigare fattade beslut, dels 1960 om pensionsförmåner med anknytning till ATP-taket, dels — självfallet — på att pensionshöjden är beroende av arvodesersättningen för riksdagsmannaupdraget.

Vi har i vår motion föreslagit att man inte skulle hålla fast vid 1960 års beslut utan antingen i stället låtit principerna för statstjänstemännens pensioner ha fått gälla, innebärande en pension på 65 procent av arvodet, eller att man accepterat enahanda regler som gäller för de kommunala förtroendemännen, där inom parentes pensionen beräknas enbart på antal tjänsteår utan hänsyn till vederbörandes ålder.

Konstitutionsutskottet har begärt, att förvaltningskontoret noga skall följa utvecklingen av hela problematiken kring riksdagsmännens pensionsfråga. Många faktorer måste beaktas i detta sammanhang, bl. a. riksdagens ålderssammansättning, antalet genomgångna riksdagar samt riksdagsmännens reella inkomstlägen. Jag har sammanställt vissa data om dessa problem. Eftersom 1970 års val kommer att gälla båda kamrarnas ledamöter, är beräkningarna utförda för riksdagen som helhet. De avser förhållandena vid utgången av år 1968.

Av riksdagsmännen tillhörde år 1968 16 procent åldersgrupperna 65—79 år, 41 procent 55—64 år, 33 procent 45—54 år, 9 procent 35—44 år. En procent var under 34 år. 58 procent var alltså äldre än 55 år, 78 procent äldre än 50 år.

En liknande undersökning publicerade jag för många år sedan i Tiden; den belyste även invalsåldern. Det är uppenbart, att någon betydande förändring inte inträtt sedan dess, trots två mellanliggande val. Resultaten i denna undersökning stämmer väl överens med

den undersökning, som Olof Jonsson publicerade i Politisk Tidskrift 1965 och som omfattar varje valår under tiden 1867—1965. Medelåldern har enligt denna i första kammaren hela tiden legat omkring 55 år, i andra kammaren mellan 48 och 54 år under perioden som helhet men över 50 år under de senaste 30 åren. Inom alla partier har en tendens förekommit sedan 1912 att vid varje nytt val välja något äldre riksdagsmän.

Bedömes riksdagens sammansättning med hänsyn till antalet bevistade riksdagar, finner man, att nära 15 procent av 1968 års riksdagsmän tillhört riksdagen i minst 20 år, 27 procent mellan 12 och 19 år samt 58 procent mindre än 12 år. Motsvarande förhållanden har säkerligen gällt tidigare år. Bland riksdagsmännen med många riksdagsår återfinns sådana, som invalts vid relativt unga år och som redan då varit eller senare blivit »riksdagsyrkespolitiker», om uttrycket tillåtes. Eftersom nästan hälften av riksdagsmännen har mer än tolv riksdagsår, kommer huvudparten av de ordinarie utskottsplatserna på grund av anciennitetsprinciperna inom riksdagen att besättas av äldre riksdagsmän, vilket ju inte kan aktivisera och radikaliserar riksdagens arbete. Många av de 63 som nu lämnar riksdagens andra kammare har aldrig innehåft ordinarie utskottsplatser.

Eftersom invalsåldern har ett maximum mellan åldrarna 45—55 år, måste dessa riksdagsmän bli 65 respektive 75 år gamla för att erhålla full visstidspension. Samtidigt är omsättningen snabb, och vid varje val inväljes även en relativt stor grupp över 55 år och en ungefär lika stor grupp under 45 år men ytterst få under 35 år. Det innebär att huvudparten av avgående riksdagsmän aldrig kan erhålla full visstidspension eller full pension.

Problemet om visstidspensionering kommer 1969 att ha en helt annan storleksordning än i år. Vid en snabbe-

Rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall m. m.

räkning visar det sig att då endast 88 ledamöter i första och andra kammaren kommer att inneha statlig eller kommunal tjänst och sålunda ej beröras av dagens förslag. I dessa beräkningar ingår icke de i år nyvalda riksdagsmännen.

Den undersökning om riksdagsmännens inkomstförhållanden som är gjord, baseras på uppgifter i taxeringskalendern 1968. Den avser för stockholmare 1967 års taxering och för övriga 1966 års taxering. Den är alltså oenhetlig, men det torde inte spela någon större roll i detta sammanhang.

Cirka 3 procent av alla riksdagsmän hade mellan 150 000 och 315 000 kronor i kommunal beskattningsbar inkomst, ca 8 procent mellan 120 000 och 149 000, ca 6 procent mellan 100 000 och 119 000, ca 14 procent mellan 80 000 och 99 000, ca 11 procent mellan 70 000 och 79 000, ca 14 procent mellan 60 000 och 69 000, ca 17 procent mellan 50 000 och 59 000, ca 9 procent mellan 40 000 och 49 000 och cirka 1 procent — tre personer — mellan 9 000 och 25 000. — Den kommunala beskattningsbara inkomsten är vald, därför att den ger den bästa möjliga måttstock som kan erhållas.

För 16 procent saknas uppgifter; de har antingen ej kunnat identifieras i taxeringskalendern eller haft för låga inkomster.

Om man gör en kumulativ procentuell inkomstfördelning finner man att 17 procent av samtliga riksdagsmän haft över 100 000 kronor, 42 procent över 70 000 och 73 procent över 50 000 kronor i kommunal beskattningsbar inkomst.

Jag har vidare räknat ut medianinkomsten för dem som har känd inkomst och alltså undantagit dem om vilka jag ingenting vet. Medianinkomsten ligger i första kammaren vid ca 70 000 å 74 000 kronor och i andra kammaren vid ca 65 000 å 69 000 kronor. I första kammaren är medianin-

komsten för männen ca 75 000 å 79 000 och för kvinnorna ca 60 000 å 64 000 kronor; för männen i andra kammaren är den ca 65 000 å 69 000 och för kvinnorna ca 60 000.

Uppgifterna om inkomsternas reella storlek är självfallet delvis osäkra, eftersom man inte vet någonting om storleken av olika avdrag, förekomsten av skulder m. m. De angivna beloppen bör höjas med i genomsnitt 10 000 å 15 000 kronor för att ange troliga reella inkomster. Dessutom avser de övertäckande 1966 års taxeringar och är därför sannolikt redan för låga.

Över 100 000 kronor i kommunal beskattningsbar inkomst har statsråd, f. d. statsråd, ordförande i fackföreningar och vissa andra högre tjänstemän i kommunala bostadsföretag samt i statliga och andra företag, högre tjänstemän i privata företag och en del jordbrukare. Mellan 70 000 och 100 000 finns huvudparten av de statligt och kommunalt anställda, övriga funktionärer inom fackföreningar. Men däremot inga partiombudsmän samt övriga inom den statliga och privata sektorn. En del jordbrukare och en del riksdagsmän med olika förtroendeuppdrag får också räknas hit.

Under 50 000 kronor har de riksdagsmän som endast har riksdagsarvode men ingen värlvlönad tjänst vid sidan om. Till denna grupp hör även många jordbrukare. Bland dem för vilka löneuppgifter ej kunnat erhållas finns en övervikt av kvinnor och jordbrukare.

Lönesättningen för riksdagsmännen är med andra ord ytterst oenhetlig med olika regler för olika yrkesgrupper. Statstjänstemännen exempelvis får dubbelt B-avdrag. Kommunala tjänstemän får antingen lyfta hela lönen, åtnjuta olika kompensatoriska förmåner av lön och arvode — ibland med minskning av lönen — eller inte erhålla någon ersättning alls från respektive kommun. Den privata sektorn följer unge-

Rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall m. m.

får samma principer som de som gäller för de kommunala tjänstemännen med hel lön, olika minskningar eller ingen ersättning.

Skulle 1966 års inkomster läggas till grund för en bedömning av löneläget skulle, för riksdagsmän som endast haft riksdagsarvodet, den kommunalt beskattningsbara inkomsten efter ortsavdrag m. m. ha legat vid knappt 35 000 kronor. Det finns endast tre riksdagsmän i denna grupp. Flertalet har tydlig lönekomensation eller inkomster genom andra uppdrag.

De problem som sammanhänger med denna olikartade lönesättning och det olika antal extra uppdrag som parlamentariker kan ha har beaktats bl. a. i USA och England, där man diskuterat parlamentarikernas möjlighet att göra objektiva ställningstaganden. Man har ifrågasatt om de exempelvis skulle få ha olika styrelseuppdrag, och utgångspunkten för bedömningen har varit utredningar om hur de röstat i olika saksfrågor. Som argument mot uppfattningen att parlamentariker inte får ha uppdrag vid sidan av sitt riksdagsarbete kan anföras att de skall ha ett brett och aktuellt kunnande om hur samhället fungerar.

Herr talman! Det är uppenbart att man vid en värdering av hur riksdagen bör vara sammansatt i framtiden måste ta hänsyn till de faktiska inkomstförhållandena för riksdagsmännen. Vid besvarandet av frågan om riksdagens sammansättning måste man ta ställning till om riksdagen skall äga en bred förankring i alla samhällsskikt och typer av yrken eller om uppdraget, på grund av ett lågt faktiskt löne- och pensionsläge, skall vara reserverat för stats- och kommunalanställda, privata företagare, fackföreningsfunktionärer och andra högre inkomsttagare, som löst sin inkomst- och pensionsfråga genom innehav av annan tjänst.

Den totala inkomsten måste, även för riksdagsmän, ligga på sådan nivå att

riksdagen har konkurrenskraft med andra arbetsgivare i samhället. Nödvändigheten av en sådan konkurrenskraft — uttryckt i löner och pensioner — är erkänd i samhället i övrigt samt i många utländska parlament. Självfallet skulle man också, som en enligt tidningarna tydliga bred opinion anser, kunna välja låglöneprincipen för riksdagsmän. Då torde Myrdals tes bli riktig att ett land förtjänar det parlament det självt vill ha.

Genom den lösning riksdagsmännen får på sin löne- och pensionsfråga berövas ingen annan grupp i samhället några förmåner. De belopp det här rör sig om är så obetydliga, att de inte skulle kunna bidra till att lösa problemen för någon minoritetsgrupp. Även om vi i framtiden måste utforma ett system som stämmer med det som gäller för kommunal- och landstingsråd, med bibehållande av förmånerna när och om en riksdagsman får annan tjänst, kommer på grund av skatteprogressiviteten 70—90 procent att återbetalas till staten i form av skatt.

Jag skall i korthet göra vissa jämförelser med övriga lösningar som man kommit fram till inom olika områden i samhället.

Kommunal- och landstingsråd erhåller full pension efter tolv år. För full visstidspension för riksdagsman krävs 20 år. Kommunalrådets pensionsbelopp utgår med 62 procent av underlaget. Om exempelvis ett kommunalråd får en pension om 4 000 kronor i månaden, skulle en riksdagsman med motsvarande villkor få 1 740 kronor i månaden. Kommunalrådets pension är inte samordnad med lön på grund av anställning i annan tjänst, vilket riksdagsledamöternas visstidspension föreslås bli, om de är kommunal- och statsanställda, men däremot inte om de är egna företagare eller privatanställda.

Visstidspensionen för riksdagsman är värdebeständig, medan kommunalrådets pensioner stiger varje år med ett

Rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall m. m.

procenttal som är lika med eller högre än de aktiva kommunaltjänstemännens generella tillägg. Pensionerna blir därför sannolikt högre för kommunalråd och landstingsråd. Tillika gäller att om någon eventuellt skulle bli landstingsråd nu men mister denna befattning om ett par år, kan han ej då erhålla visstidspension, eftersom denna är knuten till tjänsteställningen då man lämnar riksdagen.

De sjukförmåner som riksdagsman åtnjuter uppgår till 90 procent av arvodet. Om en av de avgående riksdagsmännen skulle sjukskriva sig den 31 december 1968, erhåller han alltså denna sjukförmån så länge han är sjuk och ej förtidspensioneras. Sjukskriver han sig först i februari eller mars 1969, då han upplevt vad det innebär att ekonomiskt och samhällsmässigt ha flyttats ned, skall visstidspensionen minskas med utgående sjukförsäkringsförmåner, beräknade på den visstidspension han erhållit.

Herr talman! Jag har i tolv år i riksdagen mer eller mindre fungerat som verksläkare, eftersom riksdagen inte har en egen sådan; det är mycket riksdagen saknar som den ålagt samhället i övrigt att ordna. Jag vet att många riksdagsmän icke kan erhålla friskintyg och därmed ej heller ny anställning. Det är för övrigt svårt för alla som tillhört riksdagen att söka mer kvalificerade tjänster eller helt nytt arbete, oavsett om de står arbetslösa eller icke när de lämnar riksdagen. Konkurrensen är i dag hård; detta gäller alla yrken. Riksdagstiden är närmast misskrediterande, när man söker annan tjänst, eftersom man ej fortbildats inom det tidigare yrket utan har mångåriga kunskapsluckor. Man får ej heller räkna tjänsteår för sin riksdagstid.

De riksdagsmän som ej omedelbart eller inom tre månader kan erhålla nytt arbete hänvisas till normala kanaler ute i samhället. De som är över 60 år gamla kan erhålla omställningsbidrag om i

princip 800 kronor per månad. Övriga hänvisas till arbetsförmedlingen eller till socialnämnden, där maximibeloppet för makar utan barn är 9 000 kronor per år och alltså i realiteten högre än vissa nu utgående visstidspensioner.

Om riksdagen behåller denna lösning för all framtid, innebär detta en press på de politiska partierna eller på andra instanser att försöka omhänderta riksdagsmännen och ge dem olika befattningar, vilkas löneläge närmar sig deras tidigare inkomster. Många är säkerligen förtjänta av denna befordran, men många är sjuka, utslitna eller för gamla och borde ej erhålla sådana befattningar. Det kan inte vara riktigt att riksdagen inte kan finna former för att lösa dessa problem utan skjuter dem ifrån sig till andra instanser i samhället. En lösning enligt de regler som gäller för de kommunala förtroendemännen skulle innebära att riksdagen själv löste sin egen problematik. Den kritik som skulle riktas mot riksdagen — att många då liksom nu skulle bli överbetalda — har starkt begränsad sanning i ett samhälle med uttalad skatteprogressivitet.

Det förslag, som förvaltningskontoret har framlagt, var låst genom tidigare av riksdagen fattade beslut om arvode och om pensionstak. Förslaget framlades vidare så sent, att konstitutionsutskottet i realiteten var bundet och ej kunde utforma några andra lösningar. Jag noterar dock med stor tacksamhet att konstitutionsutskottet begärt att förvaltningskontoret noga skall följa utvecklingen, och jag hoppas att detta innebär att förvaltningskontoret gör en förutsettningslös utredning till år 1969. Denna bör kanske också lämpligen innefatta en utredning om vad som hänt de riksdagsmän som lämnat riksdagen, exempelvis under de senaste fyra åren.

Herr talman! Det kan ej vara riktigt att vi stannar inför en lösning som ger »låglönegruppen» inom riksdagen en inhuman hjälp, därför att huvudparten av oss redan har sin pensionsfråga löst.

Rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall m. m.

Den kommer att vara löst, oavsett hur riksdagen utformar lösningen för sin »låglönegrupp».

Finner man vid en kommande behandling av frågan före 1970 en lösning som är bättre än den nuvarande, måste olika samordningsproblem lösas och och även problem för riksdagsmän som tidigare avgått.

Mitt yrkande är utformat med hänsyn till dessa problem, och jag hoppas riksdagen behåller sin tradition att genom införande av retroaktivt gällande bestämmelser för pensioner lösa problemen för de riksdagsmän som avgått före 1969, respektive för de riksdagsmän som nu uppbär pensioner enligt nu gällande regler, om mitt yrkande godtages av riksdagen.

Det finns en möjlighet att inom nu framlagt förslag tillgodose kraven på förnygring av riksdagen och god rekrytering av densamma med en samtidigt i viss mån human verkande visstidspensionering för de riksdagsmän som kommer att erhålla denna hel eller reducerad och ha den som enda inkomstkälla i framtiden. Om man ersätter 20-årsgränsen för hel visstidspension med en 12-årsgräns kan man uppnå allt detta.

Herr talman! Jag ber därför att få yrka, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan med ändringarna,

att 1 mom. andra stycket i lagförslaget får följande lydelse:

För hel visstidspension erfordras minst tolv riksdagsår. Sådan pension utgör för månad 30 procent av det vid varje tidpunkt gällande basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring. Då antalet riksdagsår är mindre än tolv och rätt till pension föreligger, utgör den månatliga pensionen för varje riksdagsår 2,5 procent av förenämnda basbelopp.

och att riksdagens förvaltningskontor får i uppdrag att framlägga förslag till motsvarande ändringar i redan gäl-

lande regler om pension för riksdagens ledamöter och deras efterlevande.

I detta anförande, under vilket herr andre vice talmannen ånyo övertog ledningen av förhandlingarna, instämde fru Eriksson i Stockholm (s) samt herrar Andersson i Örebro (fp) och Kellgren (s).

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Efter denna grundläggande och djuplodande analys som fru Sjövall gjort kommer det som jag nu skall säga att bli mycket annorlunda.

Detta är ju en fråga där man lätt kan bli missförstådd. Egentligen skulle man väga varje ord på guldväg — jag har emellertid aldrig varit utrustad med någon sådan. Därför vill jag slå fast, att jag har mycket stora sympatier för det förslag från förvaltningskontorets styrelse som nu föreligger. Mycket av tankarna i detta anser jag riktiga, men vad jag vänder mig mot är den praktiska utformningen. Vid utformningen har man pekat på vissa fall, då dessa vidgade möjligheter till ersättning kan vara berättigade, men i den praktiska tillämpningen vill man göra det aktuellt även för många andra, där inte dessa motiv föreligger.

Jag har motionerat om att ärendet måtte återremitteras till förvaltningskontoret och att vi därifrån skall få ett nytt förslag som innehåller en viss form av behovsprövning. Jag menar alltså, att vi där det verkligen föreligger behov — och sådana fall finns, även om jag inte tror att de är många — skall kunna vara litet generösa, precis som fru Sjövall vill, eller kanske avsevärt mera generösa, men vi bör inte dela ut pengar till en mängd människor som inte behöver dem. Jag tror att det skulle bli fallet. Det kan inte vara rimligt eller riktigt att människor som återgår till en mycket välavlönad anställning i allmän eller enskild tjänst, som kanske har ett välfyllt bankfack och ett gott aktieinnehav, under myc-

Rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall m. n.

ket lång tid — samtidigt som de utövar sitt värlövnade arbete — dessutom skulle uppbära pension från riksdagen. Jag finner detta vara alldeles orimligt och kan inte ställa mig bakom ett sådant system.

Nu motiveras förslaget med att det skulle främja en ökad cirkulation bland riksdagsmännen. Jag vet inte om detta påstående håller — väljarna sköter rätt bra om den saken. Ur min partipolitiska synpunkt var det kanske inte så bra sist, men cirkulation blev det i alla fall! 71 riksdagsledamöter lämnar nu riksdagen, de flesta med stor saknad bland dem som är kvar. Men 71 är dock ganska många. Det verkar då som om cirkulationen flöt ganska bra utan något nytt system. Dessutom är det väl väljarna som skall sköta cirkulationen och inte partipampar eller förvaltningskontoret som skall komma med några pekpinor. I en sund och väl fungerande demokrati är det enbart väljarna som skall nominera kandidaterna och säga till om vem de vill ha in i riksdagen. Väljarna skall avgöra om de vill ha en äldre eller en yngre riksdagsman, och de får inte ens påverkas av förvaltningskontoret.

Man jämför med de förhållanden som råder för borgarråd, kommunalråd, landstingsråd och allt vad det nu heter. För dem utgår ganska furstliga löner och dito pensioner. Det är dock en viss skillnad. De är heltidsanställda under den tid de innehar sin befattning, vilket vi riksdagsmän inte är. Jag skulle se det som en stor fara ur demokratisk synpunkt, om vi finge heltidsanställda riksdagsmän, yrkespolitiker som fru Sjövall kallar dem. Jag tror att det vore olyckligt om vi tappade sambandet med verksamheten ute i samhället i andra sammanhang än de politiska. Det låter litet illa om vi så småningom skall få något som vi kallar riksdagsråd eller något annat — riksråd låter ännu pampigare men den titeln är kanske upptagen.

Sedan får man nog säga att tidpunkten är litet illa vald om man vill genomföra detta förslag utan hänsyn till behov eller icke behov. Vi diskuterar här i kammaren låglöneproblemen utan att komma till rätta med dem. Vi har en besvärande arbetslöshet. I morse diskuterade vi nedläggandet av ett statligt företag, där 170 personer kommer att bli arbetslösa. Kan inte dessa komma i åtnjutande av någon sorts pension, en nödtidspension eller något liknande? Enbart av ordet framgår att en sådan pension skulle vara väl så angelägen som en visstidspension åt riksdagsmännen.

Rent allmänt tror jag, herr talman, att vi skall akta oss för att omge oss för mycket med privilegier, att bli en sorts skrå som fjärrmar sig från vardagen och från medborgarna, från folket ute i landet. En sund demokrati vilar rätt mycket på den grad av förtroende som folk i allmänhet hyser för riksdagen och för riksdagsmännen. Jag tror också att vi har all anledning att vara rädda om det förtroendet.

Detta är i korthet vad som ligger bakom min motion, som innebär att man begär ett nytt förslag, enligt vilket en behovsprövning införes. Därigenom skulle vi kanske kunna komma fram till en betydligt mera generös lösning av frågan om var en pension verkligen behövs. Det går också att vara mera generös där det behövs, om man spar de pengar som inte behöver utbetalas.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till motion II:1310. Jag vill framhålla att jag givetvis däri innesluter att det nya förslaget skall ha retroaktiv verkan, d. v. s. omfatta även dem som nu avgår i och med denna riksdags slut.

Herr THUNBORG (vpk):

Herr talman! I våra motioner I:1027 och II:1299 har vi underkänt de motiveringar som riksdagens förvaltnings-

Rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall m. m.

kontor anför som stöd för sitt förslag om inrättande av visstidspensioner åt riksdagsledamöter. Eftersom konstitutionsutskottets utlåtande i stort sett är en kopia av förvaltningskontorets förslag måste vi följdriktigt även ge underbetyg åt utskottets resonemang.

Jag vill här inflicka, herr talman, att fru Sjövall och vi har diametralt olika utgångspunkter för vårt resonemang. Medan fru Sjövall betraktar riksdagsledamöter som en ekonomiskt och socialt eftersatt grupp i samhället betraktar vi dem som en ganska privilegierad grupp.

Det förhållandet att borgarråd och kommunalråd har en pensionsålder som bara kan jämföras med den som kaptenen och danskonstens utövare har finner vi inte vara något skäl för att pensionera riksdagsledamöter som avgår vid 50 års ålder. En sådan åtgärd är endast ägnad att vidga klyftorna i fråga om sociala förmåner. Den är ett sabotage mot alla utjämningssträvanden och en utmaning mot alla hårt arbetande människor i vårt land vilkas pensionsålder är 67 år.

Jag erinrar mycket kort, herr talman, om debatten i kammaren förra veckan i samband med beslutet att tillsätta en utredning i syfte att föreslå en sänkning av underjordsarbetarnas pensionsålder. Vilken tveksamhet rådde inte då om huruvida man kunde tänka sig att ta ett steg ned till 60 år; man stannade vid 63 år. Någon liknande tveksamhet föreligger inte i detta fall.

Inom parentes vill jag emellertid som positivt notera att utskottet »hyst en viss tvekan om 45-årsgränsen». Utskottets tvekan har resulterat i att man höjt åldersgränsen till 50 år, men det gör inte förslaget nämnvärt bättre.

Vi delar den uppfattning som uttalades i ledaren i tidningen Nya Norrland den 8 november: »Att ge en avpolletterad 50-åring 21 000 kronor om året fram till den ordinarie pensionsåldern som tack för sex års riksdags-

arbete är en utmaning mot all anständighet. Det går inte att hänvisa till 50-åringarnas svåra läge på arbetsmarknaden. Skogsarbetare Karlsson i västra Ångermanland kan, när han blir utstampad ur arbetslivet och om han är 60 år, få 800 beskattningsbara kronor i månaden av samma statsmakter, som nu själva enligt riksdagens förvaltningskontor skulle honoreras med 1 740 kronor i månaden tio år tidigare.» Nya Norrland föreslår liksom vi gör i vår motion att förslaget åker i papperskorren.

Förutom den exceptionellt låga pensionsåldern är förslaget behäftat med en rad brister. Jag vill nämna en sådan — både fru Sjövall och herr Sjöholm har varit inne på den — nämligen avsaknaden av jämställdhet även bland dem som kvalificerat sig till s. k. visstidspension. Enligt lagförslaget är det bara sådana före detta riksdagsledamöter som uppbär förtidspension, lön eller egenpension på grund av anställning i allmän tjänst, som får reducerad eller ingen visstidspension. Däremot kan en riksdagsledamot ha obegränsade inkomster i form av lön från privat arbetsgivare, organisationer etc. Det gäller mina kolleger, bl. a. de som är fackliga funktionärer.

Vidare kan man ha inkomst av egen rörelse eller inkomst i form av avkastning på kapital. Om en f. d. riksdagsman bara aktar sig för att återgå till eller ta ny anställning i allmän tjänst, så kan vederbörande uppbära livstidspension som påslag till annan inkomst i 10, 15 eller 17 år.

Herr talman! Ett förslag som så genomgående karakteriseras av orättvisor måste förkastas. Jag ber att få yrka bifall till motionerna I:1027 och II:1299.

Fru SJÖVALL (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Thunborg tillhör inte de riksdagsmän av den kvalitet som jag har talat om. Han kan tydligen inte

Rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall m. m.

läsa innantill utan godtar vad som står i tidningarna. Däremot tillhör han i likhet med mig den grupp som har sin pensionsfråga säkrad.

Herr THUNBORG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Även om jag skulle ha varit kvalificerad för en sådan visstidspension, så håller jag det inte för utslutet att jag skulle ha så pass mycket moral kvar att jag kunde se principiellt på dessa frågor.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Det skulle vara frestande, trots att vi befinner oss i riksdagens uppbrottstimme, att ta upp en debatt om hur ett modern parlament skall fungera. Jag håller med fru Sjövall om att vi haft mycket litet debatt kring de frågorna. Men det skulle väl kanhända ändå föra för långt att gå in mer i detalj på de tingen. Jag vill emellertid gärna säga att jag i långa stycken har samma syn på dessa frågor som fru Sjövall.

Hon har också refererat den internationella debatten. Får jag, herr talman, bara erinra om att man i våras diskuterade och fattade beslut om dessa frågor i den tyska förbundsdagen. I den proposition som därvid lades fram heter det bl. a. att den parlamentariska demokratin inte kan och får tillåta sig att avstå från sådana politiska begåvningar, vilka är kvalificerade för ett förbundsdagsmandat men som icke kan och vill riskera en oviss och osäker framtid för sig själv och familjen. Då skulle nämligen förbundsdagen komma att bestå av tjänstemän, av representanter för företag eller föreningar eller av andra ledamöter som är välsituerade på det ena eller andra sättet.

Det finns anledning att understryka att den här frågan inte bara bör ses ur de enskilda riksdagsmännens synpunkt utan också ur väljarförsamlingarnas synpunkt. I det sammanhanget er-

inrar jag mig att förre riksdagsmannen Ture Nerman skrev en bok om sina erfarenheter från riksdagsarbetet. Jag kommer inte ihåg vad boken heter, men han betecknade sin verksamhet i riksdagen som »Riksdagen första resan» och »Riksdagen andra resan». Han skrev en artikel i denna bok under rubriken »Att vara riksdagsman». I denna artikel räknar han upp en rad förmåner som riksdagsmännen har.

Jag skall inte läsa upp dem, men en av de första han erinrar om är att en riksdagsman har en säker inkomst i åtta respektive fyra år, och så säger han: »Någon gång omväls tyvärr någon av ekonomiska skäl, socialhjälp, ett väljarnas fattigdomsbevis.» Där tycker jag han har påpekat något som är väsentligt i sammanhanget, nämligen att väljarförsamlingarna, de som nominerar riksdagsmännen, befinner sig i ett besvärligt predikament just därför att de är väl medvetna om att vederbörande riksdagsman, ledamot, om han eller hon inte blir omvald kan råka i en synnerligen svår ekonomisk situation.

Jag har ingen anledning att närmare gå in på det föreliggande förslaget. Så långt jag kunde följa fru Sjövalls anförande tyckte jag att hon på ett föredömligt sätt presenterade det. Även i fråga om riksdagens behov av en pressombudsman — en fråga som vi hade uppe till debatt för något år sedan — delar jag hennes synpunkter.

Det är också riktigt, som fru Sjövall säger, att vi i konstitutionsutskottet närmast sett de kommunala förtroendemännens pensionsformer som en modell för en framtida lösning. Men det är också riktigt att vi i nuvarande läge måste ta hänsyn till de pensionsbestämmelser som riksdagen redan tidigare fastställt för de riksdagsmän som redan lämnat arbetet. Det är i den situationen vi har befunnit oss när vi i utskottet haft att ta ställning till förvaltningskontorets förslag. Vi har på nära nog samtliga punkter tillstyrkt förslaget men samti-

Rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall m. m.

digt gjort uttalanden som gör det möjligt att ta upp denna fråga på nytt och därvid företa en närmare undersökning av de ting som påtalats i denna debatt. Det föreliggande förslaget är ingalunda någon lösning för all framtid. Som framgår av utskottets betänkande pågår inom förvaltningskontoret en översyn av riksdagsledamöternas traktamenten och andra förhållanden.

Herr Sjöholm företräder en helt annan mening än fru Sjövall. Han menade att vi på detta område skulle föra in en behovsprövning. Personligen måste jag säga att behovet av trygghet för riksdagsmannen och hans familj kanhända främst är knutet till pensionsbestämmelserna och mindre till arvodet, lönen. Herr Sjöholm vill alltså införa en behovsprövning av pensionen. Jag måste säga att det enligt mitt betraktelsesätt finns ett lika fullgott skäl att införa en behovsprövning av arvodet till en rad riksdagsmän. För en del riksdagsmän skulle det uppenbarligen vara tillräckligt med den uppflyttning i rangrullan som ett ledamotskap i kammaren medför; vederbörande befinner sig alltså i en sådan ekonomisk situation att han eller hon icke behöver något tillskott av allmänna medel för att fullgöra sina uppgifter här i riksdagen. Men på det sättet kan vi ju ändå inte lösa problemen, herr Sjöholm.

Herr Sjöholm talade också om privilegier. Jag har en annan uppfattning än han på den punkten. Jag tycker personligen att det är ett privilegium att få lov att uppbära en viss del av lön av tjänst som man inte fullgör. Det tycker jag är ett större privilegium än det som herr Sjöholm här talade om. När man i pressen presenterat detta förslag på det sätt som herr Sjöholm har tillåtit sig göra finns det anledning att erinra om det gamla ordspråket att man skall inte kasta sten när man sitter i glashus.

Till herr Thunborg vill jag säga att man visserligen kan göra jämförelser

med underjordsarbetarna, men enligt vad jag vet får deras fackliga ombudsman i likhet med andra fackliga ombudsmän en pension när han är 60 år och då får han ungefär 70 procent av utgående lön. Det finns enligt mitt sätt att se ingen anledning att diskutera denna fråga på det sätt som herr Thunborg gör.

Jag skall inte uppehålla mig mera vid detta. Jag ber bara att med de anförda synpunkterna få yrka bifall till det föreliggande förslaget av konstitutionsutskottet.

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Adamsson är motståndare till behovsprövning. Det är ju ganska anmärkningsvärt att konstitutionsutskottet självt är inne på tanken på behovsprövning i vissa fall. När vederbörande är under 50 år skall man nämligen ha en form av behovsprövning. Varför skall man inte vara konsekvent? Man är ju inte alldeles främmande för någon form av behovsprövning.

Skulle inte herr Adamsson kunna instämma med mig, om man kunde ordna en bra behovsprövning så att de som verkligen var i behov därav fick ett betydligt generösare stöd, medan de som absolut inte behövde det skulle vara utan? Skulle inte herr Adamsson tycka att det vore ett bra system? Vidare finner jag det vara litet underligt att herr Adamsson dragit in detta att statsanställda och kommunalanställda kan uppbära lön. Det är en avtalsfråga, herr Adamsson. Jag har inte varit med i någon avtalsdelegation och har inte på något sätt påverkat resultatet utan får finna mig i vad man där beslutar.

Att man skulle behovspröva arvode- na i riksdagen var ännu mera anmärkningsvärt. Pensionen motiveras ju med trygghetsbehovet. Men det är väl inte meningen att hela riksdagen skall vara någon sorts försörjningsinrättning, en församling för att tillgodose medlem-

Rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall m. m.

marnas trygghetsbehov. Det verkar visserligen som om herr Adamsson hyser den uppfattningen att man skall välja in människor i riksdagen för att de skall bli försörjda. Jag vet inte om något parti tillämpar den principen när man nominerar kandidater. Jag känner inte till det, men det förefaller som om det låg nära till hands för herr Adamsson att ha den meningen.

Herr THUNBORG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag trodde inte att det skulle vara nödvändigt att här deklarerar min inställning till de fackliga funktionärens pensionsålder, men eftersom herr Adamsson nämnde detta, skulle jag vilja ta tillfället i akt för att göra det. Dessa är också resultatet av majoritetsbeslut. Det innebär inte att alla som är verksamma inom fackförbundet har instämt i detta beslut.

Om jag skulle säga ett par ord om min principiella inställning vill jag nämna att förtroendemän — jag understryker att detta gäller såväl på det fackliga som på det politiska planet — icke bör ha ekonomiska och sociala förmåner som avviker ifrån dem som medlemmarna har och de människor som de skall företräda i olika sammanhang. En orättvisa rättfärdigar väl inte en annan.

Jag har deklarerat min principiella inställning på det fackliga planet. Den är oförändrad också i denna fråga.

Herr ADAMSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Thunborgs resonemang leder otvivelaktigt till en behovsprövning, d. v. s. en undersökning med hänsyn till de löner och den ersättning som en riksdagsman har innan han kommer in i riksdagen. Han skall inte ha vare sig mer eller mindre. Det synes kunna vara en utgångspunkt för ett resonemang. Det är klart att man kan resonera på det sättet, herr

Thunborg. Men jag tror inte det är möjligt att lösa riksdagsmännens arvodesfråga och deras pensionsfråga efter de linjerna.

Herr Sjöholm säger att detta är en avtalsfråga. Nej, riksdagen har själv haft att ta ställning till hur arvodena skall vara utformade för riksdagsmännen. Det är klart att vi härvid kan ta hänsyn till huruvida riksdagsmännen har inkomster förutom riksdagsarvodet, så det behöver inte alls ha någonting att göra med avtalet, herr Sjöholm. Uppriktigt sagt tror jag emellertid inte att någon skulle kunna känna tillfredsställelse över att det utses vissa riksdagsledamöter som skulle sitta och pröva vederbörandes ekonomiska omständigheter för att lösa dessa frågor. Vi måste nog försöka finna ett mera generellt verkande system och måste nog också tänka oss att det framdeles skall vara något generösare än det nuvarande förslaget.

Herr LARSSON i Stockholm (fp):

Herr talman! Med hänsyn till att jag i höst inte besvärat kammaren särskilt mycket med inlägg må det väl vara mig förlåtet att jag på min sista dag här i riksdagen tar till orda och under några minuter tar kammarens tid i anspråk.

Det föreliggande ärendet kan väl också anses som ett särskilt bra ämne för en avgående riksdagsman att yttra sig i. Jag skall emellertid inskränka mig till att i korthet ta upp en enda sak, nämligen den åtskillnad som görs mellan de i allmän och enskild tjänst sysselsatta.

Beträffande de låginkomstgrupper som det på båda hållen kan gälla är det klart, att en person som återgår till ett lågavlönat yrke i enskild tjänst får en pension, om han exempelvis nyss fyllt 50 år och varit medlem i riksdagen i tio år. Enligt det föreliggande förslaget bör han kunna få cirka 10 000 kronor i årlig pension. Detta gäller alltså om han går till enskild tjänst. Han

Rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall m. m.

kanske gör detta och har måhända en lägre befattning under några år. Så råkar kanske det företag där han är anställd ut för vissa besvärligheter som medför att det måste rationalisera — det kan för all del inträffa utan att man råkar ut för svårigheter — men så småningom får han meddelande om att han lämpligen bör söka sig en ny anställning.

Då är han 50—60 år gammal, och vi känner väl alla till hurdant läget på arbetsmarknaden är för den äldre arbetskraften. Det är nog inte så lätt för honom att få en motsvarande anställning, och den sektor inom vilken han kan söka är så mycket mer begränsad som han inte gärna kan söka kommunal eller statlig tjänst, ty om han får en befattning liknande den han har mister han 10 000 kronor i årlig inkomst.

Enligt min mening är detta ett orimligt förhållande. Jag har inte heller kunnat utläsa av förslaget att det motsatta gäller om han har allmän tjänst när han lämnar riksdagsuppdraget och sedermera får enskild tjänst. Jag förmodar att riksdagen i detta fall inte alls anser sig ha någon skyldighet att ge honom visstidspension. I varje fall har jag inte kunnat utläsa det ur förslaget.

Jag kan inte finna något egentligt skäl för att visstidspensioneringen på sätt som här föreslås skall samordnas med den statliga eller allmänna tjänsten. En viss samordning sker ju till riksdagsmännens särskilda pension, som i stort sett utgick också under 1950-talet, men den är så till vida begränsad som man måste komma upp till ett visst sammanlagt inkomstbelopp för statlig tjänst eller pension plus den särskilda riksdagspensionen för att det skall bli avräkningsbart. I föreliggande förslag har man gjort hela visstidspensionen avräkningsbar. Det förvånar mig att man gjort denna samordning. Pensionen är ju inte knuten till ATP — som är samordnad med de statliga tjänsterna på ett särskilt sätt — även om

man utgår från samma basbelopp.

Om man räknat med att i varje fall de i statlig tjänst anställda har haft en viss del av sin lön under den tid de suttit i riksdagen, så är väl den saken numera närmast en avtalsfråga. Från början, när tjänstemännen inte hade avtalsrätt, var det kanske en lagfråga. Hur som helst kan jag inte finna att förslaget ger uttryck för någon solidaritet med de lägre inkomsttagarna bland riksdagsmännen. Det kan inte vara riktigt att en högvälönad i enskild tjänst skall komma i åtnjutande av visstidspensionen, medan samtidigt en i allmän tjänst lågvälönad blir helt utan. Utskottet skriver nu att styrelsen för förvaltningskontoret bör uppmärksamma eventuella behov av ändringar i reglerna, och man får verkligen hoppas att en ändring kommer till stånd ganska snart i vad gäller denna del av förslaget.

Herr talman! Jag vill sluta med att upprepa att jag inte har kunnat finna någon förklaring till varför man gjort denna direkta samordning utan någon som helst minimiinkomstgräns.

Herr talmannen återtog ånyo ledningen av förhandlingarna.

Herr RUBIN (mbs):

Herr talman! I samband med detta ärende om pension för riksdagsledamöter i vissa fall har utskottet behandlat min motion II: 647 i vilken föreslås att riksdagsman som avgår i samband med enkammarreformen får skäligen pension. Huvuddragen i min motion utformades för flera år sedan, och min tanke var då liksom nu att införa någon form av avgångsvederlag för riksdagsledamot som fyllt 60 år och bevisat minst fyra riksdagar.

Tanken med ett sådant avgångsvederlag var att skapa större rörlighet i personbesättningen här i riksdagen, d. v. s. att genom detta vederlag göra det lika attraktivt att sluta i riksdagen som att

Rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall m. m.

komma hit. När min motion skrevs under den allmänna motionstiden hade antalet ledamöter i den nya enkammarriksdagen ännu inte fastställts, och eftersom jag och många med mig ansåg och anser att en riksdag med 350 ledamöter är förbunden med allvarliga olägenheter ville jag att den blivande enkammarriksdagens storlek skulle bedömas utan hänsynstagande till nuvarande riksdagsmäns förhållanden. Därför förordade jag synnerligen liberala pensionsbestämmelser för de riksdagsmän som skulle lämna riksdagen i samband med enkammarreformen.

Tyvärr fastställde riksdagen som vilande förslag antalet ledamöter till en så hög siffra som 350 och därmed är den delen i min motion kanske inte längre aktuell. Men som jag förut nämnde framfördes även i motionen tanken på avgångsvederlag och liberala pensionsbestämmelser i skäligen omfattning.

Om riksdagsarbetet skall utföras på rätt sätt är det så krävande att ledamoten inte har tid att sköta sitt civila arbete annat än oftast mycket sporadiskt. Utskottet påpekar så riktigt i sitt utlåtande att riksdagen måste rätta sig efter en arbetsbörda som ligger omkring 50 procent över den som fanns 1949, då systemet med vår- och höst-session infördes. Riksdagsarbetet kan inte och får inte heller betraktas som en bisyssla, utan ledamoten måste givetvis fördjupa demokratin genom att på allt sätt upprätthålla kontakt med väljare och organisationer för att kunna göra en tillfredsställande insats vid behandlingen av olika ärenden här i riksdagen. Riksdagsledamoten hinner därför som jag förut sade kanske endast sporadiskt med att ägna sig åt sitt civila arbete. I den tekniska och dynamiska tid vi lever kommer hon eller han att få större eller mindre svårigheter att bibehålla eller förnya sig inom det civila yrket.

En konsekvens av detta är givetvis att vederbörande politiker försöker drö-

ja sig kvar i riksdagen. Varje gång mandatet står under omval gör hon eller han av naturliga skäl allvarliga ansträngningar för att inte bli utslagen och därmed ställas inför en kanske svår situation på den civila arbetsmarknaden.

I en rad av länder har man, såsom jag påpekat i min motion, förutsett detta problem och infört vad som skulle kunna betecknas som avgångsvederlag för riksdagsmän. För att ta några exempel kan jag nämna att en stortingsrepresentant i Norge, som varit ledamot i mer än tolv månader i sträck, erhåller arvode tre månader efter utgången av sin mandattid, d. v. s. en ordning motsvarande den som föreslås i dag. I Holland får riksdagsledamoten ett avgångsbidrag i minst två år, uträknat efter en sjunkande procentskala. I Västtyskland, Österrike och Danmark får riksdagsledamoten avgångsvederlag under tre månader efter det att vederbörande lämnat parlamentet.

Mitt främsta argument för avgångsvederlag är, såsom jag tidigare nämnt, att stimulera till en naturlig avgång från riksdagen och att göra det så attraktivt som möjligt att lämna riksdagen — allt för att få till stånd ett mera naturligt skifte av riksdagsmän, särskilt med tanke på att få in nya krafter. Jag måste dock hålla med herr Sjöholm om att det kan finnas vissa betänkligheter mot det framlagda förslaget till pension och avgångsvederlag, då dessa ju föreslås bli generella, utan behovsprövning.

Den som t. ex. återgår till en direktörsstol med en kanske sexsiffrig inkomst får nu enligt förslaget, om han uppfyller fordringarna, pension av skattemedel intill 67 års ålder. Att fullt arbetsföra och framför allt högavlönade personer skall kvittera ut pension av den anledningen att de tidigare uppburit en väl tilltagen lön av staten gör mig verkligen fundersam, då enligt min mening en behovsprövning i någon

Rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall m. m.

form skulle vara att föredraga. Utskottet erinrar dock i sitt utlåtande om att en allmän översyn av ersättningsstadgan pågår inom förvaltningskontoret, och min förhoppning är då givetvis att man tar hänsyn till vad jag nu och även i min motion anför.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Det kan verka meningslöst att kämpa mot ett enigt konstitutionsutskott, men jag vill ändå helt kortfattat framföra några synpunkter på den fråga vi nu behandlar.

Tillsammans med herr Jonasson har jag väckt en motion vari föreslås »att bestämmelserna i ersättningsstadgan utformas så att visstidspension utgår efter fyllda 60 år och om särskilda skäl föreligger 55 år». Detta yrkande har vi knutit an till det s. k. äldrestödet som riksdagen fattade beslut om för inte så länge sedan.

Vi är medvetna om att det i vissa fall kan uppstå problem för de riksdagsledamöter det här är fråga om, men vi anser det vara principiellt felaktigt att vi som riksdagsledamöter beslutar om förmåner för oss själva som inte kommer andra grupper till del. Det finns så många människor i vårt samhälle som ställs i betydligt svårare situationer, men trots detta beslutar vi i sådana fall inte om generella förmåner. Den motivering som utskottet anför för sitt avstyrkande av motionen anser jag lika mycket tala för att det finns ett starkt berättigande i vårt yrkande.

I motionen har vi uttalat att de ekonomiska trygghetsfrågorna givetvis är mycket väsentliga, men detta gäller ju inte enbart för riksdagens ledamöter utan har giltighet för alla medborgare. Därför är det angeläget att trygghetsfrågorna så långt möjligt ordnas lika för alla.

Det har förts en jämlikhetsdebatt här i landet, och den pågår med ökande intensitet. När det gäller att skapa bättre jämlikhet anser jag att det inte är

riksdagsmännen som bör komma i första hand. Om vi genomför konstitutionsutskottets förslag ökar vi klyftorna, och jag vågar påstå att det inte blir lättare att komma till rätta med jämlikhetsfrågorna.

Här har gjorts jämförelser med kommunalrådets pensioner. Men vad är det som säger att pensionsbestämmelserna just för kommunalråden utformats så genialiskt att vi bör följa dessa bestämmelser här i riksdagen?

Herr talman? Eftersom det inte finns någon lagtext medtagen i vår motion har jag inte möjlighet att ställa yrkande om bifall till motionen. I stället ber jag att få yrka bifall till de likalydande motionerna I: 1035 och II: 1309. Motionen i andra kammaren har undertecknats av herrar Eriksson i Bäckmora och Johansson i Skärstad, och förslaget går ut på att riksdagen i skrivelse till förvaltningskontoret skall hemställa att nytt förslag i ärendet föreläggs 1969 års riksdag.

I detta anförande instämde herrar *Johansson* i Skärstad och *Jonasson* (båda cp).

Herr KELLGREN (s):

Herr talman! Jag vill gärna göra en liten historisk återblick när vi nu diskuterar denna fråga.

Ser vi på behandlingen av riksdagsmännens löne- och trygghetsfrågor genom årtiondena finner vi att det ständigt varit en allvarlig kamp mellan vad vi skulle kunna kalla mera radikala intressen och konservativa intressen. Vilka har då varit konservativa i dessa frågor? Jo, det har alltid varit de som haft det väl ordnat för sig. I historisk tid har det varit jordbrukarna, de som varit rentierer och de som varit egna företagare och alltså haft den trygghet som bestått i en egen verksamhet. De radikala intressena har hela tiden företrots av de grupper som endast haft lönearbete att falla tillbaka på. Dessa

Rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall m. m.

har varit intresserade av att höja riksdagsarvodena och också av att få trygghetsfrågorna lösta på ett tillfredsställande sätt.

Skall man i dag gå den traditionella radikalismens väg när det gäller att lösa dessa frågor måste man se till att riksdagsmännen får så hyggliga och goda löneförhållanden som det över huvud taget är möjligt att åstadkomma. Dessutom måste man lösa deras pensionsfrågor på ett tillfredsställande sätt. Detta skall vi enligt min mening göra med den motiveringen att riksdagsmännen måste få vara så vettiga och förnuftiga som det är möjligt. Men sådana riksdagsmän kan inte uppbringas åt svenska folket, om vi inte ser till att riksdagsmännen är ekonomiskt oberoende under den period de sitter i riksdagen. Då måste trygghetsförmånerna vara ordnade.

En annan sak som är lika väsentlig är att omsättningen av riksdagsmän bör vara så snabb som möjligt. Detta är önskvärt med hänsyn till den ökade arbetsbelastningen och förslitningen av människor som sysslar med allmänna frågor. Det blir inte möjligt att genomföra denna snabba omsättning om trygghetsfrågorna för riksdagsmännen inte är lösta.

Herr talman! Med stöd av det anförda kommer jag att yrka bifall till det förslag som fru Sjövall framlagt i denna kammare.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr TALMANNEN yttrade:

Utskottets hemställan företages till avgörande momentvis. Beträffande mom. A upptages först det i motionerna I: 1027 och II: 1299 samt II: 1310 framställda yrkandet om avslag å det föreliggande förslaget till bestämmelser angående rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall.

Om avslagsyrkandet *avslås* upptages det av fru Sjövall under överläggning-

en framställda yrkandet om viss ändring i de föreslagna bestämmelserna.

Skulle avslagsyrkandet däremot *bifallas* ställes propositioner beträffande de i motionerna II: 1310 samt I: 1035 och II: 1309 framställda yrkandena om visst uppdrag åt riksdagens förvaltningskontor, varefter utskottets hemställan i övrigt under mom. A ställes under proposition i ett sammanhang.

Mom. A

Det i motionerna I: 1027 och II: 1299 samt II: 1310 framställda yrkandet om avslag å det föreliggande förslaget till bestämmelser angående rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall.

Herr talmannen gav propositioner på bifall till eller avslag å nämnda yrkande; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Sjöholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren avslår det i motionerna I: 1027 och II: 1299 samt II: 1310 framställda yrkandet om avslag å det föreliggande lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit detta motionsyrkande.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Sjöholm begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst om-

Beskattningen som miljöpolitiskt instrument, m. n.

röstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 187 ja och 20 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså avslagit yrkandet i fråga.

Fru SJÖVALLS ändringsyrkande

Herr talmannen gav härefter propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av fru Sjövall under överläggningen framställda yrkandet om viss ändring av utskottets hemställan, innebärande att det minsta antal riksdagsår, som erfordrades för hel visstidspension, skulle utgöra 12 i stället för 20; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Sjövall begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i mom. A) i utskottets utlåtande nr 40, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av fru Sjövall under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Sjövall begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 126 ja och 62 nej, varjämte 28 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan oförändrad.

Mom. A i övrigt

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. B

Utskottets hemställan bifölls.

§ 24

Föredrogs och lades till handlingarna statsutskottets memorial nr 201, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om ökat utrymme för ämnet hemkunskap inom grundskolan.

§ 25

Beskattningen som miljöpolitiskt instrument, m. n.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 70, med anledning av motioner rörande beskattningen som miljöpolitiskt instrument, m. n.

Bevillningsutskottet behandlade i detta betänkande följande motioner:

1) motionerna I: 70 av herrar *Per Jacobsson* och *Axel Andersson* samt II: 105 av herr *Westberg m. fl.*;

2) motionerna I: 378 av fru *Hultell m. fl.* och II: 470 av herr *Fridolfsson* i Stockholm, *m. fl.*, vari hemstälts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en översyn av den nuvarande utformningen av beskattningen på eldningsoljor;

3) motionerna I: 475 av herrar *Fälldin* och *Wirtén* samt II: 818 av herrar *Norrby* och *Larsson* i Borrbý, vari hemstälts, att riksdagen måtte uttala att skattesystemet skulle användas som miljöpolitiskt instrument, samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om utredning avseende en revi-

Beskattningen som miljöpolitiskt instrument, m. m.

sion av skattesystemet i detta syfte;

4) motionerna I: 967 av herrar *Brun-din* och *Hübinette* samt II: 1226 av fru *Sundberg m. fl.* i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 122 angående be-gränsning av svavelhalten i eldnings-olja, vari hemställts, att riksdagen i skri-velse till Kungl. Maj:t måtte

I. anhålla om en skyndsam utredning av

a) de samhällsekonomiska konsekven-serna av en önskvärd sänkning av sva-velhalten i eldningsolja,

b) möjligheten att genom rökgasre-ning uppnå en tillfredsställande sän-ning av SO₂-halten i avgaserna,

c) vilka skattepolitiska åtgärder som kunde och borde vidtagas för att stimu-lera en övergång till svavelfattigare ol-jor;

II. uttala att utredningens resultat borde ligga till grund för en planmässig nedtrappning av svavelhalten i eld-ningsolja men att planen före faststäl-landet skulle föreläggas riksdagen för godkännande.

De under 4) angivna motionerna hade hänvisats till bevillningsutskottet en-dast i vad de avsåge punkten I c) i mo-tionernas hemställan och i övrigt till lagutskott.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå följande motioner, nämligen

1) I: 70 och II: 105,

2) I: 378 och II: 470,

3) I: 475 och II: 818 samt

4) I: 967 och II: 1226, sistnämnda bå-da motioner i vad de hänvisats till be-villningsutskottet.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Stefanson* och *Lund-ström*, fru *Nettelbrandt* samt herr *En-skog* (samtliga fp), vilka ansett att ut-skottet bort hemställa

A) att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 378 och II: 470, I: 475 och II: 818 samt I: 967 och II: 1226, sistnämnda båda motioner i vad de

hänvisats till bevillningsutskottet, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en förutsättningslös utredning rörande beskattningen som miljöpolitiskt instru-ment;

B) att riksdagen måtte avslå motio-nerna I: 70 och II: 105;

2) av herr *Eriksson* i Bäckmora (cp), utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **ENSKOG** (fp):

Herr talman! Till bevillningsutskot-tets betänkande nr 70 är fogad en reser-vation, nr 1, som jag vill yrka bifall till.

I betänkandet behandlas ett antal mo-tioner om beskattningen som miljöpoli-tiskt instrument. Främst gäller det av-gaser från motorfordon. Jag skall inte gå närmare in på innehållet i dessa mo-tioner — det hoppas jag kammaren håller mig räkning för — utan jag vill endast göra några reflexioner i anslut-ning till reservationen.

Det kan helt visst riktas invändningar mot en del av de resonemang som förs i motionerna. Vi reserverar anförde bl. a. att inte heller beskattningen kan betraktas som något miljöpolitiskt uni-versalmedel, lämpligt att tillgripa i var-je läge. Det är dock en brist att detta ofta återkommande spörsmål inte blivit föremål för en förutsättningslös utred-ning, varför beslut i ena eller andra fallet måste stödja sig på mer begrän-sade resonemang.

Jag vill också understryka att de resonemang som förs i motionerna un-der lång tid har framförts i den allmän-na miljöpolitiska debatten såväl i riks-dagen som i pressen liksom av den ex-pertgrupp inom kommunikationsdepar-tementet som sysslar med motorismens avgasproblem. En förutsättningslös ut-redning bör därför komma till stånd snarast.

Herr talman! Jag yrkar bifall till re-servationen 1.

Beskattningen som miljöpolitiskt instrument, m. m.

Herr NORRBY (fp):

Herr talman! Miljöförstöringen är ett av de allvarligaste hoten mot mänskligheten. Ingen motsäger numera det påståendet. För oss politiker innebär detta faktum att kampen mot miljöförstöringen, d. v. s. miljövärden, är en dominerande uppgift.

Jag är själv övertygad om att utvecklingshjälp i vidaste bemärkelse samt miljövärd är de två helt dominerande uppgifterna i det politiska framtidsperspektivet.

Den tekniska utvecklingen är inte enbart av godo. Den medför bl. a. även negativa effekter i form av miljöförstöring. Hittills har vi kanske alltför undergivet funnit oss i denna tekniska utveckling; den har blivit en av politikens heliga kor, kanske man skulle kunna säga. Vi får inte hejda den tekniska utvecklingen, säger somliga, medan andra menar att vi måste stimulera och styra denna utveckling. Jag tillhör den senare gruppen, och jag gör det mot bakgrund av erfarenheter, låt vara begränsade, såsom politiker och tekniker. Vi måste styra både den tekniska utvecklingen och samhällsutvecklingen.

Ett väsentligt kriterium på denna styrning måste vara att den är miljövärdsbetingad. Men hur kan vi, som har det politiska ansvaret, styra och stimulera utvecklingen i en mer miljövänlig riktning? Vi har en rad instrument till vårt förfogande: frivilliga överenskommelser, rekommendationer, råd och anvisningar, stimulansåtgärder — ja, det är mjuka och användbara medel. En hårdare linje leder till lagstiftning, förbud, direktiv och tillståndsgivning. En rad mellanformer finns naturligtvis.

Ett hittills oprövat instrument som ligger någonstans emellan den mjuka och den hårda linjen är skattesystemet. Miljöhotet är nu så allvarligt att vi inte längre av dogmatiska eller byråkratiska skäl kan avstå från denna kompletterande metod — jag betonar ordet

kompletterande. Skattesystemet som miljöpolitiskt instrument kan aldrig bli något universalmedel. Det blir ett komplement till andra instrument vi har i den här oerhört viktiga kampen mot hotet gentemot mänskligheten.

Denna slutsats präglar också motionsparet I:475 och II:818, som alltså är av principiell innebörd. Bevillningsutskottet har valt att bunta ihop ett antal motioner med gemensam anknytning till energi- och drivmedelsbeskattningen och därigenom att i någon mån skyla över det nämnda motionsparets generella och principiella innebörd.

I sak är utskottsutlåtandet något ojämnt. Vissa avsnitt är oredigerade citat ur företagsskatteutredningens betänkande, lösbrutna ur sitt sammanhang men ändå intressanta och överskådliga. Andra avsnitt är goda sammanfattningar av aktuella miljövärdproblem, men i de avsnitt där man har möjlighet att föra sakfrågan framåt faller man tillbaka i skattedogmatik och tillmäter skattesystemets egenvärde större betydelse än kampen mot miljöförstörelse.

Bevillningsutskottet säger i sitt betänkande: »En förutsättning för skattesystemets användning i avsett syfte är att de beskattningsåtgärder man önskar vidta kan inordnas under de allmänna principer som legat till grund för beskattningens införande.» Ja, men motionärerna vill ju här införa en ny allmän princip att ligga till grund för beskattningen, nämligen den att använda skattesystemet som miljöpolitiskt instrument.

Vidare säger utskottet: »Det finns inte heller anledning att i sådant sammanhang använda skatteinstrumentet som ett substitut för en förbuds-lagstiftning.» Nej, vem har påstått det, frågar jag som huvudmotionär? Inte vi motionärer i alla fall. Här har man alltså tagit fram en liten väderkvarn som man slåss emot.

När det gäller att använda skattesystemet för en konsumtionsstyrning

Beskattningen som miljöpolitiskt instrument, m. m.

eller annan styrning av liknande slag vill jag peka på att vi i fråga om tobaksbeskattningen, spritbeskattningen och fordonsbeskattningen valt den vägen. Energibeskattningen är i första hand ett medel för att skaffa inkomster åt staten men också en godtyckligt grunddad s. k. neutral skatt. I stället för energiinnehållet skulle man ha kunnat välja miljövårdseffekten som grundläggande kriterium utan att därför försumma den statsfinansiella aspekten.

Utskottets i den här delfrågan avslutande och låt mig säga ganska fromma förhoppning lyder: »Utskottet finner med utgångspunkt från sin principiella uppfattning inte skäl tillstyrka bifall till de här behandlade motionerna men vill likväl uttala sin förståelse för syftet med dem.» Här vill jag stoppa in anmärkningen att det väl är sådant här som kallas en positiv välmenande men till intet förpliktande skrivning. Utskottet fortsätter: »Det finns enligt utskottets mening anledning tro att åtskilliga av de problem som redovisats i motionerna kommer att få sin lösning på andra vägar än de som anvisats av motionärerna. Miljövårdens huvudfrågor har tidigare måhända blivit eftersatta på grund av att så många konkurrerande intressen och såvitt skilda myndigheter verkat i olika riktningar. Efter den samordning av miljövårdsfrågorna som kommit till stånd genom inrättandet av naturvårdsverket finns dock anledning att motse den kommande utvecklingen med större tillförsikt.»

Här räcker det inte att emotse den kommande utvecklingen — om än med tillförsikt. Här gäller det att göra aktiva insatser.

Jag nöjer mig med att konstatera att dessa ord inte tyder på någon mera dynamisk eller progressiv inställning till miljövården från utskottets sida. Jag vill i detta sammanhang notera att finansministerns löfte i en interpellationsdebatt här i kammaren för drygt

ett år sedan om att pröva beskattningen av eldningsolja utifrån miljöpolitiska utgångspunkter inte har infriats. Detta löfte är inte på något sätt inaktuellt efter det ställningstagande riksdagen gjort till begränsning av svavelhalten i eldningsoljorna.

Lyckligtvis finns till utskottsutlåtandet fogad en reservation med en mer odogmatisk och framåtsyftande innebörd än utlåtandet. Det förhållandet att endast utskottets folkpartiledamöter står bakom den motiverade reservationen är förvånande. Motionen bärs ju fram av representanter för både folkpartiet och centerpartiet och har tillkommit i sådan ordning att den har något större tyngd än en enskild motion. Reservationen kanske avslöjar var den mest progressiva attityden till miljövården finns.

Det är en mycket vanlig företeelse att ett bra förslag från oppositionshåll röstas ner i riksdagen av regeringspartiet för att sedan komma tillbaka i propositionens skepnad, ofta redan inom något år. Detta förhållande belyser ett övertag som regeringsinnehavet i sig ger och det underläge i opinionsbildnings- och initiativhänseende som ett oppositionsparti befinner sig i — något som ibland kan vara till men för demokratin funktion. Vårt demokratiska system bygger ju bl. a. på en livskraftig opposition.

Jag hoppas kunna återkomma till riksdagen om drygt två år och få konstatera att ni under mellantiden har tagit positiv ställning till den väsentliga principfrågan om skattesystemets användning som miljöpolitiskt instrument.

I den förhoppningen yrkar jag, herr talman, bifall till reservationen 1 av herr Stefanson m. fl.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Vi är givetvis alla överens om att miljöproblemen är av utomordentligt stor betydelse. Det sade också den siste ärade talaren när han bör-

Beskattningen som miljöpolitiskt instrument, m. m.

jade sitt anförande. Den sak det nu gäller är emellertid om man skall använda beskattningsformen för att styra konsumtionen i en viss riktning. Vi har alla varit överens om att varubeskattningen bör vara generell och i princip neutral. Vi har också varit överens om att beskattningsformen i miljöpolitiskt hänseende aldrig kan bli ett universalmedel, och därför kan den inte få någon större betydelse.

Frågan är då om man kan tänka sig någon form av nya punktskatter. Det är möjligt att framtiden kommer att utvisa detta; bevillningsutskottet har inte tagit ståndpunkt härtill. Vi är emellertid överens om att man i första hand bör försöka rätta till missförhållandena på annat sätt.

Bevillningsutskottet har tidigare uttalat att vi bör ha bättre avskrivningsmöjligheter på sådana anordningar som näringslivet genomför för att förbättra luften och vattnet. En utredning har också anslutit sig till denna tanke, och det finns anledning att vänta att vi nästa år får ta ställning till ett förslag i den riktningen. En kartläggning av området har gjorts av 1964 års naturresursutredning. Kommittén för ett renare samhälle, som bl. a. skall behandla frågan om skydd mot nedskräpning av naturen, arbetar med just de problem som berörs i den motionen som vill ha någon form av beskattning. Tvättmedlens höga fosforhalt har varit föremål för överläggningar, och riksdagen har så sent som i år beslutat, bl. a. på grundval av en proposition som behandlats av tredje lagutskottet, om en nedtrappning av svavelhalten i oljorna.

Problemet är inte så enkelt att man bara kan ändra beskattningen på oljorna. En sådan skulle medföra avsevärda förändringar i kostnadshänseende för det svenska näringslivet. Med hänsyn till att näringslivet i dag redan är så pressat går det inte att utan vidare hårt beskatta den tjocka oljan.

Vi har i år även behandlat en proposition som avser anordningar för att minska avgaser från bensindrivna bilar. Dessa frågor är allvarliga, och vi hoppas att de på detta sätt skall kunna lösas.

Det är dessa motiv som gör att bevillningsutskottet nu inte är redo att föreslå en utredning på beskattningsområdet. Miljöfrågorna ligger vid sidan om det arbete som vi i allmänhet utför i bevillningsutskottet.

Det är ingalunda någon kallsinnighet inför dessa problem, men vi anser att man i första hand bör lösa dem på annat sätt än via beskattningen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NORRBY (fp):

Herr talman! Herr Magnusson i Borås konstaterar att miljövården ligger litet utanför de frågor som bevillningsutskottet brukar syssla med men att utskottet har en positiv inställning. Men varför vill då inte bevillningsutskottet låta dem som sysslar med miljövården utreda denna fråga om ett *kompletterande* — jag betonar det på nytt — instrument i kampen mot miljöförstöringen? Jag tror att den kampen är viktigare än frågan huruvida skattesystemet skall vara i princip neutralt när det i alla fall i praktiken inte är det. Neutraliteten är skenbar t. ex. när det gäller energiskatten. Det är alltså fråga om att använda olika instrument parallellt, och jag beklagar att bevillningsutskottet inte är berett att låta dem som kan betrakta detta problem ur miljövärdssynpunkt utreda frågan.

Det är detta motionskravet och reservanternas yrkande går ut på.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Orsaken är helt enkelt den, herr Norrby, att flera av dessa frågor helt nyligen varit föremål för ut-

Beskattningen som miljöpolitiskt instrument, m. m.

redning och att man kan förvänta förslag i olika riktningar. Just de problem som man tar upp i den av herr Norrby åberopade motionen är också för närvarande föremål för utredning.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Enskog begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 70, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Enskog begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 164 ja och 46 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 26

Föredrogs vart för sig

bevillningsutskottets betänkande nr

72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m. jämte motioner;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 67, i anledning av framställning från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor om bemyndigande för styrelsen att bevilja pensioner och gratifikation i vissa fall,

nr 68, i anledning av framställning från fullmäktige i riksgäldskontoret angående visst bemyndigande i anslutning till uppdraget att anskaffa bostäder åt riksdagsledamöter,

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökning av garantifonden för Svenska skeppshypotekskassan,

nr 70, med förslag till bestämmelser om revision av riksdagsförvaltningen, och

nr 71, angående engångsunderstöd åt Margaretha Frantz; samt

statsutskottets memorial nr 200, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1968/69.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkande, utlåtanden och memorial hemställt.

§ 27

Föredrogs en från herr Per Hilding, som den 28 mars 1968 valdes till suppleant för ledamot i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond för valperioden 1968—1971, inkommen skrivelse, vari denne från och med den 1 januari 1969 avsagt sig uppdraget att vara suppleant i nämnda styrelse.

Kammaren godkände denna avsägelse och beslöt att med anledning härav val av en suppleant i stället för den sålunda avgångne skulle i föreskriven ordning anställas.

§ 28

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från utrikesutskottet:

nr 413, angående godkännande av överenskommelse mellan Sverige och Norge om avgränsning av kontinentalsockeln;

från konstitutionsutskottet:

nr 390, i anledning av proposition med förslag till lag om antalet statsdepartement och statsråd utan departement; och

nr 391, i anledning av framställning från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall m. m. jämte motioner;

från statsutskottet:

nr 378, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående revidering av läroplan för grundskolan, i vad propositionen hänvisats till statsutskottet; och

nr 412, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1968/69;

från bevillningsutskottet:

nr 376, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m. jämte motioner;

från bankoutskott:

nr 414, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av föreslagna ändringar i och tillägg till Internationella valutafondens stadga, m. m., jämte motion; och

nr 418, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökning av garantifonden för Svenska skeppshypotekskassan;

från första lagutskottet:

nr 395, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 22 juni 1950 (nr 382) om svenskt medborgarskap, m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i

utlänningslagen den 30 april 1954 (nr 193), m. m., i vad propositionen hänvisats till lagutskott och behandlats av första lagutskottet, dels ock motioner om viss översyn av medborgarskapslagstiftningen;

från tredje lagutskottet:

nr 409, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förskott vid upplåtelse av bostadsrätt, m. m. jämte motioner i ämnet; samt

från jordbruksutskottet:

nr 411, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1968/69, såvitt propositionen avser jordbruksärenden.

Härefter anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till fullmäktige i riksbanken:

nr 415, angående bemyndigande för riksbanken att besluta i frågor rörande Internationella valutafondens särskilda dragningskonto; och

nr 420, angående engångsunderstöd åt Margaretha Frantz.

Vidare anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 417, till fullmäktige i riksgäldskontoret angående visst bemyndigande för fullmäktige i anslutning till uppdraget att anskaffa bostäder åt riksdagsledamöter.

Härpå anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 421, till styrelsen för riksdagens förvaltningskontor i anledning av framställning från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående rätt till visstidspension för riksdagens ledamöter i vissa fall m. m. jämte motioner.

Slutligen anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till styrelsen för riksdagens förvaltningskontor:

nr 416, angående bemyndigande för styrelsen att bevilja pensioner och gratifikationer i vissa fall; och

Höstsessionens avslutning

nr 419, angående bestämmelser om revision av riksdagsförvaltningen.

§ 29

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till Sveriges riksdags beslut under riksdagens vår- och höstsessioner år 1968.

§ 30

Justerades protokollsutdrag.

§ 31

Höstsessionens avslutning

Herr TALMANNEN yttrade:

Ärade kammarledamöter! Även om hösten som vanligt erbjudit många och omfattande arbetsuppgifter, har den session vi nu avslutar dock varit mindre arbetsfylld än väntat. Både antalet plenitimmor och antalet kvällsplena i kammaren har varit lägre än under närmast föregående år. De uppgjorda tidsplanerna har i stort sett kunnat följas och riksdagsarbetet kan rent av avslutas en dag tidigare än man vid sessionens början vågade förutsätta. Det är min förhoppning att ansträngningarna att förbättra riksdagens arbetsplanering och arbetsformer skall fortsätta med oförminskad styrka.

Jag har någon gång sagt att det talas väl mycket och länge här i kammaren. Vad jag då särskilt haft i tankarna har varit remissdebatterna med inmot hundratalet talare, debatter som sträckt sig över dagarna tre och med nödvändighet kommit att innehålla åtskilliga upprepningar. Även det intensiva utnyttjandet av fråge- och interpellationsinstituten har under vissa perioder belastat både riksdagens och regeringens arbetskapacitet mycket hårt. Denna kärlek till det talade ordet ser jag emeller-

tid främst som ett uttryck för den grundlighet och plikttröhet som kännetecknar riksdagsarbetet i dess olika skeden. Inte minst har jag blivit imponerad av det samvetsgranna arbete som utföres i utskott och partigrupper.

Personligen är jag bergfast övertygad om riksdagens stora betydelse som instrument för demokratin i vårt land. Det är av den största vikt att allt göres för att riksdagen skall kunna på ett rationellt sätt fylla sin uppgift i det moderna samhället. Ett långt livs erfarenhet, inte minst från verksamhet inom arbetarrörelsens organisationer, har lärt mig att uppkommande frågor inte får lösas genom utomparlamentariska och odemokratiska aktioner. Det är min övertygelse att den svenska riksdagen allt framgent kommer att hylla satsen att land skall med lag byggas.

Med utgången av denna valperiod lämnar inte mindre än 63 av kammarens nuvarande ledamöter riksdagen. En del har med ålderns rätt avstått från att kandidera till omval. Andra lämnar kammaren på grund av att vallyckan i år varit mindre god för deras parti. Många av de avgångna ledamöterna har tillhört riksdagen mycket länge. Herr Dickson har bevistat 29 riksdagar, herr Johansson i Torp 28 och herrar Levin och Ståhl 25 riksdagar. Inte mindre än 12 ledamöter har mellan 21 och 25 riksdagar bakom sig.

Till alla er som nu lämnar vår krets riktar jag ett varmt tack för det intresserade och värdefulla arbete ni nedlagt i riksdagen.

Personligen känner jag ett stort behov att tacka alla er kamrater i kammaren för det förtroende som visats mig och som gjort min uppgift som talman lätt och stimulerande. Mina vänner vice talmännen tackar jag för allt bistånd under de gångna åren. Jag uttalar också mitt tack till kammarens sekreterare. Hans utomordentliga kunnighet och plikttröhet har utgjort ett ovärderligt stöd i mitt arbete. Vidare vill jag fram-

Höstsessionens avslutning

föra kammarens tacksamhet till vår kanslipersonal, våra vaktmästare och alla dem som i övrigt hjälpt oss i vårt arbete.

Till sist, ärade kammarledamöter, ber jag att få tillönska er alla en god och vilsam julhelg och ett gott nytt år.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr ERLANDER (s):

Herr talman! Jag vill först å kammarledamöternas vägnar tacka för den välgångsönskan som Ni, herr talman, riktade till oss.

Årets riksdag har inrymt en rad viktiga beslut med räckvidd långt in i framtiden. Riksdagsarbetet har, som herr talmannen nyss framhållit, med tanke på den starka arbetsbelastningen flutit synnerligen väl. Det nyligen fattade beslutet om en genomgripande författningsrevision ger mig anledning att erinra om att för nära nog på dagen 50 år sedan fattade Sveriges riksdag ett beslut som brukar benämnas det demokratiska genombrottet. Därvid höll Hjalmar Branting ett av de märkligaste tal som framförts i denna kammare. Han stod som segrare, hans viktigaste politiska mål hade förverkligats, men i detta triumfens ögonblick behöll han sin respekt för den slagne motståndaren. Han ville ha alla grupperns synpunkter beaktade vid handläggningen av våra gemensamma angelägenheter. Han karakteriserade den politiska striden med följande ord: »ömsesidig påverkan på varandra i inbördes turnérkamp.»

Utvecklingen har visat att det genom den dialog som Branting åsyftade, en dialog mellan olika uppfattningar, varit möjligt att fördjupa den demokratiska värdegemenskapen och från grunden förändra samhället. Ni, herr talman, har insett att denna utveckling befordras om riksdagen ordnar sina arbetsförhållanden så, att man kan tala om ett till-

fredsställande och effektivt arbetssätt. Vi är Eder djupt tacksamma för att Ni har gett uppgiften att skapa goda betingelser för vårt parlamentariska system hög prioritet. Ni har på ett framgångsrikt sätt förmått att hävda riksdagens ställning men samtidigt åstadkommit ett smidigt samarbete med Kungl. Maj:ts kansli vad gäller propositionsavlämning och besvarandet av interpellationer och enkla frågor. Ni har med säker och fast hand fört talmansklubban. Oväld och skicklighet kännetecknar Eder gärning och därigenom har Eder person liksom även det ämbete Ni satts att förvalta omgett med respekt.

I sitt ansvarsfulla arbete har talman haft ett starkt stöd av de båda vice talmännen, kammarsekreteraren, kanslipersonalen och vaktmästarna. De har alla bidragit till att riksdagsarbetet flutit snabbt och smidigt. Jag understryker från kammarledamöternas sida det tack som talmannen redan riktat till dem.

När Ni nu, herr talman, lämnar riksdagen gör Ni det inte för att njuta en välbehövlig vila efter Edra framgångsrika insatser i riksdagen under mer än ett kvarts sekel. Ni gör det för att med hela Eder kraft kunna ägna Eder åt landstinget i Östergötlands län.

Herr talman! Vi önskar Eder lycka och välgång i dessa arbetsuppgifter, och vi tackar Eder för Edra betydelsefulla insatser i riksdagsarbetet och för förmånen att ha fått arbeta under Eder ledning.

Vidare lämnades ordet på begäran till

Herr WEDEN (fp), som yttrade:

Herr talman! Det är första gången som Ni tillåter mig att tala från denna plats i kammaren. Jag är övertygad om att Ni känner den tillgivenhet som strömmar Er till mötes från denna församling. Vi möttes för rätt länge sedan i statsutskottets första avdelning, där

Höstsessionens avslutning

fasthet, lugn, gott omdöme och behärskning av ett omfattande sakmaterial präglade Ert deltagande i ärendenas behandling. Ni är en mångkunnig man med erfarenhet från många av samhällslivets områden. Överallt har Ni mötts med förtroende, så också från denna församling. Detta förtroende har varit ett uttryck för vår tacksamhet för det utomordentliga sätt varpå Ni har lett våra förhandlingar. Som ett tecken härpå och som en gåva vid uppbrottet vill vi nu till Er överlämna detta bokverk, som ger ett långt perspektiv på vårt folks historia, en historia där Ni själv under många årtionden har deltagit på betydelsefulla poster.

Herr talman! Andra kammaren betygar Er inte bara sin respekt och aktning utan också sin tillgivenhet och djupa tacksamhet.

Vid överlämnandet av denna minnesgåva utbröt spontana och långvariga applåder från kammarens ledamöter och övriga närvarande.

Herr TALMANNEN tog djupt rörd ånyo till orda och yttrade:

Kamrater! Jag är överraskad, överväldigad och rörd. Jag tackar er alla av hjärtat. Var gång jag läser i detta bokverk skall jag med tacksamhet minnas mitt arbete här och er, kamrater. Hjärtligt tack!

Herr förste vice talmannen VON FRIESEN framträdde nu och överlämnade till herr talmannen en blomster-

hyllning från de bägge vice talmännen med följande ord:

Herr talman Fridolf Thapper! Värderade vän och kamrat! De båda föregående talarna har rätt uttryckt sin stora tacksamhet och uppskattning av Din gärning som ledare av kammarens förhandlingar. Jag gör mig nu till talesman för en mycket liten minoritet inom kammaren, nämligen de båda vice talmännen. Vi tre bildar ju det talmanskollegium, som är utsett att samfällt leda kammarens förhandlingar. Det är mycket som fordras för detta. Det fordras en god samarbetsvilja, smidighet, hänsynstagande, takt och vänlighet. Du har som den främste av oss i rikt mått dessa egenskaper.

Det har känts som en kär plikt för Leif Cassel och mig att vid detta tillfälle ge uttryck åt vår tacksamhet för vad Du betytt för oss och åt hur vi har värdesatt det samarbete, som har åstadkommit tack vare Din personlighet. Vi uttalar vår välönskan för framtiden. Din arbetsdag är förvisso ännu inte avslutad, och vi kommer att i fortsättningen bevara Dig och samarbetet med Dig i det allra bästa minne.

Mottag dessa enkla blommor som ett uttryck för de båda vice talmännens tacksamhet.

Sedan herr talmannen härefter förklarade 1968 års riksdags höstsession avslutad, åtskildes kammarens ledamöter kl. 17.05.

In fidem
Sune K. Johansson

Måndagen den 30 december

Kl. 12.00

Jämlikt bestämmelse i § 5 riksdagsstadgan hade tillkännagivande blivit i vederbörlig ordning utfärdat därom, att justering av de kammarens protokoll, som vid höstsessionens slut återstode ojusterade, komme att denna dag kl. 12.00 försiggå i kammarens konferensrum; och tillstädeskom därvid
herr Björkman och
herr Lindkvist.

Protokollen för den 5, den 6, den 9, den 10, den 11 och den 12 innevarande december samt för detta sammanträde upplästes för justering och blev av kammarens tillstädesvarande ledamöter godkända.

In fidem
Sune K. Johansson
